

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'IN DIŞ
POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semiha POĞDA

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Giray Saynur BOZKURT

OCAK-2012

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'IN DIŞ
POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Semiha POĞDA

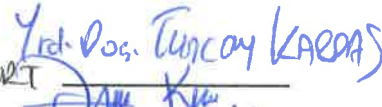
Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu tez 03/01/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.


Doç. Dr. Giray Seyhan Bozkurt

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme


Yrd. Doç. Tunçay Karadağ

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme


Prof. Dr. H. Mustafa Topal

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Semiha POĞDA

03 Ocak 2012

ÖNSÖZ

“Bağımsızlık Sonrası Kazakistan’ın Dış Politikası” konusu, günümüz uluslararası sistemi içindeki devletlerin dış politikalarını hangi yollarla yürüttüğü konusunda ilgili “Kazakistan” örneğinden yararlanarak Orta Asya devletlerine yol göstermek bağlamında üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Bu çalışmanın her aşamasında bilimsel katkı ve yardımını esirgemeyen tez danışman hocam Doç. Dr. Giray Saynur BOZKURT’a tüm özverilerinden dolayı teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bu çalışmanın hazırlanmasının öncesi ve sırasında yardımlarını esirgemeyen ve yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma minnettar olduğumu ifade etmek ister, teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Çalışmanın araştırma ve çeviriler kısmında yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Şirin ZORBA, Dilber ŞEN, canım kardeşlerim Semra POĞDA ve Sefa POĞDA’ya destekleri için teşekkür ederim. Her zaman beni destekleyen ve yanımda olduklarını hissettiren, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem Hava POĞDA, babam Mehmet POĞDA’ya şükranlarımı sunar ellerinden öperim.

Semiha POĞDA

03 Ocak 2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ SİYASİ DURUMUNUN İNCELENMESİ	5
BÖLÜM 2 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN BAĞIMSIZLIK SONRASI DIŞ POLİTİKASININ İNCELENMESİ	11
2.1. Bağımsızlık Sonrası Siyasi Durum	11
2.2. Bağımsızlık Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar..	12
BÖLÜM 3: KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN KOMŞULARI İLE YÜRÜTTÜĞÜ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ	15
3.1. Rusya Federasyonu İle İlişkiler.....	15
3.1.1. Enerji.....	17
3.1.2. Ulaşım ve Nakliye.....	18
3.1.3. Askeri İşbirliği	19
3.1.4. Demografik Yapı.....	20
3.1.5. Ekonomik ve Ticari İlişkiler	21
3.1.6. Hazar Denizi'nin Statü Sorunu	22
3.1.7. Baykonur Uzay Üssü	23
3.1.8. Sınır Sorunu	24
3.2. Çin İle İlişkiler	24
3.2.1. Sınır ve Güvenlik Sorunu.....	26
3.2.2. Enerji ve Pazar Arayışı	27
3.2.3. Ekonomik İlişkiler.....	29
3.2.4. Sınır Aşan Su Sorunu	31
3.2.5. Çinlileştirme Politikası.....	32
3.3. Özbekistan İle İlişkiler	33
3.3.1. Sınır Sorunu.	34

3.3.2. Ekonomik İlişkiler.....	34
3.3.3. Kazakistan-Özbekistan Rekabeti..	35
3.4. Kırgızistan İle İlişkiler..	36
3.5. Türkmenistan İle İlişkiler.....	38

BÖLÜM 4 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN DIŞ POLİTİKASINDAKİ KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN NE DERECEDE ROL

ALDIĞININ İNCELENMESİ..... 42

4.1. Amerika Birleşik Devletleri	42
4.2. Avrupa Birliği Ve Ülkeleri	48
4.3. Rusya Federasyonu	53
4.4. Çin	56
4.5. Türkiye	59

BÖLÜM 5 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN ULUSLARARASI SİSTEM

İÇİNDEKİ ÖRGÜTLERDEKİ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ..... 68

5.1. Asya'da İşbirliği Ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA).....	69
5.2. Orta Asya Birliği Konseyi / Orta Asya İşbirliği Örgütü (CACO)	70
5.3. Nato	71
5.4. Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET , EURASEC)	72
5.5. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ-SCO).....	73
5.6. Avrasya Birliği Projesi (EAC)	76
5.7. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	76
5.8. Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT /OSCE).....	77
5.9. Ekonomik işbirliği teşkilatı (EİT/ECO).....	79

SONUÇ VE ÖNERİLER..... 81

KAYNAKLAR 89

EKLER..... 99

ÖZGEÇMİŞ 110

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEK	: Avrupa Ekonomik Komisyonu
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BTC	: Bakü Tiflis Ceyhan
CACO	: Orta Asya İşbirliği Teşkilatı
CENRASBAT	: Orta Asya Birliği Konseyi Yatırım Bankası Ve Askeri Bölümü
CİCA/AİGK	: Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı
CNPC	: Çin Ulusal Petrol Şirketi
DÖ	: Demokrasi Özendirme
ECO/EKİT	: Ekonomik İşbirliği Örgütü
EURASEC	: Avrasya Ekonomik Topluluğu
INOGATE	: Interstate Oil and Gas Transport to Europe
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KEK	: Karma Ekonomik Komisyonu
KGS	: Kolektif Güvenlik Sözleşmesi
KGSÖ	: Kolektif Güvenlik Sözleşmesi Örgütü
KOBİ	: Küçük ve orta büyüklükteki işletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KTK	: Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NEP	: Yeni Ekonomik Politika
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
RF	: Rusya Federasyonu

SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
ŞİÖ/SCO	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TİKA	: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRACECA	: Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia
TÜRKPA	: Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesine
UNDP/GEF	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı/Küresel Çevre Tesis etme
USAID	: ABD Yardım Kuruluşu

Tezin Başlığı: Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'ın Dış Politikası	
Tezin Yazarı: Semiha POĞDA	Danışman: Doç. Dr. Giray Saynur BOZKURT
Kabul Tarihi: 03.01.2012	Sayfa Sayısı: vi (Ön kısım) + 99 (Tez)+11(Ek)
Anabilim dalı: Uluslararası İlişkiler	Bilim dalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bölgesel olarak yürüttükleri ya da küresel olarak yürütmeye çalıştıkları politikaları daha etkin hale getirmeleri için bölgede yükselen etkin politika uygulamaya başlayan Kazakistan incelenmiştir. Diğer Türk Devletlerinin kendi dış politikalarını yönlendirmelerinde Kazakistan'ın onlara bir pusula gibi yardımcı olacağı düşüncesiyle bu çalışma yapılmıştır. Kazakistan Cumhuriyetinin Diğer Türk Devletlerinden daha aktif olarak küresel politikalarda yer alma çabaları incelenmiş, uluslararası örgütlerdeki etkin olma çabaları incelenmiş, bütün dünyanın önemseydiği Avrasya bölgesi içinde yer alması ve bu sebeple bölgede oluşturulması gereken örgütlerin kurulmasındaki Kazakistan'ın önderliği incelenmiş, ayrıca bölgede etkisini hissettiren küresel güçler ve küresel örgütlerle yürüttükleri küresel ve bölgesel ilişkiler çalışmamızın konularından en önemsediklerimiz arasındadır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlıktan önceki siyasi durumu incelenmiş ve Kazakistan devletinin bağımsızlığa doğru gelirken yaptığı mücadele, izlediği tutum incelenmiştir. Bunun sonucunda XV. yüzyıldan başlayarak XX. Yüzyıl sonuna kadar süren bağımsızlık mücadelesi incelenmiştir. İkinci bölüm, Kazakistan Cumhuriyetinin nasıl bağımsız olduğu, bağımsızlık sonrası devletin uygulamış olduğu iç ve dış politikayı içerir. Üçüncü bölümde, Kazakistan'ın komşuları ile yürütmüş olduğu politikalar incelenmiştir. Rusya ile askeri alanda, Kazakistan'daki Rus nüfusu, ekonomik ve ticari ilişkiler gibi birçok alanda yapılan ilişkiler araştırılmıştır. Çin ile sınır ve güvenlik sorunları, enerji ve Pazar arayışı konusu, sınırı aşan su sorunu gibi alanlardaki ilişkiler incelenmiştir. Özbekistan ile sınır sorunu, ekonomik ilişkiler gibi konular irdelenmiştir. Kırgızistan ve Türkmenistan ile ekonomik ilişkiler incelenmiştir. Dördüncü bölüm, Kazakistan'ın dış politikasında küresel ve bölgesel aktörlerin ne derece de rol aldığı konusunu içerir. Bu bağlamda ABD'nin, Avrupa Birliği ülkelerinin, Rusya'nın, Çin'in, Türkiye'nin bölgedeki Kazakistan ile yürüttüğü karşılıklı ilişkiler incelenmiştir. Son olarak Kazakistan'ın küresel ve bölgesel örgütlerle olan ilişkileri incelenmiş ve örgütlerle ilişkilerini dış politikasına nasıl yansıttığı konusu araştırılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: ŞİÖ, AGİT, AET, Küresel Ve Bölgesel Aktörler.	

Title of Thesis: Post- Independence Kazakhstan's Foreign Policy	
Author: Semiha POĞDA	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. G. Saynur BOZKURT
Date: 03.01.2012	Nu. Of Pages: vii (pre text)+ 109 (main body)+11 (app.)
Department: International Relations	Subfield: International Relations
<p>The Kazakhstan which starts to implement the effective policy in his region in order to potentiate the policies which central Asia Turkish republic tries to conduct regionally or globally is searched. This survey is conducted in the contemplation of that Kazakhstan will help the other Turkish states lead their own foreign policies like a compass. It is analyzed the efforts of attending to the global policies of Kazakhstan as more active than other Turkish states, of being found in the international organizations and Kazakhstan is found in the Eurasian region which all the world pays attention so it is investigated the leadership of Kazakhstan in establishing the organizations which needs to constitute in this region. At the same time, the global and regional relations carried out with the global forces and global organizations which make feel its impact in the region are among the most important issues of our study. It is examined the pre-independence political condition of Kazakhstan, the attitude towards and the struggle for independence. As a result of this investigation, it is examined the independence struggle lasting from XV. Century to XX. Century. The second section includes how Kazakhstan gets his independences and the foreign and domestic policies implemented by the state post- independences. The third section includes the policies which Kazakhstan implements with his neighbors. It is evaluated the relationships many areas such as military, the Russian population, economic and trade relations. The border and security issues with china, the energy and market issues, and the water problem exceeding the border are investigated, also the border problem with Uzbekistan and economic relationship. It is examined the relationships with Kyrgyzstan and Turkmenistan. The fourth section includes what extend the regional and global actors take the role in the Kazakhstan's foreign policy. In this context, it is examined that the mutual relations which the United States, European Union countries, Russia, China, Turkey carries out with Kazakhstan. Finally, it is given information about Kazakhstan's relations with the global and regional organizations and how he reflects the relations with the organizations on the foreign policy.</p>	
Keywords: SCO, OSCE, EURASEC, Global And Regional Actors	

GİRİŞ

20.yy sonlarına doğru uluslararası sistem üzerinde oldukça büyük bir değişiklik meydana gelmişti. Dünya'daki büyük güçlerden olan Sovyetler Birliği dağılma sürecine girmiş ve beş Orta Asya devleti bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı. Yeni bağımsızlıklarına kavuşan bu beş Orta Asya devleti de buldukları konumlarından dolayı dünya devletlerinin odak noktaları oldular. Orta Asya, Asya ve Avrupa arasında stratejik bir köprü olmasının yanı sıra, stratejik değere sahip enerji kaynaklarına da sahip bulunuyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede değişen jeopolitik durum oldukça büyük öneme sahipti. Bölgede enerji güzergahlarının da değişmesi söz konusuydu. Bölgedeki bu durumun farkında olan ve farkına varan küresel ve bölgesel güçler etkilerini bölge üzerinde hissettirmek için çalışmalar başlattılar. Bu çalışmalara karşı bölge ülkeleri dikkatli davranmak zorunda idiler. Bölgedeki enerji kaynaklarından kendilerine pay almaya çalışan küresel ve bölgesel aktörlere karşı dikkatli davranmak doğru olacaktı. Bunun içinde her alanda kendilerini tam bağımsız konuma getirmeleri gerekmektedir.

Orta Asya devletleri bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte birçok alanda yapılanmaya gitmeleri gerektiğini fark etmişlerdi. Bu da büyük bir sosyal değişim sürecini başlatmıştı. Bu değişim sürecinde yaşanan zorlukları aşabilmek içinde yoğun bir uluslararası desteğe gereksinimlerinin olduğunu farkına vardılar. Her biri kendi değişim sürecini en hızlı ve doğru bir şekilde gerçekleştirmek için belli başlı kararlar almışlar ve bu kararlar doğrultularında politikalarını belirlemişlerdir. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra kurulan BDT bu ülkelerin ortak endişelerini taşıdığından devletlere güçlü olmaları için de ortak bir vizyon çizmelerinde yardımcı olabilirdi. BDT'yi oluşturan devletler arasında milliyetçilik, sınır ve kaynak paylaşımı gibi nedenlerle çatışmalar olduğu gibi bu devletlerin ekonomik alanda uygulamaya koydukları serbest pazar ekonomisine geçiş sancıları da yaşanmıştır. Bununla birlikte siyasi alanda yaşanan ideolojik boşluk nedeniyle de karmaşa yaşanmıştır. Devlet başkanları siyasi model olarak kendilerine daha yakın bir örnek olarak Türkiye modeline sıcak bakmışlardır.

Bağımsızlığını kazanan bölge ülkeleri ve bunlardan biri olan Kazakistan da güçlü olmak için güçlü bir ekonominin olması gerektiğini biliyordu. Bölge ülkeleri ekonomilerini güçlendirmek için serbest ekonomiye geçişi sağlamak istiyorlardı fakat bunun için engeller vardı. Bu engelleri aşabilmek, bağımsız ekonomik sistemlerini kurabilmek için uluslararası kuruluşlar ile irtibata geçmişlerdir.

Kazakistan'ın Orta Asya'nın ve Türk Cumhuriyetlerinin coğrafi olarak en büyük ülkesi olması, Orta Asya'nın geleceğinin belirlenmesinde ve bu devletlerin bir araya gelerek Türkistan federasyonunda Türk dünyasına liderlik yapabilecek potansiyele sahip görülmesinden dolayı da ayrıca stratejik bir öneme sahiptir. (Uçar, 2007:106)

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığının ilk yıllarından itibaren üç milyon kilometreye yaklaşan yüzölçümü, nüfusu, Rusya ve Çin arasındaki stratejik konumu, petrolü, yeni BDT'nin dört "nükleer cumhuriyetlerinden" biri olarak tüm dünyanın ilgisini en fazla çeken Orta Asya cumhuriyeti olmuştur. (Kut, 1994:255)

Kazakistan bağımsızlığının ilk yıllarından itibaren iç ve dış politika alanında oldukça hızlı ve köklü girişimler yapmıştır. İç politika alanında demokratik ve laik devletler gibi siyasi partiler kurulmuş, iç meselelerden nüfus sorunu çözümlenmeye çalışılmış, stratejik ve ekonomik yapıya daha iyi uyum sağlaması konusunda devletin başkenti değiştirilmiş ve başkent Almatı'dan Astana'ya taşınmış ve daha bir sürü politik çalışma yapılmıştır.

Her egemen devlet gibi Kazakistan da dünyadaki diğer yakın ve uzak devletlere karşı belirli bir dış politika izlemeye başladı. Komşuları ile yakın ilişki kurmak zorunda idi çünkü Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte sınırların düzgün paylaşılmaması (ya da özellikle ihtilafli bırakılmak istenmesi de olabilir) devletleri sınır sorunlarıyla karşı karşıya bırakmıştı. Bu sorunu çözmek için bölgesel ve küresel örgütlerin desteği alındı.

Avrasya'daki jeopolitik konumu, ekonomik, askeri – politik çıkarları ve mevcut potansiyeli ile Kazakistan; çağdaş uluslararası ilişkilerde, karşılıklı güven, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı, çoğulculuk, ekonomik ve siyasal istikrar ilkeleri üzerinde inşa eden, iyi komşuluk ilişkilerini komşuları ile kurmaya çalışan bir bölge devleti olmuştur.

Kazakistan dış politikasında temel olarak, SSCB sonrası ortaya çıkan devletler arasında ilişkilerin bozulmasının engellenmesi ve ülkeye olumsuz etkisinin önlenmesinin yanında devletin ekonomik, mali ve askeri – politik etkileşimli bölgesel ve alt bölgesel, uluslararası yapılara entegre olmaya çaba göstermiştir. Devletler arası ilişkilerde müzakere ve anlaşmazlıkların giderilmesinde, uluslararası hukuk kurallarının esas alınması, Kazakistan'ın çıkarları için hayati öneme sahiptir.

Çalışmanın Amacı: Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra sahip olduğu jeopolitik konum, önemli enerji kaynakları, elinde bulunan nükleer silahlar...vs. birçok sebeplerden dolayı dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bu tez çalışmasında Kazakistan'ın bu kadar güçlü ve bağımsızlık ve egemenlik kurma derdi olmayan dünya devletleriyle nasıl aynı seviyede dış politika aktörü olmaya çalıştığı, dış politikasındaki bağımsızlığın hemen sonrasındaki izlediği yollar ve bağımsızlığın ardından geçen 20 sene gibi bir sürenin ardından uluslararası sistem içindeki varlığını sürdürme çabasındaki önemli aktörlerden olan uluslararası ve bölgesel örgütlerle olan diyalogunu kurmaktaki amacı incelenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi: Kazakistan dış politikasında, Kazakistan'ı egemen bir devlet olarak yapılandırma ve geliştirme stratejisinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için elverişli dış şartların oluşturulması ve korunması önemlidir. Bu çalışma kapsamında asıl üzerinde durulan konu da Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsız bir dış politika izleme çabasında girmiş olduğu uluslararası sistemin içindeki bölgesel ve küresel örgütlerdeki etkinliği incelenmiştir. Uluslararası örgütlerin yanı sıra bölgede etkisini göstermek isteyen küresel ve bölgesel aktörlerle Kazakistan Cumhuriyetinin ilişkileri incelenmiştir.

Çalışmanın Konusu: Devletlerin güçlü bir dış politika yürütebilmeleri için içte de ekonomik, siyasi, askeri, iyi hayat standartları, işleyen bir demokrasi, düzgün işleyen iç hukuk kurallarını gibi birçok alanda da güçlü olması gerekmektedir. Bu çalışma sırasında zaman zaman bu unsurların ülkede nasıl gerçekleştirildiği ya da en azından nasıl yürütülmeye çalışıldığı konusunda da bilgiler verilmiştir. Bu doğrultuda tezin içinde dış politika yürütme yollarını daha iyi anlamak için bağımsızlık öncesi ve bağımsızlık sonrası Kazakistan'ın durumu incelenmiş, ardından Kazakistan'ın komşuları ile yürüttüğü ilişkiler bulunduğu Avrasya bölgesindeki konumu

incelenmiştir. Asıl bizim üzerinde durduğumuz kısım ise küresel ve bölgesel güçlerle Kazakistan Cumhuriyetinin bölgede ne şekilde dış politika yürüttüğü ve Kazakistan'ın bu büyük güçlerin yürüttüğü dış politikaya kendisini ne şekilde adapte ettiğidir. Bölgede iyi bir lider, güçlü bir politik aktör olmak için uluslararası örgütlerden ne şekilde yararlandığı konusu incelenmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 1 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ SİYASİ DURUMUNUN İNCELENMESİ

Kazakistan bölgesinde Ortaçağ'da Kazak Devletinin kurulup gelişmesi; Kazak halkının ortaya çıkması, kaynaşması ve bütünlüğünü koruması gibi konuların en önemli hadisesidir. 1400'lü yılların sonlarına doğru Altın Orda Hanının, Ak Orda Hanının oğullarına karşı haksız tutumları, Kazak Hanlığının kurulmasına yol açmıştır. (Kara, 2007:200-201)

XIV. yüzyıl ve XV. yüzyılın başı arasında Kazak halkının siyasi olarak dağınık olması etnik yapılarının da dağılmasına dolayısıyla üç Cüz sisteminin oluşmasına sebep olmuştur. (Kara, 2007:156) Cüzlerin ne zaman ve ne şekilde meydana geldiği tam olarak belirlenememekle birlikte yerleşim bölgeleri bellidir. Büyük Cüz, Sirderya'dan başlayarak Yedisu topraklarının tamamını kapsamıştır. Orta Cüz, Merkezi Kazakistan bölgeleri ile Kuzeydoğu Kazakistan'ın bir kısmını kapsamıştır. Küçük Cüz ise, Sirderya'nın aşağı kısmı, Aral Denizi kıyıları, Hazar Denizi çukurlarının kuzey kısmını kapsamıştır. (Şimşir, 2008:17-18)

Cüzler ile Ruslar arasındaki ilişkiler siyasi ve ticari birçok alanda gelişme göstermesine rağmen Çarlık Rusya'sının doğuya doğru açılma düşüncesiyle birlikte Rusların Kazaklar üzerinde baskı oluşturmaya sebep olmuştur. 1822-1848 yılları arasındaki mücadele sonucunda sırayla, Orta Cüz, Küçük Cüz ve Büyük Cüz Çarlık Rusya'nın hakimiyetine girmiştir. (Kara, 2007:249-259)

1800'lü yılların ortasından itibaren sürekli olarak bağımsızlıklarına kavuşma mücadelesi veren Kazaklar I. Dünya Savaşı sırasında dağılan Çarlık Rusya'nın toparlanmaya çalıştığı sıralarda tekrar bağımsız olma düşünceleri için mücadele etmişlerdir. Yönetimi ele alan Bolşevikler de Kazak halkına oldukça kötü muamele etmiştir. 1930'lu yılların başlarında önce Kazakların göçebe hayat tarzlarına müdahale etmişler, daha sonra da Kazak aydınları sürgün ya da idam etmişlerdir. Ardından Kazak topraklarına dışarıdan göçmenler getirilmiş ve Kazaklar topraklarında azınlık duruma düşürülmüştür. Devam eden yılların ardından 16 Aralık 1986'da da Kazak topraklarındaki yönetime Kazakistan'ın dışından bir yöneticinin atanması Kazak gençlerinin ayaklanmasına sebep olmuştur. Bu gençlik hareketi Kazakistan'ın

bağımsızlıktan sonra “yeniden doğuşunun” zeminini hazırlamıştır. (Ercilasun, 2007:127-136)

Kazak halkının bağımsızlarındaki önemli olaylar en özet şekilde sırasıyla şöyle olmuştur. XX. yüzyılın başlarından itibaren Kazakistan’da bağımsızlık mücadelesi hareketi başlamıştır. Milli hareketin başlamasına etki eden belli başlı sebepler şunlar olmuştur: Sömürgecilik, toplu olarak toprakların Kazakların elinden alınması, Çarlık Rusya’sının Kazakları Ruslaştırma politikası, açlık ve hastalık getiren imparatorluk savaşları. (Saray, 1993:58)

Yapılanlar şu şekillerde devam etti.1916 yılı içerisinde hükümet Kazakları oturdukları verimli topraklardan zorla göç ettiren bir karar çıkarttı. Ayaklananların toprakları ellerinde alınıyordu. 1 Ocak 1917 tarihli belgelerde 273 bin Kazak Ruslar tarafından Çin sınırlarına kovulmuşlardı. Kazakların 1916 yılında başlatmış olduğu bu milli kurtuluş savaşı bastırılmaya çalışıldı. 1916 ihtilalinin daha öncekilerden farkı, şimdiki Kazakistan topraklarının tümünü kapsamasıydı. Bu hareket sömürgecilere karşı tarihi önem taşıyordu. (Devlet, 1999:11) Sonra Rusya’daki 27 Şubat 1917 tarihli burjuva-demokrat ihtilali Kazakistan’da coşkuyla karşılandı. Rusya’da ihtilaldan sonra iki tane hükümet oluştu. Bu durum Kazakistan’ a yansdı ve burada da ikili yönetim baş gösterdi. (Devlet, 1999:238)

1917 yılında Rusya’da gerçekleşen Sovyet devrimi, ülke sınırları içinde yaşayan milletler için büyük bir değişimin habercisi, aynı zamanda bir umut kaynağı olmuştur. Bunun sebebi, Çarlık Rus yönetimi tarafından sömürge konumuna getirilen Türk halklarının, ellerinden alınan özgürlüklerini yeni bir rejimle birlikte tekrar kazanacakları düşüncesidir. Bu beklentilerin farkında olan devrimciler, Bolşevik devrimi öncesinde ve ilk günlerde, Türk halkı ile ilgili niyetlerini açıkça ortaya koymamış büyük özgürlük vaatleriyle taraftar kazanma çabasına girmişlerdir. (Nurpeiis,2010:14) Üretim araçlarının devletleştirilmiş ve SSCB’de baskı mekanizması da harekete geçmiş, ülkenin her yerinde toplama kampları kurulmuştur. Bolşevikler, “bizden olmayan bizim karşıımızdadır” düşüncesiyle hareket ederek, ülke çapında siyasi katliamlara girişmişlerdir. (Nurpeiis,2010:28)

Sovyet devrimi farklı toplumsal düzene sahipti. Örneğin; miras aracılığıyla mülkiyet sahibi olmak söz konusu değildi. Mülkiyet sorunu her yeni kuşakla çözülüp sonraki

kuşakta tekrar ortaya çıkıyordu. Bu akışkan yapı da devrimci yapının devamını sağlıyordu. (Carr, 2007:210)

Kazakistan'da Bolşevik yönetiminin uyguladığı Ruslaştırma ve baskı politikalarına rağmen, Kazak halklarının kültürel kimliği ve bağımsızlık talepleri yok edilememiştir. Türk kültürü komünist ideoloji karşısında emperyalizme maruz kalsa da, Kazak halklarının özgürlük düşüncesi hiçbir zaman yok edilememiştir. Eskiden beri Rus emperyalizmi altında yaşayan Orta Asya Türkleri, Bolşevik rejimi desteklerken, bağımsızlıklarından ödün vermeyi reddetmişlerdir. (Nurpeiis,2010:126)

Rusya'da olduğu gibi Kazakistan'da da 1916-1917 ihtilallerinden sonra çok partili sistem oluşmuştu. Bu partiler etnik, din ve sınıf gibi özelliklere göre oluşmaktaydılar. Bu partiler çoğunlukla aralarında bir anlaşmaya varamıyorlardı. Olayların ardından 1921 yılının Mart ayında Komünist Partisi, Yeni Ekonomik Politika'yı(NEP) başlattı. NEP, politik alanda katı tek partili sistemi; ekonomik alanda ise, idari piyasa sistemini getirmekteydi. Böylece totaliter sistem her alanı ele geçirmiş oluyordu. Yeni ekonomik politikanın başlamasıyla birlikte ülkedeki mevcut bütün sektörlerde canlanma olmuş ve durum iyileşmeye başlamıştı. 1930'lu yıllarda yanlış uygulamalar hayat şartlarını zorlaştırmış ve ülkede tekrar açlık baş göstermeye başlamıştı. 1931-1933 yılları arasında 6.2 milyonluk nüfustan 2.1 milyonu açlıktan ölmüştü. (Saray, 1993:96-100)

Kazak aydınları, basın- yayın alanında yoğun faaliyetlere girişerek milli bağımsızlık mücadelesini başlattılar. Ardından kongreler toplanır, halk direnişe geçti. Sovyetlerin kültür emperyalizmi, tüm çabalara rağmen amacına ulaşamaz. SSCB ideolojisi, uygulamada büyük bir yenilgiye uğrar. Çarlık ve Sovyet Rusya dönemlerinde eritilmek istenilen Orta Asya'daki Türk kimliği, SSCB'nin dağılması ve bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin kurulmasıyla yeniden kendi kaderini belirleme hakkına kavuşacaktır. (Nurpeiis,2010:80-84)

Rusların kitleler halinde Kazakistan topraklarına gelip yerleşmeleri kendiliğinden olmamış, Kazak Hanlığı döneminde Rusların işgaliyle başlamıştır. 1860'lı yılların ortalarına doğru Rus Çarlığı, Kazakistan'a Rus köylülerini göç ettirme çalışmalarını hızlandırdı. Bu ülkeyi sömürgeleştirmenin en güvenilir yolu bu olmuştur. (Şamgunova, 2006:37)

Göçebe bozkır hayatına sahip Kazak halkı güç kullanılarak yerleşik hayata geçirildi. Elllerinden meraları ve hayvanları alınan göçebe halk kırılıp yok olmaya başladı. Korkunç bir sonun kurbanı olan, dağlarda ve yaylalarda aç susuz ve yemsiz bırakılan 40 milyondan fazla büyük ve küçükbaş hayvan sahihsizlik ve bakımsızlıktan telef oldu. 1927–1932 yılları arasında halkın başlıca besin kaynağı olan hayvanlarının telef olması ve ölüme terk edilmesi sonucu hayvanların tüm ülkedeki sayısının düşmesiyle açlık süreci başlamıştır. Daha sonra ülke genelinde başlayan açlık sonucu büyük çoğunluğu çocuk ve kadınlardan oluşan binlerce kişi toplu ölümlere maruz kaldı. 1936–1937 yıllarına gelindiğinde Kazak millî şahsiyetleri ve aydınlarının halk üzerinde bağımsızlık, düşünceleri önem kazanmaya ve sahiplenilmeye başlandı. Millî ruhu doğuran yazar ve şairlerin güçlü eserleriydi. Adeta kılıçtan etkili olan bu yazar ve şairler halkın korkularla sindirilmiş ruhlarını canlandırarak onları kendilerine getiriyorlardı. (Auyessova,2010:59-63)

Kazakistan'a Rus göçü Çarlık Rusya dönemi sonrasında da Stalin'in 1930-1940'lı yıllardaki temizleme operasyonları sırasında ve Krusçev'in 'Bakir Toprakları İşleme' planıyla yoğunlaştı. Ruslar tarihlerinde, Kazak ulusunu Rusya'ya kendi iradeleriyle bağlanan bir ulus olarak tarif etmişlerdir. Kazakların, Ruslara bağlanması kendi iradeleriyle değil, Küçük Orda Hanı Abdulhayır'ın Rus Çarlığı yetkililerine gönderdiği mektupla olmuştur. Kalmuklar ve Kirotlar tarafından kuşatılan Kazaklar, Rus Çarlığının ordusundan mektupla yardım talep etmiş ve yardım ancak Rus hakimiyetine girmeleri karşılığında yapılmıştır. Halen tartışmalı olan bu konuda Kazaklar topraklarının işgal edildiği konusunda ısrar etmektedirler. (Kırımlı,1995:117)

Kazakistan 1991'de tam bağımsızlığına kavuşana kadar XVIII. yy.dan beri süre gelen Rus işgaline ve sömürgeciliğine maruz kalmıştı. Kazak halkı bu sömürgeciliğe karşı birçok defa ayaklanmışlardı. Bu ayaklanmaların başlıca sebebi; Rusların, işgal ettikleri Kazak topraklarında sömürgeleştirme politikası uygulamaları idi. Kazak topraklarının bütün imkanlarını ellerine almak için getirdikleri göçmenleri yerleştirerek bir koloni düzeni meydana getirmişlerdir. Bu dönemde Kazak halkı sadece siyasî ve ekonomik anlamda değil toplum için en tehlikeli olan kültür ve sosyal anlamda da sömürülmüştür. Rusların steplere "medeniyet" götürüyoruz bahanesiyle uzun yıllar boyu sinsice sürdürdükleri Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikası Kazak halkı

neredeysi yok olma eşiğine gelmiştir. Kazak dilinde eğitim yerine Rus dilinin öğrenilmesi şart koşulmuş, Kazak tarihinin araştırılıp okutulması yerine Rusya tarihi ön plana çıkarılmıştır. Kazak tarihi hakkında verilen bilgiler ise totaliter sisteme uygun şekilde çarpıtılarak verilmiştir. Bu da Kazak aydınlarının gözünden asla kaçmamış ve bunun için mücadele etmişlerdir. (Auyessova,2010:168-169)

1950’li yılların ikinci yarısında Kazakistan’ın büyüyen ekonomisi dış ekonomik ilişkilerinin artmasını sağladı. Aynı zamanda Kazakistan’a çoğunlukla sosyalist ülkelerden mallar ithal ediliyordu. Yavaş yavaşta olsa turistik ve resmi ziyaretler de artıyordu. (Saray,1993:217)

Aradan geçen yoğun yılların ardından 16 Aralık 1986 yılında Kazakistan’ın başına 20 yıldır Kazakistan Komünist Partisi liderliğini yapan Kazak asıllı D.A.Kunayev’in yerine Rus asıllı G.V.Kolbin getirildi. Bu olay Kazak halkının tepki göstermesine sebep olmuş ve ertesi gün 17 Aralık tarihinde, önce Almatı’da daha sonra diğer şehirlerde olaylar başlamıştır. Aslında Kolbin’in başa gelmesi halkın yıllarca içinde biriktirdiği tatminsizlik ve memnuniyetsizliğiydi. Aradan geçen birkaç seneden sonra, Kazakistan Komünist Partisi’nin 7-9 Haziran 1990’daki Kongresinde “egemenlik” konusu tartışılmış ve Kazakistan Parlamentosu da, Azat(Hürriyet) Partisi’nin öncülüğünde, 25 Ekim 1990’da Sovyetler Birliği içinde kalarak, Kazakistan’ın egemenliğini ilan etti. Azat’ın esas hedefi ise bağımsızlıktı. (Armaoğlu, 1996:940)

25 Ekim 1990 tarihinden önce, Sovyetler Birliği’nin temellerinin yıkılmaya başlaması ile Kazakistan’da siyasi ve ekonomik hayatın istikrara kavuşmasını saylamak amacıyla devlet başkanlığı yönetimine geçilmeye karar verildi. 24 Nisan 1990 tarihinde N. A. Nazarbayev, Kazakistan Yüksek Sovyeti Kazak SSC Devlet Başkanlığı makamına mecliste yapılan gizli oylama ile ilk Devlet Başkanı olarak seçildi. (Aitken, 2010:132-137)

Ağustos 1991’de Moskova’da başarısız bir hükümet darbesi olmuş ve o dönem görevde olan Gorbaçov hemen hemen tüm Sovyet Cumhuriyetlerinin desteğini almış ve yeniden görevine devam etmişti. (Davlyatchina,2007:34-35) Ağustos 1991’de Moskova’da çıkan olaylar SSCB’nin dağılmasını hızlandırmıştı. 16 Aralık 1991’de Kazakistan Bağımsızlık Anayasasını kabul ederek bağımsızlığını ilan etti. 16 Aralık 1991 Kazakistan’ın bağımsızlık tarihi olarak kabul edildi. (Hakim, 2009:56-57)

1 Aralık 1991’de Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı olarak Nursultan Nazarbayev seçildi. 10 Aralık 1991’de Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı Kazakistan Cumhuriyeti olarak değiştirildi. Dış ilişkilerinde Kazakistan iyi komşuluk, başka devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik, sorunları barışçıl yollarla çözme gibi ilkeleri kabul etti. (Tika, 2004:4-6)

BÖLÜM 2 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN BAĞIMSIZLIK SONRASI DIŞ POLİTİKASININ İNCELENMESİ

2.1. Bağımsızlık Sonrası Siyasi Durum

Kazakistan 16 Aralık 1991’de bağımsızlığını ilan etti. SSCB ve onun ayrılmaz parçası olan Komünist Partisi de tarihten silindi. N. Nazarbayev halk oylaması sonucu Devlet Başkanlığına seçildi. 1991 yılına ait verilere göre, eski ve köklü partilerinin arka arkaya dağılmasıyla birlikte, Kazakistan’ın geniş siyasi yelpazesi içinde, 120’den fazla siyasi parti ve bağımsız toplumsal örgüt kurulmuştur. (Auyessova, 2010:123)

Bağımsızlığın ardından birçok ülke tarafından tanınan Kazakistan, 2 Mart 1992’de Birleşmiş Milletler tarafından da üyeliğe kabul edilmiştir. Bağımsız milli devletin sembolleri olan bayrak ve devlet arması da hazırlanarak 4 Haziran 1992’de parlamentonun onayına sunuldu. Ülkenin milli marşı 11 Aralık 1992’de, ilk anayasası 28 Ocak 1993’te kabul edildi. 15 Kasım 1993’te de “tenge” milli para olarak tedavüle çıktı. (Kara, 2006:45)

Birçok ülke tarafından bağımsızlığının ardından tanınan Kazakistan Cumhuriyeti 1995 yılında kabul etmiş olunan anayasa ile yönetilmektedir. 1994 yılı itibariyle de çok partili rejim uygulamaya konmuştur. Kazakistan Parlamentosu, Senato ve Meclis olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır. Senatörler Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta olup Millet Meclisi ise ülkenin idari ve bölgesel seçim çevreleri tarafından seçilmektedir. Mevcut anayasa güçlü bir Başkanlık sistemini oturtmuştur. Siyasi sistem gerek hukuki, gerekse fiili olarak geniş yetkilere sahip Cumhurbaşkanıya göre şekillenmiştir. (Duran, 2002:4)

Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın N. A. Nazarbayev tarafından 14 Nisan 1993’te çıkarılan bir kanunla Sovyet baskı ve asimilasyon siyasetinin kurbanı olan Kazak halkının millî aydınlarının itibarları iade edilmiştir. Çünkü birçok aydın kesimi bağımsızlık mücadelesi verdikleri için o zor yıllarda sürgüne gönderilmişlerdi. “Siyasi topyekun sürgüne uğrayanları aklama” hakkında kanunu imzalanmış ve 1997 yılı “Milli birlik ve siyasi sürgün kurbanlarını hatırlama yılı” olarak ilan edilmiştir. Ayrıca “31 Mayıs Kurbanları Anma Günü” olarak belirlenmiştir. (Auyessova,2010:ii)

BDT Cumhuriyetleri, Moğolistan, Çin, vb. ülkelerden gelen Kazaklar hükümetin himayesinde anayurtlarında yeniden iskan ettirilmiştir. Cumhurbaşkanı Nazarbayev yönetimi, Kazakistan'da Kazak nüfusunu artırmak bakımından çok dikkatli ve özendirici bir politika izlemektedir. Bu bağlamda Nazarbayev, Kazakistan'da "Kazak diasporası" olarak adlandırılan ve dış ülkelerde yaşamakta olan Kazaklara özel bir ilgi göstermektedir. (Kesici, 2005:9-10)

Kazakistan'da üç grup siyasi parti vardır bunlardan birincisi doğrudan devlet tarafından kurulmuş olanlar (Örnek: Otan ve Asar), ikincisi önceden devlet yönetiminde yer almış fakat daha sonra yollarını ayırmış olanların kurduğu partiler, üçüncüsü ise tamamen hükümetten ayrı olup muhalefet olanlardır. (Örneğin: Ak Zhol) Ancak bu parti yapılaşmasını son yapılan seçimlere göre değerlendirdiğimizde muhalefetin oldukça zayıf olduğunu görmekteyiz. 19 Eylül 2004 hükümet seçimlerinde meclisteki 77 üyenin sadece bir tanesi muhalefettendir, geri kalanlar ise diğer iki grup siyasi parti gruplarındandır. (Deik, 2007:2)

2.2. Bağımsızlık Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar

Kazakistan'ın bağımsızlığının ardından uğraşmak zorunda kaldığı meseleler de ortaya çıktı. 1992 ve 1995 seneleri arasında Kazakistan ve Rusya, ABD ve Batı ilişkilerinde nükleer silah meseleleri öndeydi. 1990'ların sonunda ise, Hazar meselesi ortaya çıkmaya başladı. XXI yüzyılın başında ise öncelik, ulusal ve bölgesel güvenliğe gösterilmeye başlandı. Bununla beraber, bu dönemlerde uluslararası terör ve uyuşturucu taşımacılığı da büyük meselelerden biriydi. (Shalkeieva,2009:16-17)

Kazakistan'ın "bundan sonra izleyeceği dış politika bölgesel güvenliği de doğrudan etkileyeceğinden, çoğu devleti yakından ilgilendirmeye başlamış" ve ülkenin zengin yeraltı kaynaklara sahip olduğunun anlaşılması sonucu bu ilgi daha çok artarak ülke kısa bir zaman dilimi içinde çeşitli güçlerin çıkarlarının çatıştığı bir alana dönüşmüştür. Böyle bir ortamda, ulusal çıkarların korunması ve ulusal güvenliğinin sağlanması Kazakistan dış politikasının oluşturulması ve yürütülmesinde önemli bir faktör olarak belirmiş, bu sebeple, tüm ülkelerle dengeli ve çok yönlü ilişkiler geliştirme gerekliliği dış politikanın temel prensibi haline gelmiştir. Bu doğrultuda, bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana ulusal güvenliğini koruma kaygısıyla hareket eden Kazakistan, öncelikle, eski Sovyet sahasında kurulan ilk bölgesel örgüt olan BDT

çatısı altında, toprak bütünlüğü ve sınırlarının dokunulmazlığını daha sonra BDT'nin askeri örgütlenmesi olan Kolektif Güvenlik Sözleşmesi (KGS) ile herhangi bir saldırı halinde Kolektif Güvenlik Sözleşmesine üye ülkelerin desteğini teminat altına alırken, aynı zamanda birçok mevcut uluslararası örgüte üyeliğini kabul ettirmiştir. (Zhylyshybayeva,2008:104-105)

Güvenliğin Kazakistan'da sağlanabilmesi için güçlü bir ekonomiye sahip olunması gerekmektedir. Küreselleşme çağında güvenlik ve ekonomi terimleri birbirleriyle çok yakın ilişki içerisindedir. Kazakistan'ın ülke güvenliği için de güçlü bir ekonominin olması büyük önem taşımaktadır. (Kurazkhojayeva,2008:112)

Muhtemel Alman işgaline karşı İkinci Dünya Savaşı sırasında sanayi komplekslerinin doğu bölgelerine taşınması sonrasında ülkede yeni işyerlerinin açılmasıyla bölgeye kaydırılan Rus, Ukraynalı ve Beyaz Rus göçü daha sonra Krusçev'in 'Bakir Toprakları işleme' politikalarıyla desteklenen ve hızlanan Slav göçü nedeniyle 1950'li yıllar sonrasında Kazaklar kendi ülkesinde azınlık durumuna düşmüşlerdir. 1975-1988 arasında bölgeye olan yıllık net göç miktarının 100 bin civarında olduğu hesaplanmıştır. Kazakistan'daki Rus nüfusu sebebiyle Kazakistan-Rusya ilişkileri diğer BDT ülkelerine göre farklı bir boyuttadır. Kazakistan, içerisinde barındırdığı büyük orandaki Rus nüfusu ile Soljenitsin gibi Rus aydınları ve kendisi de Almatılı bir Rus olan Jirinovskiy gibi aşırı milliyetçi politikacıların Kazakistan'daki yerel uzantılarının toprak iddialarının baskısından kurtulamamıştır. Bugün Moskova, Orta Asya siyasetinin bir ayağını bölgede kalan bu Slav nüfusa dayandırmaktadır. Ülkede bağımsız hareket etmenin önünde engel olan bu kesimler Rusya ile ilişkilere yön vermekte ve ilişkilerdeki en hassas noktayı oluşturmaktadır. Nazarbayev hükümetinin bu sorunun ülke sınırları içinde çözülmesine ilişkin üç boyutlu bir politika izlediği söylenebilir. Bunlar, Rus siyasi elitlerinin Kazaklarla yer değiştirmesi, etkin bir nüfus politikasının izlenmesi ve Kazak dili ve kültürünün popüler hale getirilmesidir. (Şamgunova, 2006:38-39)

Orta Asya bölgesindeki geniş petrol ve doğal gaz rezervlerini kullanmak isteyen ABD, RF, Türkiye, İran ve Çin gibi devletler arasında yeni büyük bir oyunun oynanacağına dair pek çok tartışma olmuştur. İktisadi kazanç, siyasi nüfuz ve itibar kazanmak

amacıyla petrol ve doğal gazın nakli için kullanılan ihracat yollarının kontrolü konusunda devletler arasında bir rekabet söz konusudur. (Winrow, 2004:132)

İyi komşuluk, barışı koruma, dostluk ve güvenlik ülkenin dış politikasının öncelikleri olarak belirtilmektedir. Avrasya'nın tam göbeğinde yer alan Kazakistan'ın dış dünya ile ilişkilerinde çok yönlülük stratejisini izlemekte ve ülke çıkarları jeopolitik faktörlerle sınırlı kalmamaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ardından Kazakistan'ın uluslararası ilişkilerinde ilk temel sorun dış dünyayla ilişkileri yürütebilecek Dışişleri Bakanlığının kurulması ve diplomatların bulunmasıydı. Kazakistan Moskova'dan ancak hiçbirinin Batı deneyimi olmayan 200 diplomat devralmıştı. (Şamgunova,2006:82)

Kazakistan'ın dış politikasına bakıldığında etkileşim halinde olduğu diğer devletlerle işbirliğini geliştirmeye yönelik birçok faaliyet içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu faaliyetler çerçevesinde Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Ekonomik Komisyonu (AEK), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi pek çok uluslararası örgüte üye olmuştur. Yine de ülkenin dış politika öncelikleri, bulunduğu bölge üzerinedir.

BÖLÜM 3 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN KOMŞULARI İLE YÜRÜTTÜĞÜ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Kazakistan Cumhuriyeti'nin kuzeyinde ve batısında Rusya Federasyonu, doğusunda Çin, güneyinde Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan ile sınırı vardır. Batısında Hazar Denizi yer almaktadır. 2.727.900 km² 'lik sahip olduğu yüz ölçümüyle Bağımsız Devletler Topluluğunun Rusya Federasyonu'ndan sonraki en büyük ikinci ülkesidir. (Duran, 2002:4) Ülke sınırlarının toplam uzunluğu 12.187 km olup, Rusya Federasyonu ile 6.467 km. (dünyanın en uzun kara sınırıdır), Özbekistan ile 2.300 km., Çin Halk Cumhuriyeti ile 1.460 km., Kırgızistan ile 980 km., Türkmenistan ile 380 kilometredir. 46-87 Doğu ve 40-56 Kuzeybatı enlemi üzerinde bulunan ülke Batıdan Doğuya 3.000 km; Güneyden Kuzeye 2.000 km. (<http://www.kazakhstan.org.tr/> 27.11.2011)

Küreselleşme, Kazakistan'ı da doğrudan etkilemektedir. Kazakistan yönetimi başta komşuları olmak üzere dünyanın önde gelen devletleri ve uluslararası örgütlerle yakın ilişki kurmuştur. Bağımsızlığın hemen ardından diplomatik ilişkilerin kurulmasını düzenleyen Viyana Sözleşmelerini kabul eden Kazakistan yönetimi, 15 yıl içerisinde 100'e yakın ülke ile diplomatik ilişki kurmuştur. (Şamgunova,2006:84)

Kazakistan, önce BDT Gümrük Birliği olarak kurulan Ekim 2000 itibariyle ise Avrasya Ekonomik Topluluğu (EURASEC) adını alan oluşumun bir üyesidir. Kazakistan'ın üye olduğu diğer bir bölgesel oluşum olan Orta Asya İşbirliği Teşkilatı (CACO) ise üye ülkeler arasında bazı konularda görüş birliğine varılamaması ve özellikle de Kazakistan ile Özbekistan arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle işlevsellik kazanamamıştır. (Deik, 2007:3)

3.1. Rusya Federasyonu İle İlişkiler

Kazakistan'ın komşuları arasındaki en uzun sınır komşusu olan Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini önemli başlıklar altında inceledik.

Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından iki devletin uzunca bir sınıra sahip oluşu bir yandan bulunmaz fırsatlar yaratırken, diğer açıdan da kaygılara neden olmaktadır. Kazakistan'ın jeostratejik konumu, Rusya'nın güneye ve doğuya açılması

açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Rusya'daki siyasi ve entelektüel çevrelerce Kazakistan'ın bazı vilayetlerinin yarısı ve neredeyse Kuzey Kazakistan ve Doğu Kazakistan bölgelerinin tümü talep konusu edilmektedir. (Usmanova, 2008:12)

Bu konulara rağmen Rusya, Kazakistan'ın bağımsızlığını 17 Aralık 1991'de; Rusya ve Kazakistan ise, diğer eski SSCB ülkelerinin bağımsızlıklarını 20 Aralık 1991'de tanımışlardır. Kazakistan ve Rusya arasında 25 Mayıs 1991'de Dostluk, İşbirliği, Karşılıklı Saygı, Sınırların Bozulmaması Hakkında Anlaşma imzalanmıştır. 1998 yılında da imzalanan ve önemli bir belge olan Dostluk ve İşbirliği Hakkında Anlaşma'ya ilişkin evraklar bulunmaktadır. Kazakistan Cumhurbaşkanı'na göre, Rusya ve Kazakistan arasında ikili ilişkilerin geliştirilebilmesi için iyi bir hukuki temel vardır. Bunun sonucunda ise 1992 yılında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Kazakistan ve Rusya ilişkilerinde zaman zaman karşılaşılan zorluklara rağmen, Kazakistan Rusya'yı hiçbir zaman yarı yolda bırakmamıştır; siyasette olsun, BDT üyeliğinde olsun her zaman kollamıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı'na göre, Rusların dostluğu Kazakistan'a şimdi de gelecekte de gerekebilir. Kazak-Rus ekonomisi de bütünleşen ekonomidir. (Shalkeieva, 2009:10)

Kazakistan ve Rusya sınır komşusu olmalarının da sağladığı avantajlar sebebiyle 300'e yakın ikili anlaşma ve bildiriye imza atmışlardır. Bağımsızlık sonrası iki ülke ilişkilerinin yirmi bir yıllık sürecine bakıldığında ilişkilerin şu ana başlıklar etrafında şekillendiği görülmektedir.

- Askeri ve güvenlik konuları,
- Kazakistan'da yaşayan Rus nüfusu,
- Nükleer silahlar ve poligonlar,
- Ekonomik ve ticari ilişkiler,
- Enerji kaynakları ve boru hatları güzergahları,
- Hazar'ın statüsü çerçevesinde ilişkiler
- Baykonur uzay üssü. (Şamgunova, 2006:92)

3.1.1. Enerji

Özbekistan kanıtlanmış dünya uranyum rezervlerinin %3'üne, Kazakistan ise %17'ne sahiptir. Sovyet nükleer enerji sektörünün canlandırılması konusunda Ukrayna, Kazakistan ve Özbekistan ile görüşmeler sürdüren Rusya, kendi topraklarında Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın kontrolünde, uluslararası uranyum zenginleştirme merkezi kurmayı ve barışçıl amaçlarla nükleer enerjiden faydalanmak isteyen ülkelere bu imkanı sunmayı önermektedir. 2006 yılı içerisinde Özbekistan ve Kazakistan ile ayrı ayrı anlaşma imzalayan Rusya, bu ülkelerden geçen doğal gaz boru hatlarının işletim hakkına sahip olmuştur. (Usmanova, 2008:27)

Petrol ve gaz alanında Kazakistan ve Rusya ilişkilerinin oluşması ve gelişmesi bu işbirliğini ciddileştiren hukuki temellerine dayanmaktadır. 1998'de Kazakistan ve Rusya arasında Hazar Denizi'nin derinliğinin belirlenmesine dair anlaşma imzalanmıştır. Böylece petrol ve gaz kaynakları araştırma ve işletimi alanında yeni bir etap oluşturulmuştur. 13 Mayıs 2002'de Kazakistan ve Rusya Cumhurbaşkanı Hazar Denizi'nin kuzey bölgesindeki kaynakları kullanma hakkında protokol imzaladılar. Kazakistan Rusya petrol ilişkilerindeki en büyük sorun Hazar Denizi'nin kuzey kısmındaki hammaddelerin işletilmesi ve üretimi konusunda birleşen projelerde işbirliğidir. Kazakistan-Rusya petrol ilişkilerindeki daha da önemli olay, gaz alanında işbirliğine ilişkin Kazak-Rus hükümetleri arasında yapılan anlaşma uyarınca, gaz işletme alanında işbirliğinin gerçekleşmesidir. Bu anlaşma temelinde "Gazprom" ve "Kazmunaigaz", birleşerek "KazRosGaz"ı oluşturmuşlardır. 2005'te iki ülke arasında gaz rezervi Karachaganak'tan sonra en büyük olan İmashev gaz yatağını bölüşmek hakkında anlaşma imzalandı. (Shalkeieva, 2009:75)

RF yurtiçi enerji ihtiyacını karşılamak ve aynı zamanda Gazprom'un Avrupa'daki sağlam döviz piyasalarında daha fazla Rus doğalgazı satabilmesini sağlamak için Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan gaz ithal etmek istemektedir. (Winrow, 2004:132)

Rusya Federasyonu Orta Asya'daki doğalgazın batıdaki büyük Avrupa pazarına taşınmasında attığı kısa ve uzun vadeli adımlar sayesinde, öncelikli aktör olmuştur. 2007 Aralık'ında imzaladığı anlaşma ile Kazakistan ve Türkmenistan doğalgazlarının

Avrupa'ya satılması yetkisine sahip olan Rusya, kendi jeopolitik konumuna benzer tek köprü ülke olan Türkiye'yi de bertaraf etmiştir. (Çinar, 2008:30)

Rusya, Kazakistan'ın önemli kömür üretim merkezlerinden biri olan Ekibastuz bölgesinde çalışmalarını derinleştirilmesine yönelik faaliyetlerine hız kazandırırken uranyum rezervleri ve üretimi konusunda dünyanın sayılı ülkelerinden biri olan Kazakistan ile uranyumun zenginleştirilmesi ve ortak nükleer enerji santrali yapımı konusundaki projelerde de aktif rol almaya başlamış Rusya'nın Kazakistan üzerinde etkinliğini pekiştirmeye yönelik faaliyetleri de vardır. (Zhylykshybayeva, 2008:130)

Atırau – Samara boru hattı Rusya hattı olarak bilinmektedir. 2006 yılında taşınma hedefi 25 milyon ton olarak belirlenmiştir. KTK hattının işletilmesi sonrası ve hafif Tengiz petrolünün Atırau – Samara boru hattı vasıtasıyla taşınması sonrası, kaliteli Kazakistan petrolünün taşınması probleme dönüşmüştür. Onun için Baltika boru hattının işleme girmesiyle Atırau – Samara boru hattı ile Samara- Almetevsk – Primorsk boru hatları birleşecek ve Hazar petrolü Batı Sibiry petrolü ile karışacaktır. Bu karışımdan Atırau – Samara hattı cazip gözükecektir. (Karadeniz, 2009:205)

18 Mart 2011 tarihinde Sayın Nazarbayev tarafından yapılan açıklamada Kuzey Hazar Petrol Boru Hattı'nın genişletileceği ve Kazak petrolünün, olduğu gibi, Rusya üzerinden taşınmaya devam edeceği belirtildi. 8 Nisan 2011'de verilen haberlerde Rusya'nın dev petrol şirketi Lukoil'in, Kazakistan'da yaklaşık 200 petrol kuyusu daha açacağı belirtilmiştir. (<http://kazakistanhaber.blogcu.com/etiket/kazakistan 02.06.2011>)

3.1.2. Ulaşım ve Nakliye

2000'li yıllara gelindiğinde Rusya artık Kazakistan'ın en önemli ticari ortağıdır ve iki ülke arasındaki 7000 km'yi aşkın sınırın hukuki durumuna ilişkin önemli adımlar atılmıştır. 2006'da Petersburg'da gerçekleştirilen Sekizler Zirvesi vesilesiyle bir araya gelen Putin ve Nazarbayev "Kazak ve Rus topraklarından malların taşınmasına ve yine her iki ülkenin toprakları üzerinden Çin'e ve Çin'den malların taşınmasına ilişkin sözleşmeye" imza atmışlardır. (Zhylykshybayeva, 2008:129)

Yine burada iki ülke arasında gümrük birliğine varıldığının, artık gümrük kapılarında sadece güvenlik açısından bir denetim yapıldığının ve gümrük kapılarının 1 Ocak 2010'dan itibaren açıldığını vurgulamak gereklidir.

3.1.3. Askeri İşbirliği

Rusya'nın Kazakistan ile ilişkileri ikili çerçevede hızla gelişerek özellikle ticari-iktisadi, askeri ve siyasi konularda önemli mesafeler kat edilmiştir. Rusya ne Baltık ülkelerinden çektiklerini ne de Kafkaslarda ve bazı Orta Asya Cumhuriyetlerinde maruz kaldığı politikalara karşılık Kazak yönetimi ile resmi düzlemde henüz kayda değer uyuşmazlık yaşamamıştır. Kuşkusuz, askeri alanda işbirliği önemli bir yer edinmekte ve Rusya, hem Kazakların kendi askeri eğitim kurumlarında eğitim almasına olanak sağlayarak hem bu ülkenin ihtiyaç duyduğu silahları ucuz tedarik ederek Kazakistan'ı kendisine bağlı tutmaya devam etmektedir. Bilhassa, KGSÖ çerçevesinde örgüte üye ülkelere sattığı ucuz silah ve askeri-teknik işbirliği vasıtasıyla eski nüfuz sahasında denetimini arttırma girişimlerine devam eden Rusya'nın, Kazakistan'la askeri işbirliğini pekiştirme çabalarının temelinde yatan nedenlerden bir diğeri ise Kazak topraklarında bulunan ve SSCB'den miras kalan askeri talimgahlar/poligonlardır. (Zhylyshybayeva, 2008:131)

Kazakistan topraklarında yapılan tüm atom bombasıyla ilgili denemeler bu topraklara çok zarar vermiştir. Bu denemeler Kazakistan'ın ekolojik dengesinin bozulmasına yol açmıştı ve ülkeye gelen radyoaktif kirlenme o kadar aşırı dereceye ulaşmıştır ki, 1970 - 1990 yılları arasında eski başkent Almatı şehrinde bile radyoaktif kirlenme neticesinde kanser hastalığı 30 kat ve ölüm sayısı 3 kat artmıştır. Kazakistan toprağı Sovyetler Birliği Nükleer Devletten miras olarak aldığı radyasyon miktarı 15 milyon 487 bin curie'ye eşit olup, 237 milyon tona yaklaşık radyasyon atıkların toplandığı çöp merkezine çevrildi diyebiliriz. Kazakistan halkının kişi başına düşen doğal ve yapay radyasyon 420 mili baredir, yani dünya dengesinden 1.5 kat fazladır. 2002 – 2003 yıllarında Doğu Kazakistan, Karaganda ve Pavlodar bölgelerinde nüfusun hastalanma oranı, bu yıllar Aralığında 1,1 defa artmış durumdadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise radyasyon ışıklarından etkilenenlere tazminat ödenmesi hakkında 1990 yılında kanun çıkmıştır. Bu kanuna göre, “Nevada poligonu etrafında yerleşen halk radyasyondan olumsuz etkilenmiş ve devlet tazminat ödemeye mahkumdur denilmiştir.” Bu kanun çerçevesinde, etkilenenlere maddi yardım yapılmaktadır. Kazakistan devletine gelince, Semey nükleer deneme poligonundan zarar gören

vatandaşlara, Sosyal Yardım ve Koruma kanununun çıkarılmasına rağmen, şu ana kadar istenilen düzeyde bir yardım yapılamamıştır. (Tulepov, 2009:89-93)

Rusya'yla stratejik ortaklık ilişkilerinin ülkeler arasındaki entegrasyon çalışmaları temelinde sürdürüleceği belirtilmektedir. (Dugin, 2006:256)

Son olarak Rusya Genelkurmay Başkan Yardımcısı Albay Valery Gerasimov gazetecilere yaptığı açıklamada Kazakistan ve Rusya'nın ortak hava savunma sistemi kurmak için çalışmalar yaptığını açıkladı. Açıklamanın devamında 2012 Haziran ve Temmuz aylarında iki ülkenin ortak askeri tatbikatlar yapacağını da bildirdi. (<http://www.haberler.com/kazakistan-rusya-ortak-hava-savunma-sistemi-3015189-haberi/> 13.11.2011)

3.1.4. Demografik Yapı

Kazakistan'daki ciddi oranda Rus azınlığının varlığı, uzun ve henüz hukuki düzenleme yapılmayan sınır sorunu ve Kazak petrolünün uluslararası pazara taşınmasında tek, dolayısıyla anahtar ülke konumunda olması gibi faktörler Rusya açısından Kazakistan üzerinde baskı uygulamasını kolaylaştıran araçlardır. ŞİÖ, Moskova açısından “Orta Asya bölgesinde uzun vadede kontrolünü arttırma amacına” hizmet eden bir araçtır. “Rusya'nın temel isteği ekonomik merkezlerde nüfuz ve etki alanı oluşturmak, kaybettiği gücü ve prestiji yeniden yaratabilmek ve mevcut güç dengesinde kendine daha iyi bir yer ve statü edinmektir”. (Zhylyshybayeva, 2008:128)

Kazakistan'daki Rus diasporası ve Rusya'nın baskılarına rağmen Kazakistan, çifte vatandaşlık isteklerini, Rusçaya resmi dil statüsü verme çabalarını ve Rus-Slav azınlığına kültürel otonomi verilmesini hala kabul etmemektedir. Bunlara tepki gösteren Ruslar, 5 Mayıs 2000 tarihinde Moskova'da, Kazakistan Büyükelçiliği önünde bir gösteri gerçekleştirerek; Rus nüfusunun, vatandaş muamelesi görmediği ve Kazakistan'ın insan haklarını çiğnediğini ileri sürmüştü. Diğer yandan Putin'in göreve gelmesiyle Kazakistan'da yaşayan Ruslara özerklik verilmesine ilişkin, Rus basınında yazıların ve tartışmaların arttığı görülmüştür. (Usmanova, 2008:10-11)

2003 yılında; Rusya'da Kazakistan, 2004 yılında da Kazakistan'da Rusya “Kültür Yılı” ilan edilmiştir. Bu kapsamda her iki ülkede de gerçekleştirilen kültürel ve ilmi

etkinlikler gerçekleştirilmiş, ünlü şahsiyetlerin katılımlarıyla konferanslar düzenlenmiş, tiyatrolar sahnelenmiştir. (Naushabayeva, 2005:147)

Haziran 2006'da Nursultan Nazarbayev'in aldığı bir karara göre, 2010 yılında Kazakistan'daki iş üretiminin tamamen Kazak diline geçirilmesi çalışmaları yapılmıştır. Ülke içerisinde tek bir dili konuşma oranı Ruslar arasında %83,9 iken, bu durum Kazaklar arasında %25,2 seviyesindedir. Kazakistan'da Kazakların %75'i Rusça bilmesine rağmen; Rus nüfusunun çoğu hala Kazak dilini öğrenmede duyduğu isteksizliği sürdürmektedir. (Usmanova, 2008:17)

Ayrıca Kazakistan'da 2009 yılında yapılan son nüfus sayımındaki verilere göre Kazakistan'ın nüfusu 16 milyon 036 bin 100'dür. Bu sayıya göre Kazak nüfusu, nüfusun %67'den fazlasını oluşturmaktadır. Bu sayıdaki verilere göre Kazaklar 10 milyon 800 bin, Ruslar 3 milyon 900 bindir. (Kara, 2009:16-17)

3.1.5. Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Rusya'nın İhracat yaptığı ülkeler listesi şöyledir: Ukrayna, Almanya, ABD, Beyaz Rusya, Çin ve diğer Batı Avrupa Ülkeleri ile gelişmekte olan ülkeler. İthalatı ise, 1999 verilerine istinaden 48.2 milyar dolardır. İthalat yapılan ülkeler: Almanya, Beyaz Rusya, Ukrayna, ABD, Kazakistan, İtalya, Japonya ve bazı az gelişmiş ülkelerdir. İthalat Ürünleri: Makine ve bazı cihazlar, tüketici maddeleri, ilaç ve tıbbi maddeler, et, buğday, şekerden müteşekkildir. "Rusya Federasyonu iki istikametten (Kafkaslar ve Kazakistan), İran iki istikametten (Azerbaycan ve Türkmenistan), Türkiye ise Azerbaycan üzerinden Orta Asya'ya yönelmeye çalışmaktadırlar. Bu istikametlerin dikkat çeken tarafı büyük ülkelerin birbirlerinin ayaklarına basmamaya gösterdikleri özene karşılık bölgesel güçlerin hareket istikametlerinin kesişmesidir". (Mikail, 2004:82)

ABD'nin, 11 Eylül saldırıları sonrası bölgede artan varlığı, Rusya'nın ekonomik yayılışını durduramamıştır. Rus sermayesi, en fazla Kazakistan ve Kırgızistan'da göze çarpmaktadır. Rusya, ABD'nin ekonomik yatırımlarının Orta Asya'da etkinlik sağlamasına, aynı yönetimleri kullanarak karşılık vermeye çalışmaktadır. (Usmanova, 2008:24)

20 Aralık 2009'da Astana'da yapılan Avrasya Ekonomik Topluluğu kapsamında yapılan görüşmelerde Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında Gümrük Birliği anlaşması yapılmıştır. Kazakistan Rusya ile vardıkları Gümrük Birliği anlaşmasına dayanarak 21 Kasım 2011 haberlerine göre iki ülke arasındaki 33 gümrük noktasını sıfıra indirdi. Kazakistan Maliye Bakanlığı Gümrük Kontrol Komitesi basın merkezinden yapılan açıklamaya göre, Kazakistan ile Rusya arasında güvenlik kontrollerinin yapıldığı ancak gümrüklerin kaldırıldığı açıklandı. (<http://www.internethaber.com/kazakistan-rusya-kapilarini-sifirladi-385443h.htm>25.11.2011)

17 Mart 2011 tarihinde Nazarbayev ve Putin görüşme yapmış, görüşmede ikili ticaret ve ekonomik işbirliği ve stratejik ortaklık geliştirilmesi ile ilgili karşılıklı fikir alışverişinde bulunmuşlardır. (<http://kazakistanhaber.blogcu.com/etiket/kazakistan-12.04.2011>)

3.1.6. Hazar Denizi'nin Statü Sorunu

Bağımsızlıklarını kazanan Hazar Havzasındaki Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan, sahip oldukları bu enerji kaynakları sayesinde büyük devletlerin ekonomi kaynağı haline gelmişlerdir. Özellikle Azerbaycan, Kazakistan doğal kaynaklarının boru hatları üzerinden taşınması ve yapılan uluslararası anlaşmalardan bahsedilmektedir. Hazar'ın zenginliği beş kıyıdaş ülke arasında eşit dağılmamakta olup, en büyük paya Kazakistan sahiptir. Kazakistan'da 10 milyar varil belirlenmiş, 85 milyar varil de keşfedilmeyi bekleyen petrol rezervi vardır. Ardından, Azerbaycan ve Türkmenistan gelmektedir. Hazar Havzası'ndaki Azeri petrol yataklarında bilinen 2.6 milyar varil petrol yatıyor. Olası rezerv ise 27 milyar varildir. Bilinen petrol rezervi 1.5 milyar varil olan Türkmenistan'ın toplam potansiyeli 33 milyarı aşmaktadır. Tahmini Hesaplamalara göre Rusya ile İran'ın toplam petrol payları, sırasıyla 12 ve 5 milyar varil olarak verilmektedir. Kazakistan ve Azerbaycan daha çok petrol rezervleriyle ön plana çıkarken, Türkmenistan doğalgaz rezervleriyle ilgi çekmektedir. (Mehdi, 2010:45)

Kazakistan ve Azerbaycan, Hazar Denizi'nin uluslararası bir göl olduğunu ve onun tamamen kıyı devletler arasında bölüşürülmesi gerektiğini iddia ederken; Rusya ve İran ise bu havzayı göl olarak görmek istemektedir. Kıyı devletlerinin Hazar

konusunda anlaşamamalarının nedeni, petrolden daha fazla pay alma gayreti içinde olmalarıdır. (Soltan, 2001:65)

6 Temmuz 1998’de Rusya’nın Kazakistan ile imzaladığı, Hazar’ın Kuzey kısmının Rusya ve Kazakistan arasında paylaşımını öngören anlaşma, Rusya’nın Hazar’a yönelik politikasında yeni bir dönemin de başlangıcı olmuştur. (Usmanova, 2008:34)

3.1.7. Baykonur Uzay Üssü

Kazakistan’ı Rusya açısından önemli kılan çeşitli sebepler bulunmaktadır. Kazakistan’ın kuzeyinde bulunan ve bugün Rusya Federasyonu tarafından kullanılan Baykonur Uzay Üssü her iki ülke için stratejik bir öneme sahiptir. (Aziz, 2009:41)

Kazakistan ve Rusya Baykonur uzay üssünü kiralamayı 2050 senesine kadar uzatacağı Anlaşma’sını imzaladılar. Şimdilik Baykonur uzay üssü 2050 yılına kadar Ruslarla kiralanmaktadır. 2004 yılda Kazakistan’ın sınırında 4 askeri-deneme poligonları ve Baykonur kompleksi işleme yapmaktadır. Düşen füze parçaları büyük tehlikeyi oluşturmaktadır, yakın çevrede yaşayanları ve çevre ortamını da negatif etkilemektedir. Baykonur Uzay üssünden uçan “Protonların” etkisinden atmosfer kirlenmektedir, yerel halkın, yani Karagandy şehrinin Karkaraly, Janaarka, Ulutau, Kızılorda bölgelerindeki yaşayan halkın sağlığını ciddi derecede kötü etkilemektedir. 2007 yılının 6 Eylül gecesinde Baykonur’daki uçurulan roket başarısızlıkla “Proton” taşıyıcı roket başarısız uçurulup Kazakistan’ın Karagandy bölgesine düşmüştü. Kazak bürokratları uzay üssü Baykonur’u kiralayan Rusya’ya ekolojik taleplerini bu konudaki kurallar katılaştırmaya karar vermişti. Bu proton taşıyıcı roketin çevreye ve insanların sağlıklarına ne kadar zarar verdiğini düşünürsek böyle bir roketi uçurmanın Kazakistan’ın Ulusal Güvenliğine tehdit getirdiği görülmektedir. İki ülke arasında roket taşıyıcı roketlerin uçurulup ya da uçurulmayacağı ile ilgili kesin anlaşmalar yapılmalı. Kazakistan siyasetçileri Rusya’ya Kazakistan’ın ekolojik talepleriyle ilgili katı taleplerini koymalıdır. Bu sorunun yakın zaman içinde çözülememesi durumunda iki ülke arasında büyük bir gerginliği yaratacağı kesindir. (Kurazkhojaveva, 2008:99-100)

Tüm bu gerginliklere rağmen, Moskova Orta Asya’da en büyük stratejik ortak olarak Kazakistan’ı görmektedir. Son yıllarda Kazakistan ekonomisindeki ilerleme, hayat

standartlarının artması, Kazakistan sınırları içerisinde yaşayan Rus nüfusunun varlığı gibi etkenler Rusya'yı Kazakistan'a yaklaştırmaktadır. (Naushabayeva, 2005:136)

Kazaklar 50 yıllık sürenin ardından Baykonur uzay üssünün kiralama anlaşmasının süresi sona erdiğinde anlaşmayı yenilemeyeceğine dair söylemlerde bulunmaktadır. Bu süre sonuna kadar istasyonda çalışmak için yeteri kadar uzman yetiştirmiş olacaklarını söylemektedirler. Bu durum gösteriyor ki Kazakistan "uzay devleti" olma yolunda büyük adımlar atmakta ve Baykonur uzay üssü Rus-Kazak işbirliğini geliştiren en önemli alanlardan biridir. (Kamalov, 2011:38)

8 Haziran 2011'de haberlerde yer alan bilgiye göre, Rus Soyuz uzay aracı, Uluslararası Uzay İstasyonu'na (UUI) gitmek üzere Kazakistan'daki Baykonur uzay üssünden fırlatılmış, Soyuz ekibinin istasyonda Kasım ayı ortalarına kadar kalacağı bildirildi. (http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3 23.08.2011)

3.1.8. Sınır Sorunu

Kazakistan'ın jeostratejik konumu, Rusya'nın güney ve doğuya açılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Rusya'daki siyasi ve entelektüel çevrelerce Kazakistan'ın Uralsk, Kostanay, Povoladlar vilayetlerin yarısı ve neredeyse Kuzey Kazakistan ve Doğu Kazakistan bölgelerinin tümü talep edilmektedir. Diğer tartışmalı bölge ise Kazakistan ile sınır olan Rusya'nın güney bölgesidir. Kazakistan'da da sınır konusunun yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşünenler bulunmaktadır. Kazak basınında sıkça, Orenburg-Kurgan-Omsk sınırındaki bölgenin Kazakistan devletine ait olduğu savunulmaktadır. Bu konunun bir problem olarak büyümesi neticesinde, 23 Aralık 2001'de Petropavlosk şehrinde yapılan anlaşma ile, toplam sınırın ancak 4.500 km'lik bölümü üzerinde anlaşmaya varılabılmıştır. Rusya-Kazakistan sınır bölgesinde büyük oranlarda cereyan eden diğer ihtilaflar, yasa dışı göçler ve uyuşturucu kaçakçılığı/ticareti hususlarında yaşanmaktadır. (Usmanova, 2008:56)

3.2. Çin İle İlişkiler

Kazak hükümdarları ve Çin İmparatorluğu arasındaki ilişkiler bağımsızlık öncesinde de devam etmiştir. 1755-1758 yılları arası dikkat çeken olaylar olmuştur. Bu yıllarda ilişkiler yoğunluk kazanmıştır. Çin ile Kazak hükümdarları birbirlerine çok sayıda

diplomatik misyon ve nota göndermişlerdir. Karşılıklı askeri saldırılarda bulunmuşlardır. Bu saldırıların nedeni Cungar toprakları için iki tarafında hakimiyet mücadelesidir. Her iki tarafında çıkarları bu nokta da çatışıyordu. Sonunda 1758 yılına doğru Kazak hükümdarları isteklerinden vazgeçtiler, Çin de Kazak topraklarına dokunmama ve iç işlerine karışmama konusunda anlaşmaya vardılar. Bundan sonraki yıllar da ilişkiler yine zaman zaman normal zaman zaman çıkarlar doğrultusunda üst düzeyde devam etti. (Ogan, 2002:129-130)

Bağımsızlığın ilk yıllarında Pekin yönetiminin en temel amacı, Orta Asya'daki gelişmelerin nüfusunun büyük bir çoğunluğu Uygur Türklerinden oluşan Sincan-Uygur Özerk Bölgesine olumsuz etkilerde bulunmasını, siyasal hareketlenmeye yol açmasını engellemek ve Uygur bağımsızlık hareketine gelebilecek olası bir desteği önceden önlemek olmaktadır. (Zhylykshybayeva,2008:97)

Sincan bölgesiyle ilgili olarak 2007 Nisan ayında somut bir adım atılmış aslında. Moskova'da imzalanan anlaşma ile Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Çin eski Çin-Sovyet sınırı boyunca oluşturulacak 100 km'lik alan içerisindeki askeri kuvvetlerin ve konvansiyonel silahların azaltıldılar ve Doğu Türkistan'daki ayrılıkçıları desteklemeyecekleri konusunda da Çin'e güvence verdiler. Ancak Doğu Türkistan olayları iki devlet arasında oldukça önemli bir geçmişe sahiptir. (Toykenov, 2002:77-78)

Doğu Türkistan sorunu 1990'lı yıllar boyunca ve 21. yüzyıla girdiğimizde Çin dış politikasının oluşturulmasını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Batı sınırlarının öte tarafında yaşayan halkların Sincan'da yaşayan vatandaşlarıyla dinsel, dilsel, tarihsel, kültürel yakınlığı ve onların bağımsızlık heyecanları, kuşkusuz, tarihsel olarak "Türk/Türklük/Türkistan" endişesi taşıyan Çin'i tedirgin etmiş ve bu bağlamda, en azından Sincan'da yaşayan 1.1 milyon Kazak ile Kazakistan'da yaşayan 185 bin Uygur'un kontrol altında tutulması ve Çin aleyhinde faaliyette bulunmalarının engellenmesi Çin'in Kazakistan'la (ve diğer Orta Asya Cumhuriyetleriyle) ilişkilerinde belirleyici unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle, eski Sovyet sahasında ortaya çıkan ve gittikçe artan belirsizlik ve karmaşa ile birlikte "istikrarsızlık yayı" diye bilinen uyuşturucu madde, silah kaçakçılığı ve yasadışı göç gibi sorunların arttığı bölgeye yakın olan" Orta Asya'da ortaya çıkan yeni bağımsız cumhuriyetlerle sınır

sorunlarının bir an önce çözüme bağlanması, sınırda ve bölgede denetimin sağlanması önem kazanmıştır.

Çin'in Kazakistan'a yönelik politikalar oluşturulmasının temelinde yatan ticari-iktisadi, askeri ve siyasi özelliklere sahip üç unsur üzerinde durmak gerekmektedir:

- Bunlardan birincisi 1783 kilometrelik Çin–Kazak sınırının varlığı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik sorunu;
- ikincisi Çin'in büyüyen ekonomisine paralel olarak artan enerji talebi ile pazar arayışı ve
- üçüncüsü, büyüyen ekonomisinin gereksinimlerine engel oluşturacağı düşünülen ABD'nin küresel hegemonyasını artırma girişimlerine karşı önlem alma gerekliliğidir. (Zhylykshybayeva, 2008:139-140)

3.2.1. Sınır ve Güvenlik Sorunu

1990'lı yılların ilk yarısında Çin yönetimi, bölgedeki eski hegemonyasını yeniden kurmak arayışında olan Rusya ile ciddi bir rekabete girdiği izlenimini vermemeye özen göstererek, Orta Asya ülkeleri ile siyasi ve ekonomik ilişkiler kurma çabasına girişti. Başta Kazakistan ve Kırgızistan olmak üzere bu ülkelerle ikili ekonomik ilişkileri ve karşılıklı ticareti artırırken, bir taraftan da bu coğrafyayla ulaşım altyapısını oluşturmaya çalışmaktaydı. (Usmanova, 2008:112)

Ekim 1993'te imzalanan "Dostluğa Dayalı Karşılıklı ilişkilerin Esasları Hakkında Ortak Beyandan" sonra Almatı (daha sonra Astana) ile Pekin yönetimi arasındaki ilişkiler artarak gelişirken, güvenliğe ve sınıra ilişkin sorunlar önce ikili görüşmelerle daha sonraki yıllarda ise Şanghay İşbirliği çerçevesinde çözüme bağlanmaya başlanmıştır. 1994 yılında Kazakistan–Çin Sınırının Sınırlandırılmasına İlişkin Sözleşme imzalanmış, 8 Şubat 1995'de ise Pekin yönetimi Kazakistan'a ülke güvenliği konusunda garanti vermiştir. (Zhylykshybayeva, 2008:140)

1998'de yapılan antlaşmayla, Kazakistan ile Çin arasında anlaşmazlık konusu olan yaklaşık 1000 kilometrekarelik bölge, iki ülke arasında (Kazakistan yüzde 56,9 ve Çin yüzde 43,1) paylaşıldı. Çin, 2000'li yıllarla birlikte, Orta Asya cumhuriyetleriyle olan bütün sınır sorunlarını çözümlenmiş, karşılıklı güven ortamını yaratmıştı. Günümüzde

özellikle Kazakistan ve Kırgızistan ile Çin arasında geçişlerin kontrol altında tutulabildiği bir sınır güvenliği sağlanmıştır. Orta Asya devletlerin Çin algılamalarına baktığımızda ise, Kazakistan ve Kırgızistan'ın çok taraflı bir yaklaşımı seçmiş olduğunu görebiliriz; daha doğrusu, Kazakistan ve Kırgızistan ülkeleri, kendi egemenlikleri için de yer bırakacak şekilde, büyük güçleri dengeleyici siyaset izlemeye çalışmaktadırlar. Bunun yanında, mevcut olan jeopolitik gerginlik onları, Çin ile dostluk ve iyi komşuluk ilişkileri kurmaya itmektedir. (Usmanova, 2008:119)

23 Şubat 2011'de Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Çin'e yaptığı ziyaret sırasında yaptığı açıklama da "Çin'in güvenilir bir komşu ve stratejik bir ortak olduğunu belirtti". (http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3 04.05.2011)

3.2.2. Enerji ve Pazar Arayışı

Çin'in Kazakistan'a ilişkin politikasında ağırlık noktasını oluşturan önemli bir diğer unsur, Çin'in kalkınması için gereken iktisadi açıdan önem arz eden kaynaklardır. Bu durumda, petrol ve doğal gaz konusunda kendi kendine yeterli olmayan ülkenin hızla büyüyen ekonomisi için vazgeçilmez olan hammadde (dar anlamda petrol ve doğal gaz) ve diğer doğal kaynaklara ilişkin talebi/ihtiyacıdır. (Zhylykshybayeva, 2008:141)

Çin, Kazakistan'daki önemli enerji sanayi yatırımlarını üstlenmekte ve Kazakistan'a mallarını dünya pazarlarına taşıyabileceği Rusya'dan geçmeyen bir ulaşım koridoru sağlamaktadır. Kazakistan'a yatırım yapan pek çok Batılı uluslararası şirkete rağmen, 4 Temmuz 1997'de Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC), Amerikan ve Rus rakiplerinden daha yüksek fiyat vererek Batı Kazakistan'daki Uzen petrol yataklarının işletim hakkını 20 yıl süreyle alarak, 4 milyar dolarlık bir anlaşmayla, Kazak şirketi olan Aktobemunaigaz'ın % 60'ına sahip olmuştur. (Karaca, 2003:175) Kazakistan ile ilişkilerini gün geçtikçe geliştirme yönünde adımlar atan Çin, Kazakistan ile ilk olarak 1996 yılında 3000 km uzunluğundaki petrol boru hattının inşası görüşmelerine başlamıştır. 2003 yılı Haziran ayı başında projenin hayata geçirilmesi için anlaşmaya varılmıştır. Anlaşma, Kazakistan devlet şirketi KazMunaiGaz ve CNPC arasında yapılmıştır. Kazakistan'dan Çin'e petrol taşıyacak bu boru hattından 2006 tarihi itibarıyla petrol pompalanmaya başlanmıştır. Çin'in yıllık ithalat gereksiniminin altında

birini karşılayacak boru hattının bin kilometrelik bölümü 700 milyon dolara mal olmuştur. (Karaca, 2007:137)

Söz konusu proje Kazakistan'ın Hazar bölgesinde bulunan zengin petrol yatağı olan Atırau'dan başlayarak Atasu bölgesi üzerinden Doğu Türkistan'ın Dushanzi şehrine ulaşmaktadır ve tam kapasitede Çin'in ihtiyacının % 15'ini karşılayacaktır. 2010'lu yıllarda Çin petrol ihtiyacının 200 milyon tona ulaştığı varsayılırsa, sadece Kazakistan, Çin petrol ithalatının yüzde 10'unu sağlamış olacaktır. Çin, ayrıca, Atasu-Alaşankau Petrol Boru Hattı'na paralel bir de doğal gaz hattı inşa etme projesini gündeme getirmiş durumdadır. (Karadeniz, 2009:187) Çin yönetimi Kazakistan'da petrol alanları için bugüne kadar 5 milyar doların üzerinde yatırım yapmıştır. Boru hatları inşası nedeniyle neredeyse 9 milyar dolara ulaşan yatırımlar projelendirilmiş ve bunlardan ikisi (Atasu-Alaşankau, 800 milyon dolar, Atırau-Kenkiyak, 400 milyon dolar) sonlandırılmıştır. (Karaca, 2007:138) İki ülkeye de avantaj sağlayan Atasu-Alaşankou projesi çok önemlidir. Kazakistan-Çin petrol boru hattı, Çin'in artan enerji ihtiyacını karşılamak maksadıyla Hazar petrolünü taşımaktadır. Proje 2004 Eylül ayında başlamıştır. 813 mm. genişliğindeki boru hattı Kazakistan'ın kuzeybatısındaki Atasu'dan, Çin'in Sincan bölgesinin kuzeybatısındaki Alaşankou'ya uzanmaktadır. Sistemin başlangıçta 200.000 varil/gün, bilahare 400.000 varil/gün'lük kapasite ile çalıştırılması planlanmıştır. Atrau'dan Alaşankou'ya kadar yaklaşık 1860 mil uzunluğunda bir hattır. (Karadeniz, 2009:84)

Kazakistan önümüzdeki dönemde önemli bir transit ülke rolü oynamaya da hazırlanmaktadır. Çin ile Türkmenistan arasında imzalanan anlaşma uyarınca iki ülke arasında inşa edilecek hattın Kazakistan üzerinden geçerek Çin'e ulaştırılması hedeflenmektedir. (Özertem, 2008:56-58)

Son olarak 22 Ağustos 2005'te Çin Milli Petrol Şirketi (CNPC), Kazakistan'ın en büyük petrol şirketlerinden PetroKazakistan'ı 4,2 milyar dolar ödeyerek satın almıştır. (Andican, 2006:18-19) CNPC aynı zamanda Kazakistan ve Türkmenistan arasında da boru hattı kurmak için anlaşma yapmıştır. 15 Aralık 2005 tarihinde CNPC, Kazakistan'dan Kuzeybatı Çin'e uzanan bir petrol boru hattı açmıştır. Başlangıçta günde 200,000 varil kapasitesindeki yeni boru hattından pompalanan petrolün yarısı RF'den gelecektir. Bu ise bir Çin - Kazakistan - RF enerji iş birliği anlamına

gelmektedir. Bu hattın kapasitesinin öncelikle 10 milyon sonrasında ise 20 milyon tona çıkarılması amaçlanmaktadır. Görüldüğü gibi Çin için planlanan boru hatlarının inşa edilmesi büyük önem taşımaktadır. (Karaca, 2007:138)

Çin'in petrol tüketiminde dışa bağımlılığı, hala %50 üzerinde olduğu için Orta Asya ve Hazar havzası Çin için önemlidir. Orta Asya petrolü Çin için daha güvenli ve daha ekonomiktir. Bunun içinde Kazakistan önemli bir ülkedir. Kazakistan-Çin petrol ve doğal gaz boru hattı Çin'in enerji ithalatında önemli yer tutmaktadır. (Ekrem, 2011:29-30)

3.2.3. Ekonomik İlişkiler

Çin Kazakistan ile ilişkilerinin kapsamlı bir şekilde geliştirilmesi taraftarıdır, zira, yer altı kaynaklar bakımından zengin Kazak devleti Çin'in sanayi gelişimi bağlamında da büyük bir potansiyel olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde milyarlarca ton demir ve çelik Çin sanayisinde kullanılmak üzere Kazakistan'dan ithal edilmektedir. Çin, Kazakistan'dan ağırlıklı olarak siyah ve renkli metaller (örneğin, çelik % 43.7, bakır % 37.4) ithal etmekte, Kazakistan'a ise, teknik ekipmanlar, tekstil, trikotaj, çeşitli tüketim malları ve kimyasal ürünler ihraç etmektedir. Bununla birlikte, Çin, bölgenin önemli bir tarım ülkesi olan Kazakistan'dan buğday alımı için 2001'den beri aktif girişimlerde bulunmaktadır. Öte yandan, sınır ticareti iki ülke ticari ilişkilerinde önemli bir paya sahip olduğundan sınır ticareti bölgesinin oluşturulması için önemli adımlar atılmaktadır. 2004'te Çin, Korgas serbest ekonomik bölge ve uluslararası işbirliği merkezi oluşturulması konusunda Kazakistan'la anlaşmaya varılırken, Çin topraklarından 130, Kazakistan topraklarından 70 hektar arazinin tahsis edileceği Korgas gümrük bölgesi Çin ticareti açısından oldukça önemli bir proje olarak önem kazanmaktadır. (Zhylyshybayeva,2008:143)

İki ülke arasındaki karşılıklı ticaret hacminin 2005 yılında bir önceki yıla göre % 51.4 artarak 681 milyon dolara ulaşması ve bu rakamın diğer Orta Asya ülkeleri ile yaptığı karşılıklı ticaretin toplamının yaklaşık 4,5 katına denk gelmesi de iki ülke arasındaki ticaret hacminin ileriki dönemlerde daha fazla artacağına bir göstergesidir. Kazakistan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Çin ve Kazakistan'ın ikili ilişkilerini stratejik ortaklık olarak nitelendirmektedirler. 2002 yılı Aralık ayında imzalanan İyi Komşuluk, Dostluk ve İş Birliği Anlaşması'ndan sonra aynı yıl içinde iki ülke yetkilileri 2003 - 2008 Ortak

İş Birliği Programı'nın altına imza atmışlardır. Günümüzde iki ülke arasındaki tüm ilişkileri bu belgeler düzenlemektedir. Kazakistan ve Çin arasında 160'tan fazla anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaların arasında 2005 yılının Temmuz ayında Çin Devlet Başkanı Hu Jintao'nun Astana'ya yaptığı ziyaret sırasında imzalanan ve Kazakistan - Çin stratejik ortaklığının oluşturulması ve geliştirilmesini amaçlayan Stratejik Ortaklık Bildirisi ayrı bir önem taşımaktadır. Çin ve Kazakistan arasında 2002 yılında imzalanan anlaşmayı pekiştiren bu bildiri de "iki ülkenin 21. yüzyılın sürekli ve sağlam iş birliğinin somut hedefleri" belirlenmiştir. Günümüzde 1500 Kazakistanlı genç Çin'de eğitim görmekte, aynı şekilde Çinli gençler de Kazakistan'da okumaktadırlar. Ayrıca Çin'de 2007 yılı Kazakistan yılı ilan edilmiştir. (Karaca, 2007:141-142)

21 Aralık 2006'da Kazakistan ve Çin demiryolunun Korgas'tan geçecek şekilde birbirine bağlanmasına ilişkin niyetin belirtildiği bir memorandum imzalanmıştır. Böylelikle, Çin ve Kazakistan'ı birbirine bağlayan mevcut Alaşankou-Drujba demiryolu hattı dışında 2007'de yapımı tamamlanılması düşünülen Korgas-Sarıözek hattı iki ülke arasında ticari-iktisadi işbirliğinin derinleşmesine büyük katkı sağlayacaktır. Öte yandan, Çin'in uzun vadede Kazakistan açısından tehlike yarattığı göz ardı edilmemelidir. Çin'in Kazak ekonomisinde gittikçe artan ağırlığı ile birlikte kalabalık nüfusunu barındıracak toprağa sahip olmayışı ve zamanla ülkesi dışındaki alanlara yayılma zorunluluğu hissedeceğine ilişkin duyulan endişe bunlardan en önemlisidir. Nitekim, coğrafi konumu itibariyle değerlendirildiğinde Çin'in yayılma yönünde açılım yapabileceği yer Kazakistan'ın geniş ve verimli topraklarıdır. (Zhylykshybayeva, 2008:117)

Drujba-Alaşankou, Dulatı kara yolu ulaşımına açılmıştır. Çin'in Lunyungan limanının Kazakistan mallarının üçüncü ülkelere ulaştırılması için açılması Orta Asya devletleri için büyük önem taşımaktadır. (Toykenov, 2002:60) Kazakistan, halihazırda Çin'in Orta Asya'daki en büyük ticari partneri durumundadır. Almatı - Urumci tren yolunun açılması, Çin'in Kazakistan'a dış dünyayla ticaret yapabilmesi için Lianyungang limanını açması ve Kazakistan'daki petrol yatakları için büyük yatırımlar yapması, Çin'in Kazakistan için ekonomik önemini gözler önüne sermektedir. (Karaca, 2003:175)

2004-2009 yılları arasında yapılan ticaret hacmi araştırıldığında Çin'in Kazakistan ile ihracat-ithalat oranlarının her yıl artış gösterdiği görülmektedir. Çin'in Kazakistan'dan ithalatı; renkli metallere, bakır, demir ve ham maddeler iken. İhracat; inorganik maddeler, boya, deri ürünler, ipek, tekstil ürünleridir. Bu veriler kapsamında Çin enerji ürünleri ham maddesini Kazakistan'dan almasına rağmen bazı yıllar(2006-2009) ihracat oranının fazlalığı da dikkat çekmektedir. (Ekrem, 2011:33-35)

2 Mart 2011 tarihinde yer alan haberlerdeki açıklamalara göre, Çin ihracat ve ithalat bankası The Eximbank of China'nın gaz kimya entegre tesisi inşaatının birinci etabı için Kazakistan Kalkınma Bankası'na 1 milyar 380 milyon 400 bin dolarlık kredi sağlayacağı bildirilmiştir. Bu iki devlet arasındaki ekonomik ilişkilerin oldukça iyi seviyede olduğunu göstermektedir. 20 Haziran 2011'de "Çin'in, Kırgızistan ve Kazakistan, sınırındaki bölgelerde iki serbest ticaret bölgesi kurmayı planladıklarını" Wan Kaiwan Çin büyükelçisi bir konuşmasında açıklamış ve bu önemli bir konu olduğu için haberlerde geniş bir yer almıştır. Temmuz 2011'de Pekin'de yapılan 2. Çin Avto Expo Otomobil Fuarı'nda Çin'in Avrupa Ekonomik ve Teknolojik İşbirliği Derneği Başkanı, "Çin'in otomotiv sanayisinin önde gelen üreticilerinin ürettiği binek otomobillerini Orta Asya ve özellikle Kazakistan pazarına ihraç etmek istediklerini, Kazakistan pazarının potansiyelinin yüksek olduğunu" belirtmiştir. Ayrıca Dernek Başkanı konuşmasının sonunda "Kazakistan, Orta Asya'nın en büyük pazarına sahip" açıklamasını da yapmış ve iki ülkenin birbiri için önemli olduğu vurgusunu yapmıştır. ([http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3](http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3) 18.09.2011)

3.2.4. Sınır Aşan Su Sorunu

Çin ile Orta Asya devletleri arasında 33'ten fazla sınır aşan nehir bulunmaktadır. Fakat Kazakistan ile Çin arasındaki nehirlerin önemi çok büyüktür. Çünkü Kazakistan'a akan önemli nehirlerin çoğu kaynağını Çin'den almaktadır. Sınır aşan suların Çin tarafından kontrolsüz kullanımı ve kontrolsüz baraj inşaa çalışmaları Kazakistan ekonomisine ve ekolojisine ağır darbe vurmaktadır. Kazakistan'a akan ve kaynağını Çin'den alan İli ve İrtiş nehirleri iki devlet arasında sorun olmuştur. Kazakistan sorunu çözme çabasında bulunuyor. 1992'de Çin'e "sınır aşan suların ortak kullanımı teklifi" projesini sundu.

Ancak Çin sürekli ikinci planda tutmaya çalışmıştır. 2001’de taraflar Almatı’da tekrar bir araya gelmişler ve anlaşmaya varılmış gibi olmuştur. (Toykenov, 2002:67-69)

Pekin’in İrtiş ve İli nehirlerini kullanıp zehirli atıklar atması sonucu, Kazakistan’ın çevre temizliğine onarılması mümkün olmayan zayıatlar verdiği görülmektedir. (Kurazkhojayeve, 2008:14) Çin’in İrtiş nehrine 450 milyon m³, gelecekte ise 1,5 milyar m³ zehirli atık atacağı tahmin edilmektedir. Böyle acımasız eylemler Zaysan gölünün varlığını tehdit etmektedir bununla beraber Kazakistan ekonomisi de tehdit altına girmektedir. Bu durumda Orta Kazakistan Karagandy ve Ekibastuz kömür havuzları da susuz kalacaktır. İli nehrine akıtılan atıkların süreklilik arz etmesi durumunda Kazakistan’ın tarım ve balıkçılık sektörü büyük bir tehlike altına girecektir. Çin’in Kazakistan’a geniş yatırımlar yapması, Kazakistan’ı bu ülkeye bağımlı kılmakta ve Kazakistan Ulusal çıkarlarını Çin’e karşı savunamamaktadır. Çin’den gelen yatırımlara sınır koyulmalı, koyulmadığı takdirde Çin kendi ekonomik, demografik, politik stratejik amaçlarını gerçekleştirmeye devam edecektir. Çevre sorunu Kazakistan’ın Ulusal güvenlik sorunlarının biridir. (Kurazkhojayeve, 2008:20)

3.2.5. Çinlileştirme Politikası

Bundan yıllar önce nasıl Ruslaştırma politikasından bahsedildiyse, yakın geçmişten bu yana da Çin’in Çinlileştirme politikasından söz edilmektedir. Çin’in bunu ucuz iş gücü gibi değişik şekillerde yaptığı görülmektedir. (Toykenov, 2002:74)

Kazakistan Çin için hem komşu ülke hem de Kazakistan’ın nüfus açıdan zayıf olması Çin’in ülkede demografik ve ekonomik açıdan yayılmasına kolaylıklar vermektedir. Çin’in Kazakistan’daki petrol şirketlerini satın almasının Kazakistan’ın ekonomisine tehdit getirdiğini Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev düşünmektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Batı Kazakistan’daki Aktobe şehrinde yasadışı ülkeye çalışmaya gelen Çinli işçilerle birlikte kaçakçılık tehdidinin var olduğunu da söylemişti. N. Nazarbayev ülke ekonomisini tehdit eden Çin işçilerinden kurtularak Çin işçilerinin yerine yerli Kazakların işe alınması gerektiğini söylemişti. Çinliler tarafından satın alınan Kazak şirketleri Pekin’in topraklarını Kazakistan yönünde genişletmesine ve Çinlilerin bu topraklarda çoğalmasına yardım etmektedir. Böylece Çinlileştirme politikası da yapılmaktadır. Çin’den gelen ikinci tehdit ise demografik tehdittir. Yani nüfus patlaması yaşayan Çin’de sadece bir ailede bir çocuk yapma

politikasından dolayı, aileler erkek çocuğu tercih etmektedir, bu nedenle de Çin'de kadınların sayısının az olduğu görölmektedir. Kazakistan'da kadınların sayısı 8 milyon 282 bin ,erkeklerin sayısı 7 milyon 722 bin kişidir. Kazakistan'da kadın nüfus oranı %50 den fazladır. Çin nüfusunun yüzde 51.27'sini erkekler, 48.73'ünü ise kadınlar oluşturuyor. (<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2011/04/29/cinin-nufusu-13-milyari-buldu#> 05.06.2011) Fransa'da olan Uluslararası demograflar Kongresi'nde Amerikalı bilim adamlarının söylediğine göre; 2015 ve 2030 yıllarında Çin'de olgun yaşta olan erkeklerin sayısının kadınlar sayısından 25 milyona daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Kazakistan'da ise bu durumun tam tersine kadınların sayısı erkeklerden fazladır. Günümüzde bu amaçla Çinli erkeklerin Kazak kadınlarla evlendikleri görölmektedir. Çin'den gelen üçüncü tehdit ise yasadışı göç tehdidi. Resmi verilere göre Kazakistan'daki Çinlilerin sayısı 300-500 bin civarındadır, Kazakistan'a yasadışı girenlerin sayısı ise 500 bini aşmaktadır. Almatı'da Çin semtleri oluşturulduğunu ve o semtlerde zaman zaman Kazak Çin çatışmalarının da sıkça yaşandığını görüyoruz. (Kurazkhojayeva, 2008:14)

Çin, Orta Asya ülkeleriyle kültürel ilişkilerini geliştirmeye gayret göstermektedir. Orta Asya'da Çince öğrenme giderek önem kazanmaktadır. Çin, 2008 yılından itibaren Orta Asya ülkelerinde Konfüçyüs Enstitüsü kurmuş ve Kazakistan'ın Astana ve Almatı'da iki Çince Dil Merkezi kurmuştur. Burada şu dikkat çekicidir, Pekin bu araçla "Çin kültürünü" Orta Asya'da yaymak ve Orta Asyalıların Çin'e özentisini artırmak istemektedir. (Ekrem, 2011:67-68)

3.3. Özbekistan İle İlişkiler

Kazakistan ile Orta Asya devletleri arasındaki ilişkilerde olumsuz rol oynayan bazı sebepler arasında, tarihsel sorunlu toprakların varlığı, iletişim bağlantılarının sınırlı olması, ülkelerdeki diasporaların varlığı gibi şeyler vardır. Doğal olarak bunlardan bazıları Kazakistan-Özbekistan arasındaki ilişkilerin tedirginleşmesine de neden oldu. Sovyetlerin dağılmasından sonra iki ülke arasında 1992 yılının 24 Haziran tarihinde dostluk, işbirliği ve karşılıklı yardım konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Ancak mevcut sorunlar bununla çözülemedi.

2009 yılında yapılan son nüfus sayımı verilerine göre, Özbekler ülkede Ruslardan sonra yer alan ikinci büyük azınlıktır. Ülkede verilere göre 510 bin Özbek

yaşamaktadır. Bu da iki ülke arasındaki ilişkilerin seviyesinin iyi olması için yeterli bir sebep olarak düşünülmektedir. (Kara, 2009:16-17)

3.3.1. Sınır Sorunu

Özbekistan ve Kazakistan arasındaki sınır sorunları Kazakistan'ın güneyindeki Sariağaç bölgesinde yer alan Bağıs ve Kökterek köylerinin ayrılığında kaynaklanmaktadır. 1950 yılında, Sariağaç bölgesinin 22 bin hektar toprağı, karargahı Taşkent'te bulunan Türkistan'ın askeri bölgesine devredilmişti. Fakat 1991'den itibaren Özbekistan burasını kaybetmek istememiş ve bölgeyi kendi toprağı olarak kabul etmişti. Köyde bulunan bazı binalar öyle inşa edilmiştir ki, bir kısmı Kazakistan'ın diğer kısmı da Özbekistan'ın sınır bölgesinde yer almaktadır. Kazakistan-Kırgızistan, Kazakistan - Türkmenistan arasında sınır anlaşmazlıkları hemen hemen yok gibidir. (Usmanova, 2008:56)

18 Ocak 2000 tarihinde Güney Kazakistan'ın Sariağaç ilçesine silahlı askerlerin himayesinde bir grup Özbek delegasyonu geldi. Kazakistan Dışişleri Bakanlığı bu olaydan sonra Özbekistan'a bir protesto notası gönderdi. Mayıs 2000'de Kazakistan Dışişleri Bakanı Erlan İdrisov ve Özbekistan'ın Kazakistan'daki Büyükelçisi Turdikul Butayarov, başkent Almatı'da düzenledikleri ortak basın toplantısında, iki ülke arasındaki sınır sorunlarının çözümü konusunda anlaşmak üzere olduklarını açıkladılar. (<http://www.porttakal.com/ahaber-kazakistan-ozbekistan-sinir-problemi-cozuluyor-253920.html> 6 Mart 2010)

3.3.2. Ekonomik İlişkiler

Özbekistan'ın bağımsızlığının ardından “içe dönük büyüme stratejisi” uyguladığı görülmüştür. Ancak ülke kendi ekonomik stratejisinin bu olmadığını belirtmiştir. Bu stratejide ithal ikame politikaları vardır. Buna göre, daha önce yurt içinde hiç üretilmeyen ya da az üretilen malları ithal etmek yerine, üretimini değişik yöntemlerle geliştirip desteklenmesi vardır. (Somuncuoğlu, 2001:29) Özbekistan'a Sovyetler'den kalan miras tarımda pamuk üreticiliğinde birinciliktir. Özbekistan'ın ihracat kalemleri pamuk, altın, doğalgaz, metaller ve minerallerdir. Buna karşılık Kazakistan “dışa dönük büyüme stratejisi uygulamıştır. İki ülke arasında ihracat ve ithalat BDT ülkeleri

ile yapılan ekonomik göstergelere neticesinde gerçekleşmiştir. (Somuncuoğlu, 2001:175-179)

Kazakistan piyasasına Özbek malları yayılmaktadır. Bu mallar arasında; tarım ürünleri, doğal gaz, bazı sanayi malları ve Özbekistan'da üretilen yabancı marka arabalar. Ancak 1996 yılında Kazakistan'a gelen Özbek mallarında iki kat kadar azalma görüldü. Ayrıca iki ülke arasında enerji işbirliği konusunda da anlaşma yapılmıştır. (Abdualimov, 1996:76)

2009 verilerine baktığımızda Kazakistan'ın ihracat rakamları dikkate alındığında Özbekistan ile yapılan ihracat oranı tüm ihracat ortakları içindeki oranı %0'dır. Ancak ithalat oranı %1,1'dir. Görülen o ki Kazakistan ile Özbekistan karşılıklı ithalat ve ihracat yapma isteği göstermiyorlar. Bu düşünceye 2006-2009 yılları arasındaki verilen oranlar dikkate alınarak varılmıştır. (www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/DTM%202008%20KC%20ULKE%20NOTU.doc, 25.06.2011)

3.3.3. Kazakistan-Özbekistan Rekabeti

Kazakistan ile Özbekistan arasındaki bölgede lider olma mücadelesinden kaynaklanan anlaşmazlıklar vardır. Ayrıca Özbekistan'ın ABD ile özellikle askeri alandaki işbirliği, Kazakistan'ı rahatsız etmektedir. (Özdemir, 2006:122)

Bağımsızlığın ardından geçen birkaç seneden sonra yapılan değerlendirmeler neticesinde bazı düşünürlere göre Özbekistan'a tarihiyle, jeopolitik durumuyla, ekonomisiyle ve siyasetiyle birlikte bakıldığında ekonomisi dışındaki faktörler yönünden bölge liderliği açısından güçlü görülmektedir. Ama bölgedeki en büyük ekonomiye Kazakistan'ın sahip olduğunu, Özbekistan'ın güçlü siyasetini ekonomiye dayandırması gerektiği, ekonomisinde siyasette olduğu gibi atak olması gerektiği vurgulanmıştır. (Somuncuoğlu, 2001:162)

Kazakistan ile Özbekistan arasında sorunların olduğu ve Özbekistan'ın birçok konuda Kazakistan'ın önüne geçtiği iddiasında olanlar da vardır. Özbekistan'ın üstün olduğu konuları şu şekilde sıralamışlardır.

- Özbek elit kısmının arasındaki ilişki bağı sıkı ve yakındır. Ama Kazak elit tabakası için aynı şey söz konusu değildir.
- Kazakistan'a göre Özbekistan etnik olarak daha homojendir.
- Askeri potansiyel bakımından Özbekistan, Kazakistan'dan daha güçlü olduğu söyleniyor. Ordu için yapılan harcamalar Özbekistan bütçesinin % 20'sini geçtiği belirtiliyor. (Kodaman, Birsell, 2006:437-438)

3.4. Kırgızistan İle İlişkiler

Kırgızistan, kuzeyindeki güçlü komşusu Kazakistan ile ilişkilerine özel bir değer vermekte, bu ülkeyi, siyasi geleceğini bağladığı BDT'ye yegane çıkış kapısı olarak görmektedir. Kırgızistan ile Kazakistan arasında yakın siyasi ilişkiler bulunmakta ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine çalışılmaktadır. Buna rağmen iki ülke arasında, zaman zaman ekonomik alanda bazı anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Bunlar;

- Kazakistan'ın, Kırgızistan'dan sulama ve enerji üretimi için su almasına karşılık Kırgızistan'ın Kazakistan'dan kömür ve mazot alması belirli bir sisteme oturtulamamış,
- İki ülke arasında ortak gümrük tarifesi çıkarılmamış,
- Yüklerin transit geçiş kotalarında da sorun yaşanmaktadır.

Bu anlaşmazlıklar, Kırgızistan ile Astana arasında, Kırgızistan'ın Özbekistan'la olan ilişkilerinden farklı olarak, ciddi bir politik soruna yol açmamıştır. Sadece ilişkilerde iki haftalık bir krizi hatırlayabiliriz; Astana, Kırgızistan'ın Rusya'ya gönderdiği karayolu ve demiryolu yüklerini bloke ettiğinde, Kırgızistan, bağımsızlıklarından on yıl sonra ilk defa Kazakistan'a sulama amaçlı verdiği suyun vanasını kısmıştır. Buna ek olarak yine 1999 yılında Kazakistan Kırgızistan'a zamanında kömür sevkiyatı yapmadığı için, Kırgızistan buna cevap olarak suları kesmişti. (Çınar, 2009:5)

Özbek faktörü Kırgızistan-Kazakistan ilişkilerinin kuvvetlenmesini de beraberinde getirmektedir. Özbekistan'ın lider olarak bölgede öne çıkma isteği, komşularına sürekli baskı yapma girişimleri, Astana ve Bişkek'in Kazakistan'dan gaz getirme projesi

üzerinde çalışmasına sebep olmuştur. Bu da Kırgızistan'ın, Özbekistan'a karşı gaz bağımlılığını sona erdirebilecek nitelikte bir çalışmadır.

Ülkenin etnik kültürel ortaklığı ve N.Nazarbayev ile A.Akayev arasındaki dostane ilişkiler ikili ilişkilerin gelişmesine ve derinleşmesine hizmet etmiştir. Uluslararası ve bölgesel birçok sorunda Kazakistan ve Kırgızistan, ortak hareket ederek, sıkça birbirinin girişimini desteklemektedirler. İki ülke arasında ortaya çıkan bazı ihtilaflar genellikle Rusya faktöründen meydana gelmektedir. Bütün olarak, N.Nazarbayev ile kıyaslandığında A.Akayev, Rusya ile ilişkilerinde ve yerel etnik Ruslara karşı büyük esneklik göstermektedir. Nitekim, A.Akayev, 29 Mayıs 2000'de Rus dilini ikinci resmi dil olarak ilan etmiştir. Kazakistan'da yapılan son nüfus sayımı verilerine göre nüfusun yaklaşık %20'si Rus olmasına rağmen bu teklif Kazakistan hükümet elitleri tarafından kabul edilmemektedir. Devletlerarası ve kültürel ilişkilerin dostane karakteri ve SSCB'den miras kalan cumhuriyetler arası sınırlar iki halkın yerleşim alanlarına uygunluk göstermiştir, fakat komşu ülkelerin toprakları kiralamasıyla karma karışık ortam yaratılmıştı. Bu planda Kırgızistan ile Kazakistan arasındaki tek sorun 1920'li-1930'lu yıllarda milli-topraksal ayırımdı. Sınıra yakın 836,7 bin hektar yayla ve vadi, arazi kiralama hakkı ile Kazakistan'a ve Kırgızistan'a devir edilmiştir. Bu tür anlaşmazlıkların en meşhur olanı, Susamır yamacıdır. Tabii bu konuda taraflar arasında bazı anlaşmazlıklar vardı; ama Mayıs 1993'te yapılan müzakereler tamamlanıp Kazakistan ve Kırgızistan Cumhuriyetleri Arası Arazi Kullanımına dair hükümetler düzeyinde bir sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre, 1 Ocak 1996'ya kadar 139 bin hektar arazi, Kırgızistan'a ve 697,7 bin hektar arazi, Kazakistan'a verilmiştir. 1998'in sonunda tarafların sınır belirleme ile ilgili danışma görüşmeleri başlayınca çözülmemiş sorunlar arasında 40 tane, büyük olmayan, sınıra yakın arazi parçası kalmıştır. 1998 yılında Çolpan Ata şehrinde iki Cumhurbaşkanı görüşmesinde, Kazakistan ve Kırgızistan arasındaki sınırların belirlenmesi ile ilgili anlaşma imzalandı. Nisan 2001'de sınırın 350 km.si tasnif ve teyit edilmiştir. (Nazarkulova, 2008:120)

Kırgızlar Kazakistan topraklarında yaşayan azınlıklardan biridir. 2009 yılında yapılan son nüfus sayımı verilerine göre Kazakistan'da yaşayan 14 bin Kırgız bulunmaktadır. (Kara, 2009:16-17)

Kazakistan'ın ticari ortakları arasında Kırgızistan ile olan ihracat oranı 2009 verilerine göre %0,9, ithalat oranı ise %0,4'tür. Her ne kadar oran düşün gibi görünse de karşılıklı ithalat-ihracatın söz konusu olduğu görülmektedir. (www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/DTM%202008%20KC%20ULKE%20NOTU.doc, 25.06.2011)

29 Temmuz 2011'de haberlerde yer alan bilgiye göre, "Kırgızistan Cumhuriyeti Enerji Bakanlığı, elektrik ihracatı, Kazakistan'ın sulama işleri için gereksinimi ve Kırgızistan'ın daha fazla enerji ihraç edebilme isteği nedeniyle" Kırgızistan Kazakistan'a elektrik ihracatını arttıracığını açıklamıştır. (http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3 06.09.2011)

3.5. Türkmenistan İle İlişkiler

Türkmenistan Hazar Denizi'nin doğusunda yer alan komşu bir ülkedir. Eski SSCB içinde siyasi açıdan en hareketsiz olan Türkmenistan ayrıca Orta Asya ülkeleri içinde en az değişim geçiren ülkedir. (Demirci, 2000:48)

Türkmenistan, dış politikalarını oluştururken önceliği tarafsızlık ilkesi etrafında Rusya'ya olan bağımlılıktan kurtulmaya vermektedir. Zengin enerji kaynaklarının ülke ekonomisine yararlı bir şekilde aktarılmasının önündeki bu engeli aşmak için, çevresindeki ülkelerle dostluk bağlarını güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla bazı taşıma anlaşmaları imzalamış olsa da, Rusya'nın gölgesini hep üzerinde hissetmiştir. Diğer taraftan, son dönemde Avrupa Birliği'nin (AB) Rusya ile başta enerji alanında olmak üzere yaşadığı kriz, Türkmenistan'ın öneminin artmasını sağlamıştır. AB, enerji güvenliği açısından dış politikasında bu ülkeye daha fazla bir ağırlık verebilir. Türkmenistan'ın, tarafsız ve çok yönlü enerji anlayışını değiştirmesi olası görülmemektedir. Türkmenistan açısından enerji kaynaklarının ekonomiye pozitif yönde aktarılamamasının önündeki en büyük engel şüphesiz, mevcut ihraç hatlarının yetersiz olmasıdır. Kazakistan ve Azerbaycan gibi, Türkmenistan da bu konuda Rusya'nın eline bakmaktadır. (Özdemir, 2007:114-116)

Türkmenistan dış politika öncelikleri genel olarak;

- Dünyaya açılma çabası,

- Güvenlik kaygıları,
- Komşularıyla iyi ilişkiler olarak sıralayabiliriz.

Türkmenistan'ın dış politikasını devlet başkanı S. Niyazov biçimlendirmektedir. (Erol, 2001:124)

İki ülkenin birlikte baş etmesi gereken ortak çevre sorunları da vardır. Bu ortak sorun Aral Gölü ve çevresindeki kirlilik sorunudur. Konu ile ilgili ülkeler ortak çalışmalar yapma çabasındadırlar. 28 Şubat 1997'de Almatı'da Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan devlet başkanları bir araya gelerek gölün durumunu tartışmışlardır. (Ökmen, 2001:246-248)

Türkmenistan ülkesinde yaşayan azınlıkların bulunduğu ülkelerle azınlıklarla ilgili anlaşmalar yapmış ancak Kazakistan ile doğrudan azınlıklarla ilgili anlaşma yapmamıştır. Azınlıklar iki ülke arasında sorun olmamıştır. (Terzioğlu, 2001:113)

Hazar'ın statüsü konusunda da Türkmenistan genel prensiplerde Rusya-Kazakistan-Azerbaycan üçlüsünün yürütmüş olduğu politikalara daha yakın durmuştur. (Ogan, 2001:162) Hazar'a kıyıdaş olan ülkeler sorunu “ milli güvenlik” sorunlarının önemli bir parçası olarak görmekte bu da statü sorununu daha önemli kılmaktadır. (Salamov, 2002:84)

Orta Asya'nın yeni jeopolitik rolünü belirleyen ekonomik ilginin dışında enerji ve yakıt kaynakları, her şeyden önce de Kazakistan petrolü ve Türkmenistan doğal gazı vardır. 1990 yılının Haziran ayında beş Orta Asya lideri Almatı'da ilk toplantılarını yaparak, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda birlikte hareket etme kararını almıştır. Sık sık yapılmaya başlanan bu tür toplantılar Ocak 1993'te yeni “Merkez Asya” siyasi terimini ortaya atmasını beraberinde somut gelişmeler kaydedilmiştir. Yine bu toplantıda Kazakistan petrolünün bir kısmının Özbekistan ve Türkmenistan'da rafine edilmesi için hazırlanan bir programının kabulüne ve değişik bölge başkentlerinde de 4 ayrı uzmanlar komitesi oluşturulmasına karar verilmiştir. Orta Asya'nın üç ülkesinin (Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan) ispatlanmış petrol rezervleri 20 milyar varildir ve doğal gaz rezervleri 10 trilyon m³ oluşturmaktadır. Türkmenistan ve Kazakistan, Rusya'dan geçmeyen boru hatlarını inşa etmeye çalışmaktadır. Olası güzergah, İran ve Kafkasya Cumhuriyetleri üzerinden Basra Körfezi'ne ya da Türkiye üzerinden

Akdeniz'e kadar olanlarıdır. Hazar bölgesinde Rusya dışında, üç aktif enerji bölgesinin varlığı söz konusudur. Bunlar Azerbaycan ve Kazakistan petrol sahalarıyla Türkmenistan doğal gaz sahasıdır. Eski Sovyetler birliği topraklarında bulunan 162 milyar varil civarında olduğu bilinen olası petrol rezervlerinin 137 milyarı Rusya'ya, 15 milyarı Kazakistan'a, 4 milyarı Azerbaycan'a, 3,2 milyarı Türkmenistan'a ve 2,8 milyarı diğer BDT ülkelerine aittir. 11 Eylül öncesi Türkmenistan ve Kazakistan'daki gaz ve petrol rezervleri üzerinde etkinlik sağlamada zorluk çeken ABD bölgede Moskova-Pekin etkinliğini engellemekte zorlanıyordu. 11 Eylül bir fırsat yarattı ABD açısından bölgeye Güneydoğu Asya'dan uzanmak için. Özellikle artan Rusya etkinliğini kırmak için uygun bir fırsattı. Bakü-Ceyhan projesiyle Rusya'yı dışlamak istedi fakat başaramadı. Rusya Çeçenistan'ı dışlayarak kendi boru hattını devreye soktu. Doğu-Batı Enerji koridorunun ayrılmaz parçası olan bu hat, Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan gibi ülkeleri Rusya'nın tekelinden kurtaracak yaşamsal bir çözümdür. Kazakistan'dan petrol ve Türkmenistan'dan doğal gaz sağlayacak boru hattı yapmak için bölgesel işbirliği ne önem veriyor. Taşıma yollarının güvenliği Pekin'i ilgilendiriyor. Kazakistan ve Türkmenistan devlet başkanları Çin ve Japonya'ya petrol ve doğal gaz satmak konusunda anlaşmış, Nazarbayev ise Çin ile ilişkilerini geliştireceklerini ifade etmiştir. Şunu dikkatlerden kaçırmamız gerekmektedir. Rusya kendisine "başkaldıran cumhuriyetlere" karşı gaz konusunda uyguladığı bu baskı politikasını, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın desteği olmaksızın gerçekleştiremezdi. Gazprom, 2005 yılında Orta Asya gazının, Özbekistan ve Kazakistan üzerinden geçişi için, ilgili taraflarla bazı anlaşmalara imza atmıştır. Buna göre, artık hiç bir ülke, Moskova'yı devre dışı bırakarak söz konusu ülkelerden ucuz gaz satın alamayacaktır. Türkmenistan'ın dış pazarlara doğal gazını satabilmesi için önünde şu alternatifler bulunmaktadır. "Asrın Projesi" diye de adlandırılan Türkmenistan'dan Japonya'ya doğal gaz taşıma planı 8 000 km'lik, 22 milyar dolarlık boru hattı projesidir: Japonya'nın Mitsubishi, Çin'in Milli Petrol şirketi ve Amerikan enerji devi Exxon'un önerdiği bu projenin fizibilite çalışması sürmektedir. Boru hattının Kazakistan ve Özbekistan'dan geçtikten sonra Çin'in Tarım Havzasına ulaştırılması hedeflenmektedir. (Kurbanov, 2006:98-102)

14 Mayıs 2001 tarihinde Kiev'de, Türkmenistan ve Ukrayna arasında 2002–2006 yıllarında Doğalgaz Alım-Satım Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaya

göre; Türkmenistan (Özbekistan/Kazakistan sınırında) Ukrayna'ya 2002'de 40 milyar m³, 2003–2005 yıllarında yıllık 50 milyar m³ ve 2006'da 60 milyar m³, toplam 250 milyar m³ doğalgaz satacaktır. Türkmenistan BDT ülkeleri ile dengeli bir politika sürdürmeye gayret etmektedir. Ayrıca Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın oluşturduğu Orta Asya Birliğine katılmama yönündeki tutumunu sürdürmektedir. Türkmenistan'ın mevcut kuzey hattından Rusya ile anlaşarak doğalgazını Avrupa'ya sevk edebilme imkanı vardır. Yani Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Rusya üzerinden Gürcistan, Ermenistan, Ukrayna ve Rusya'ya ortak gaz boru hattı ile doğalgazını ihraç etmektedir. Bu mevcut hatla Rusya üzerinden Avrupa bağlantısı kurulabilir. Yani işlemekte olan bu hatta yeni ek aktarma ve pompalama istasyonları eklenerek Rusya üzerinden Avrupa'ya sevk edilebilir. Ayrıca Türkmenistan doğal gazını ülke dışına ihraç etmek için Türkmenistan ve Kazakistan topraklarından geçebilecek boru hattı güzergahları öngörülmüştür. Bu da iki devlet arasındaki ilişkinin iyi seviyede olduğunu gösterir. Yeni bağımsız olan Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan finans kaynağı olan enerji kaynaklarının işletilmesi ve uluslararası piyasalara taşınması için çalışmalara başlamışlar ve yoksun oldukları teknoloji ve finansmanı sağlamak için de yabancı yatırımcıları davet etmişlerdir. (Bilgin, 2007:109-111)

Kazakistan'ın ihracat ortakları arasında Türkmenistan ile yaptığı ihracat oranı 2009 verilerine göre %0,3, ithalat oranı ise %0,2'dir. Oran düşük olabilir fakat karşılıklı ilişkilerin gelişmesiyle ileride bu oran iki devlet lehine de değişebilir. (www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/DTM%202008%20KC%20ULKE%20NOTU.doc, 25.06.2011)

BÖLÜM 4 :KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN DIŞ POLİTİKASINDAKİ KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN NE DERECEDE ROL ALDIĞININ İNCELENMESİ

4.1. Amerika Birleşik Devletleri

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör olaylarından sonra ABD'nin bölgede başlattığı askeri hareket sırasında ABD savaş uçaklarına hava sahasını açan ve havaalanlarının kullanılmasına izin veren Kazakistan, ABD ile olan ilişkilerini de geliştirmek istemektedir. (Deik, 2007:4)

ABD günümüzde dünya genelinde süper güç olarak görülmektedir. ABD'nin Süper güç olma sebepleri Brzezinski'ye göre, ABD küresel gücün belirleyici dört alanında en üstün durumdadır:

- Askeri olarak eşi olmayan bir küresel erişime sahiptir,
- Ekonomik olarak, her ne kadar, her ikisi de küresel gücün diğer niteliklerinden nefret eden Japonya ve Almanya bazı bakımlardan rakip olsalar da, küresel büyümenin lokomotifi olmaya devam etmektedir,
- Teknolojik olarak yeniliğin tüm ultramodern alanlarında önderliği elinde tutmaktadır,
- Kültürel olarak, bazı aşırılıklara karşın, dünya gençleri arasında rakipsiz bir cazibeye sahiptir.

Tüm bunlar ABD'ye başka hiçbir devletin yanına bile yaklaşmadığı siyasi bir nüfuz sağlamaktadır. ABD'yi tek kapsamlı küresel süper güç yapan bu dördünün birleşimidir. (Brzezinski, 1997:43)

ABD dünya genelinde söz sahibi olmak için belli faktörleri göstermektedir. Orta Asya bölgesinde ve Avrasya denilen bölgede ABD'nin yerleşme ve etkinlik arayışını şu başlıklar altında toplamak mümkündür;

- RF, Çin, Hindistan ve Orta Asya cumhuriyetlerinin, ortaklık kurarak

Doğu Avrasya’da gerçekleştirecekleri güç odağının oluşumunu önlemek, zayıflatmak, karşı önlem almak,

- Bölgede bulunan kitle imha silahlarının yanlış ellere geçmesini önlemek,
- Enerji kaynakları üzerinde söz sahibi olmak,
- Köktendinci akımları ve terörü önlemek. (İlhan, 2004:146)

ABD’nin Avrasya politikalarının temelindeki iki önemli faktörden biri enerji kaynaklarına hakimiyet, diğeri ise ileride kendisine rakip olabilecek güçleri çevreleme ihtiyacıdır. (Karadeniz,2009:112)

Petrolün güven içinde Batı’ya sevk edilmesini birinci öncelik kabul eden ABD, bölgede herhangi bir sıcak çatışma çıkma olasılığını önlemektedir. Petrol üzerinde iyice söz sahibi olan ABD, Çin tehlikesine karşı da Rusya’yı kaybetmek istememektedir. Bu maksatla Rusya’nın çıkışlarını bazen görmezden gelen ABD, Rusya’da aynı zamanda demokrasi dışı güçlerin oluşmasını önlemeye çalışmaktadır. (Yanar, 2002:234)

ABD’nin, bölgeye gelişiyle, bu doğal kaynaklardan Rusya Federasyonu’nun yararlanmasına fırsat vermeden ihraç kontrolünü sağlamak için çeşitli boru hattı projelerine başvurması bir oldu. Söz konusu projelerden biri, Rusya’nın tekeline tehdit etmeye başlayan Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı’dır. Batının 4 milyar harcadığı bu proje Rusya’nın gücünden tamamen bağımsızdır. Rusya’nın da belirttiği üzere, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından alanda cereyan eden “Rusya karşıtı” projeler arasında neredeyse en mühim olanıdır. Kazakistan’ın da 2006’da bu projeye dahil olması, Rusya’yı en çok şaşırtan mesele olmuştur. (Usmanova,2008:106-107)

Enerji konusunda bölgede etkinlik alanları enerji nakil hatları çok önem taşımaktadır. Boru hattı siyaseti, ABD’nin bölgedeki stratejik siyasetinin bir aracı olmuş ve RF’nin geleneksel etki alanını zayıflatmak ve İran’ın izolasyonunu devam ettirmek amacıyla oluşturulmuştur. (Bluth, 2004:174)

Orta Asya’ya yönelik siyasi ve ekonomik hedeflerini gerçekleştirmek adına ABD, bölge ülkelerine sık sık ekonomik yardımlarda bulunmuştur. ABD, 1997 yılında Kazakistan’a 39 milyon dolar, Özbekistan’a 20 milyon dolar, Kırgızistan’a 20 milyon

dolar, Tacikistan'a 5 milyon dolar, Türkmenistan'a 5 milyon dolar mali yardım yapmıştır. (Demirağ, 2003:36)

Nisan 2000'de Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ı ziyaretinde her üç ülkeye 10,3 milyon dolar tutarında yardım yapılması ve oluşturulacak ortak terörizm ile mücadele paketi için 100 milyon dolar tutarında silah alımına karar verilmiştir. (Caşın, 2006:543)

ABD Kazakistan'ın bağımsızlığını, 25 Aralık 1991 tarihinde tanımıştır. ABD'nin Kazakistan'a göstermiş olduğu ilgi, ilk dönemlerde, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Kazakistan topraklarındaki nükleer silahların azaltılmasında görülebilmektedir. Kazakistan da nükleer silahların kullanımına karşıydı, bunun sonucu olarak da ülke toprakları nükleer silahlardan temizlendi. Kazakistan baştan itibaren ABD ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Kazakistan nükleer silahlarından arandıktan sonra, ABD'nin Kazakistan'a olan ilgisi biraz azalmıştır. Kazakistan'ın Batı ile ilişkilerinde en çok önem verdiği ülke ABD'dir. Kazakistan dış politikasında ABD ile ilişkiler hayati değer taşımaktadır. Ülkenin enerji sektöründeki en büyük yatırımları ABD'ye aittir. ABD Orta Asya Bölgesi'nde ve Kazakistan'da güvenlik açısından da en fazla nüfuzu olan ülkedir. ABD ile ilişkiler nükleer güvenlik, ticaret, yatırımlar, bilim, teknoloji ve çevre gibi birçok konuda yapılan ikili anlaşmalar sayesinde gelişmiştir. 1995'de Kazakistan'ın imzaladığı silahsızlanma konusundaki anlaşma sonucu ilişkiler daha da iyiye gitmiştir. 11 Eylül sonrası ise ilişkilerin ana eksenini uluslararası terörizmle mücadele için işbirliği oluşturmuştur. Kazakistan her türlü terör tehdidi karşısında ABD'nin yanında olacağını ve destekleyeceğini bildirmiş ve ABD'ye terörle mücadele için havaalanlarını kullanma hakkını vermiştir. Böylece ABD ile askeri ve siyasi işbirliğinin de yolu açılmıştır. Kazakistan ve ABD'nin bölgedeki dış politika öncelikleri ortaktır. Ancak güvenlik ve Hazar kaynaklarının geliştirilmesi diğer önceliklere üstün gelmektedir. ABD, Kazakistan'ın petrol ve doğalgaz ihraç yollarının hangi güzergahlardan olacağı konusunda da enerjinin kontrolü açısından ilgilenmektedir. ABD ile işbirliğinin güvenlik, yatırım ve yardımları içeren ekonomik nedenleri olması yanında siyasi nedenleri de vardır. ABD yönetiminin 11 Eylül öncesi, Kazakistan'ı ve diğer Orta Asya cumhuriyetlerini uluslararası kamuoyu karşısında demokratik olmamak, insan haklarına saygısızlık ve

yolsuzlukla suçlarken, bölgedeki ülkelerle işbirliğine girdikten sonra sessiz kalmayı tercih etmiştir. Zaman zaman yolsuzluk iddialarını gündeme getirme tehdidi Kazakistan'ı bu ülkeyle ilişkilerinde daha dikkatli olmaya itmektedir. (Özdemir, 2006:125-127)

Rejim değişikliğinden sonra ABD'nin Avrasya güçlerinin yükselişinden tehdit algılaması söz konusu oldu. Ne var ki Orta Asya'da dönüşümün önünde yapısal faktörler bulunuyordu. Dolayısıyla süreç içerisinde Rusya ile Çin nüfuzlarını artırırken, ABD'nin müdahaleci DÖ (Demokrasi Özendirme) politikası başarısızlığa uğradı. Bunun etkisiyle ABD, bölge yönetimleriyle yapıcı işbirliği yaklaşımını benimsedi. Bölgesel denge konusunda ABD algılamasının Kazakistan'a yönelik DÖ politikası ABD yardım kuruluşu USAID, NED ve onlara bağlı STK'lerin, ayrıca Soros Vakfı'nın Kazakistan'daki faaliyetleri aracılığıyla yürütülmüştür. (Somuncuoğlu, 2009:34-35)

ABD'nin Orta Asya ve Kazakistan'daki çıkarları böyledir:

- ABD'nin ekonomik amacı ise: Hazar petrolü ve doğalgazlar üzerinde kontrolünü sağlamak ve onlara sorunsuz ulaşmaktır.
- Afganistan ve İran'ı Radikal İslam barındıran ülke olarak Orta Asya ve Kazakistan'ı bu ülkelerden izole etmek.
- Askeri amaçlı çıkarları: Afganistan'daki teröre engel olmak için Orta Asya ve Kazakistan'da kendi üslerini yerleştirerek uzak vakte kalmak ve buralarda etkinliğini sürdürmek.
- Orta Asya ülkelerini ve Kazakistan'ı politik olarak istikrarsız diyerek demokrasiyi kurmak. (Kurazkhojayeva,2008:100)

ABD, Kazakistan ve Özbekistan ile olan ilişkilerini geliştirmeye odaklanmıştı. ABD, 1996–1997 yıllarına kadar insan hakları ihlalleri konusunda çok sıkı markaja aldığı Özbekistan'la ilişkilerinde istediği aşamayı kaydedememesine rağmen, Kazakistan ile başlangıçtan itibaren kuvvetli bağlar kurmakta başarılı olmuştu. Örneğin, 1994'te imzalanan “Demokratik İşbirliği Anlaşması” ile taraflar, “uzun ve sağlam arkadaşlığa, karşılıklı güvene ve saygıya dayalı ilişkiler” geliştirmeye söz vermişlerdi. 11 Eylül'den

sonra ABD, Orta Asya’da kazandığı “güvenlik menajeri” sıfatını sahiplendi. Bu da, hem Orta Asya hem ABD için büyük kazançlar getirdi. (Usmanova,2008:113)

ABD’nin Rusya merkezli politikasının geçerli olduğu özellikle 1994’e kadar, Orta Asya ülkeleri Rusya’ya direnebilecek ilişkiler geliştirebilme fırsatı bulamadılar. Bazı Orta Asya ülkeleri ABD’nin Rusya’ya kendi isteğini yaptırması konusunda Rusya yardımcı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin, Nazarbayev Rusya’ya yapılacak yardımların Rusya’nın pratikteki demokratikleşmesine bağlı olarak yapılmasını tavsiye etmiştir. Nazarbayev “Rusya bize istediği her şeyi yapabileceğini düşünmektedir” diye yakınmaktadır. Aslında burada ABD’nin politikasını eleştirmekte ve kendilerini zor durumda bıraktığını belirtmektedir. Benzeri şekilde ABD’nin bu tür politikaları Orta Asya ülkelerine serbest hareket etme alanı bırakmadığını ortaya koyan görüşler ileri sürülmüştür. Aslında 1994’ün ortalarından itibaren ABD Rusya’ya yönelik biraz tedirgin politika izlemeye başlamıştır. Bu bağlamda Orta Asya ülkelerine ve özellikle de Kazakistan’a daha fazla ekonomik destek vermeye başlamıştır. (Kumarova, 2006:65)

11 Eylül olayları ABD’nin Kazakistan’a yönelik politikalarında yeni bir dönüm noktası olmuştur. Ulusal güvenlik bağlamında Orta Asya ülkelerinin desteğine çeşitli boyutlarda ihtiyaç duyan Washington yönetimi bölge ülkeleriyle temaslarını arttırarak, Afganistan kaynaklı terörle mücadele kapsamında Orta Asya bölgesine yönelik siyasi-iktisadi politikasını aktifleştirmiştir. Kazakistan, her ne kadar, ABD’ye askeri üs tahsis etme konusunda istekli davranmasa da, ABD çeşitli konularda yardım ve yatırımlarını arttırma bahanesiyle Kazakistan hava sahasını ve gerektiğinde acil inişler yapabilmek, yakıt ikmali yapabilmek için Almatı havalimanını kullanma hakkını elde etmiştir. 19 Nisan 2002’de, Almatı’da gerçekleştirilen birinci Kazak-Amerikan çalışma grubu oturumunda iki ülke arasında savunma ve güvenlik alanında işbirliğine ilişkin meseleler ele alınarak Kazakistan Silahlı Kuvvetlerinin altyapısının geliştirilmesi konusu gündeme taşınmıştır. (Zhylykshybayeva, 2008:154-155)

ABD’nin 11 Eylül saldırılarıyla beraber Afganistan’a yerleşmesinden sonra, Brzezinski’nin tavsiyesi üzerine Özbekistan’ı stratejik ortak olarak seçtiği ve Orta Asya bölgesinde Kazakistan’la sıcak ilişkiler sürdürmediği görülmüştür. Demokrasiyi yayma amacındaki ABD, önce 2003 yılında Kazakistan’ın bazı yöneticilerine karşı

dava açmış, bir yıl sonra da demokratik olmamakla ve yolsuzluk yapmakla suçladığı bu ülkenin üst düzey yöneticilerine ABD'ye girme yasağı koymuştur. Ancak bölgede kızırgan rekabet ve “Turuncu Devrimlerin” ardından yaşanan kargaşa ve hayal kırıklığı, ABD'nin bu söylevden vazgeçip, bölge ülkeleriyle daha sıcak ilişkiler kurmaya çalışmasına yol açmıştır. Bu kapsamda Kazakistan-ABD ilişkileri de yavaş yavaş tekrar gelişmeye başlamıştır. Ayrıca Kazakistan, BTC'ye katılmakla da, petrolünü pazarlayabileceği seçenekleri çoğaltmıştır. Kazakistan'ın izlediği enerji politikasıyla, yakın zamanda çok büyük ihracat rakamları yakalaması beklenmektedir. (Özdemir, 2007:74)

Hiç kuşkusuz bölgede ABD'nin yürütmekte olduğu tek dünya düzeni küresel stratejisi, Çin'in yükselişi ve çıkarlarıyla ters düşmeye başlamış hatta Çin açısından bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu durum en basta Çin'in basını çektiği ŞİÖ'ne ve dolayısıyla da Çin'in son yıllarda bölgede izlediği etkin diplomasiye de doğrudan darbe anlamına gelmektedir. Çünkü Çin, ŞİÖ'yle 11 Eylül öncesi bölgedeki güç boşluğunu doldurmaya yönelik hamleler yapmaktaydı. Çin ekonomik kalkınma, ülke güvenliği ve 21. yüzyılda süper güç haline gelme yolundaki ‘Büyük Strateji’sinin gerçekleşmesi için, kendisinin de içinde bulunduğu ve aktif bir rol oynayabileceği NATO ve ASEAN gibi örgütlere alternatif olan Şanghay İşbirliği Örgütü’ne bundan dolayı ihtiyaç duymuştu. (Şamgunova, 2006:162)

2008 yılında başlayan büyük ekonomik kriz nedeniyle ABD oldukça büyük sıkıntı çekmektedir. Bu sıkıntıyı en az hasarla nasıl atlatacağına dair planlar yapılmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomisini temsil eden ABD oldukça ağır bir dış borç yüküne sahiptir. Buna rağmen ABD'nin mevcut küresel gücü, krizlerle boğuşan ekonomisine rağmen büyük kaynaklar ayırdığı silah sektörünün dünyada öncü konumunu korumasına da bağlıdır. Firmaların ABD dışına çıkan dış yatırımları, ülke ekonomisine darbe vurmuştur. Bu yatırımlar Asya bölgesindeki ülkeler üzerine kaymıştır. Bunun için de Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilerin iyi tutulması oldukça önemlidir. (Kireççi, 2011, 15-17) ABD'nin bu ülkelerle ilişkilerinin kalıcı olmasını hedeflediği için, bu Asya ülkeleri ile askeri modernleşmeye ciddi emek ve kaynak ayırmaktadır. Bu anlamda Kazakistan ile NATO ve Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında bölgede ortak müdahale gücü oluşturmuş, ayrıca NATO ile Müstakil Ortaklık Faaliyet Planı (IPAP)

geliştirmiştir. 9 Mart 2011 haberlerinde yer alan bilgiye göre ABD, Birleşmiş Milletler UNDP/GEF kapsamında Kazakistan'da 5 rüzgar enerji santrali kurulması için destek vereceği açıklanmıştır. 29 Haziran 2011 tarihinde ABD'de Kazakistan ekonomisini tartışmak üzere bir konferans düzenlenmiş ve konferansa çok sayıda iş adamı ve yetkili katıldı. Yatırımcılar için daha önce Kazakistan'ın enerji sektörü çok cazip olduğu şimdi ise durumun değiştiği ve bir çok sektörde yatırım için imkanların bulunduğu ortak düşüncesi oluştu. (http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3 12.07.2011)

4.2. Avrupa Birliği Ve Ülkeleri

Kazakistan ile Avrupa arasındaki diplomatik ilişkiler ise genel olarak 1992'lerde başlamıştır. Avrupa ülkeleri ile ilişkilerine detaylı olarak bakarsak şu şekildedir; 18 Ocak 1992'de Avusturya'yla, 19 Ocak 1992'de Britanya'yla, 25 Ocak 1992'de Fransa'yla, 12 Şubat 1992'de Alman Federal Cumhuriyeti'yle, 12 Temmuz 1992'de İtalya'yla diplomatik ilişkiler başlamıştır. 1995'lerde Kazakistan ve Avrupa Birliği arasında İşbirliği ve Dostluk Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, iki taraf arasında siyasi diyalog ve sadece Avrupa'ya ilişkin sorunları değil, uluslararası nitelikli olan sorunları da kapsayacak bir danışma sistemi tespit edilmiştir. Kazakistan için özellikle kendisi ile aynı sosyal ekonomik durumda olup da kendisinden daha erken siyasi tecrübe kazanan Doğu Avrupa ülkelerinin tecrübeleri çok önemlidir. Kazakistan'ın Bulgaristan'la diplomatik ilişkileri 5 Haziran'da, Macaristan'la 24 Mart'ta, Polonya'yla Mart 1992'de, Romanya'yla 15 Temmuz 1992'de, Slovakya'yla 1 Ocak 1993'te, Slovenya'yla Eylül 1992'de, Hırvatistan'la Ekim 1992'de, Çek Cumhuriyeti'yle ise 22 Mayıs 1992'de başlamıştı. Avrupa ülkelerinin içinden özellikle Almanya ile olan ilişkileri en önemli ilişkilerden birisidir. Ekonomik ve siyasi açıdan Kazakistan'da yaşayan Alman diasporası aralarındaki ilişkide önem taşır. Bununla beraber Kazakistan Fransa'yla ilişkilerine de önem vermektedir. İtalya, İspanya, İngiltere ile olan ilişkileri de Kazakistan için büyük önem taşımaktadır. Ekonomik açıdan ise Letonya, Litvanya, Estonya Kazakistan için çok önemlidir. Kanada ile ise ekonomi, siyaset ve eğitim alanlarında ilişkilerimizi geliştirmemiz gerekmektedir. (Özdemir, 2006:119-126)

Kazakistan'da 4 Temmuz 2011 de düzenlenen Uluslararası Madencilik Kongresi'ne katılan AB heyet başkanı Norbert Jyusten yaptığı açıklamada belli Kazak mallarına yapılan gümrük vergilerini kaldıracaklarını açıklamış, 2009 yılında yapılan ikili işbirliği anlaşmasının buna engel olduğunu ve bundan sonra yapacakları ilişki anlaşmalarda bu sorunu çözmek için ellerinden geleni yapacaklarını ve uygulanan gümrük vergilerini iptal edeceklerini belirtmiştir. (<http://turkkazak.com/site/?p=14350> 07.07.2011)

Bugün AB'nin Orta Asya'yla ilgili olarak yürürlüğe koyduğu ortak stratejinin yanı sıra kendi çıkarlarına uygun olarak dış politika stratejilerini oluşturan Almanya gerek sivil toplum kuruluşları gerekse ekonomik ve güvenlik merkezli politikalarıyla Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan gibi devletlerde nüfuzunu artırma gayreti içerisinde. AB-Kazakistan İlişkileri AB, özellikle genişlemeden sonra Orta Asya Bölgesi ve Kazakistan'da, güvenlik ve istikrar konusuna daha çok önem vermeye başlamıştır. Bir bölgede yaşanan istikrarsızlığın kolaylıkla diğerlerine sıçrayabilecek olması, AB'yi güvenlik açısından tedbirler almaya yönlendirmiştir. Ayrıca bölgenin istikrarlı olması, bölgeye yapılan yatırımların daha verimli ve güvende olmasına ve savunma harcamalarına daha az kaynak ayrılmasına da yarayacaktır. AB'nin bölgede ve özelde Kazakistan'daki stratejik çıkarları; enerji alanında işbirliğini artırarak Avrupa'nın enerji güvenliğini sağlamak; Orta Asya ve Hazar Bölgesi'nde istikrarın korunması ve Orta Asya ülkelerinin demokratikleşmesi olarak özetlenebilir. (Özdemir, 2006:115) Avrupa Birliği'nin Kazakistan için önemli olan stratejik güçler arasında sayıldığı ilk belge "Bağımsız Bir Devlet olarak Kazakistan'ın Stratejilerinin Oluşturulması ve Geliştirilmesi" adıyla 1992'de yayınlanmıştır. Devlet Başkanı Nazarbayev "Dünya toplumuna entegre olabilmek için piyasa ekonomisinin üç ana merkezi olan, Amerika, Japonya ve AB ile işbirliği olasılıklarını dikkate almalıyız, biliyoruz ki bu ülkeler dünyadaki ekonomik ilişkileri güçlendirmek için itici güçleri oluştururlar. Bunlarla karşılıklı etkileşim bize uluslararası finansal kurumlarında yolunu açacaktır" diyerek bu konuya dikkati çekmiştir. Böylece 1992'de Kazakistan'ın AB ile işbirliğinin daha çok ekonomik bağlamda olacağı anlaşılmıştır.

AB'nin Kazakistan'la ilişkilerinde dikkate aldığı stratejik çıkarlarının ise dört ana kategoride değerlendirdiği görülmektedir. Bunlar;

- Yeni güvenlik sorunları ve yeni tehditlere karşı tedbir alınması,
- Ekonomik çıkarların korunması,
- Demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisi gibi Avrupa (Batı) değerlerinin yaygınlaştırılması,
- Orta Asya'da stratejik önemi olan diğer güçlerle ilişkilerini etkilemesidir.

AB'nin Kazakistan'daki stratejik öncelikleri jeopolitik ve ekonomik çıkarlar üzerinde yoğunlaşırken, Kazakistan AB'yi uluslararası ticari ve politik sisteme entegre olabilmek için önemli bir araç olarak görmektedir. (Özdemir, 2006:134)

Birbirlerine binlerce kilometrelik bir mesafeye uzak olmasına rağmen sayısız ülke arasında, AB - Kazakistan ilişkisi giderek yaklaşmaktadır. Aralık 2006'da Brüksel'de düzenlenen Kazak üst düzey yetkililerinin AB yetkilileriyle yaptıkları görüşmeler, imzalanan işbirliği anlaşmaları işte bu başlayan yakınlaşmanın somut işareti olarak ortaya çıkmıştır. (Davlyatchina, 2007:42)

Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev'in de katıldığı görüşmeler sonucunda iki önemli anlaşmaya varılmıştır. Birincisi barışçı nükleer enerji alanındaki işbirliğinin çerçevesini çizerken bu çerçeve içinde nükleer güvenlik, kontrollü nükleer füzyon, çeşitli araştırma geliştirme projeleri ve nükleer maddelerin ticareti gibi maddeler yer almaktadır. Son madde de nükleer madde ticareti esasen uranyum ve ticareti konusunu düzenlenmektedir. AB bugünkü ve gelecekteki uranyum ihtiyacı için uranyum kaynaklarını çeşitlendirmek ve bu amaçla bundan sonra daha çok Kazak uranyumu kullanmayı planlamaktadır. Esasen Kazakistan bugün Avustralya ve Kanada'dan sonra dünyanın üçüncü büyük uranyum üreticisi olarak da çok önemli bir ülke sayılmaktadır. AB bugüne kadar Kazakistan'dan ihtiyacı olan uranyumun sadece yüzde 3'ü civarında bir miktarı almıştır; bundan sonra ise yaptığı son anlaşmayla bu miktarı yüzde 20'ye kadar artırmayı, böylece uranyum kaynaklarını çeşitlendirmeyi planlamaktadır. (Ertan, 2006:12.07.2006)

Avrupa, SSCB'nin dağılmasından ve yeni bağımsız ülkelerin ortaya çıkmasından en fazla etkilenen iki kıtadan biridir. (Karadeniz, 2009:125) Dünya enerji tüketiminin % 16,2'lik bölümünü gerçekleştiren AB, enerji tüketiminde ABD'nin ardından

gelmektedir. (Custan, 2004:56) Dolayısıyla AB'nin ekonomik olarak Kazakistan ile yaptığı ticaretin yapısına bakıldığında, AB ithalatının çok büyük kısmını enerji ürünlerinin oluşturduğu, ihracatta ise makine ve nakliye araç-gereçlerinin ilk sıralarda olduğu görülmüştür. Bu veriler Kazakistan'ın bağımsızlığından 2010 yılları arasındaki veriler incelenerek oluşturulmuştur. (Erdoğan, 2011:58)

2030 yılına ilişkin yapılan tahminlerde, doğal gaz talebinin % 50 den % 84'e yükseleceği beklenmektedir. AB'nin halihazırda doğalgaz kaynakları; % üretimden, % 25 Rusya'dan, % 15 Norveç'ten ve % 14 eşit ağırlıklı olarak Kuzey Afrika, Nijerya ve Orta Doğu'dan ithal edilmektedir. Sınırlı AB doğal gaz kaynaklarının 20 yıllık periyot içerisinde % 50 düşüş göstereceği ve 2005 yılı senaryosuna göre 2030'da ithalatın ikiye katlanarak 275 milyar m³'den yıllık 535 milyar m³'e çıkacağı beklenmektedir. İthalatta Rusya'ya artan bağımlılık, arz güvenliği ve fiyat oluşumu bakımından tedirginlik yaratmakta ve Avrupa Komisyonu, AB üyesi olmayan bir ülkeden yapılacak ithalatın toplamdaki payının % 30'u geçmemesi için AB'yi uyarmaktadır. AB'nin de, bugün için olduğu gibi, gelecekteki petrol ve gaz ithalatında da, BDT ve Orta Doğu'nun ağırlıklı rollerinin sürmesi kaçınılmaz görünmektedir. (Pamir, 2006:9)

Hazar havzası enerji kaynakları AB için büyük önem taşımaktadır. AB, ithalatını eşitletirmek zorundadır. Özellikle doğalgazda Rusya'ya bağımlılık, AB'nin enerji alanında asması gereken ilk sorun olarak karşısına çıkmaktadır. (Karadeniz,2009:128)

AB'nin Hazar ve Kafkasya bölgesinde varlığı, alternatif petrol ve doğal gaz boru hatlarının inşası için verdiği ekonomik destekten görülmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) ve TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia) projelerini uygulamaya koyarak enerji için alternatif altyapı ve boru hatları inşasını amaçlamaktadır. (Kır, 2007:26)

TRACECA aynı zamanda AB'nin Orta Asya'ya yönelik 3 önemli bölgesel işbirliği programından biridir. Diğerleri, bölgedeki su kaynaklarına yönelik program ve uyuşturucu trafiğini önlemeye yönelik programlardır. AB'nin, Orta Asya ile ilgilenmesinin en önemli sebebi bölgenin büyük petrol ve doğalgaz kaynakları ve bu kaynaklardan istifade ederek enerji çeşitliliğini sağlama gerekliliği olmakla birlikte, Afganistan başta olmak üzere bölgedeki terör ve uyuşturucu kaynaklarının kurutulması

da önemli bir faktördür. Diğer bir sebep ise, ABD, RF ve Çin gibi küresel güçlerin mücadelesine sahne olan bölgede etkisiz kalmama çabasıdır. (Karadeniz, 2009:131)

AB'nin, yakın ve uzak çevresine müdahale edebilmek, anakarası dışında politikalar üretebilmek üzere oluşturduğu bir diğer birlik "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)"dir. 1975'te, soğuk savaşın iki kutbu arasında ilişkileri yumuşatmak ve toplumsal bazı alanlarda işbirliği yapmak maksatlarıyla toplanan Avrupalı devletler önce "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)"i oluşturmuşlardır. 1986'daki Avrupa Silahsızlanma Konferansı ile Güven ve Güvenlik Artırıcı önlemler müzakerelerinin hayata geçerek, "Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması'nın" (AKKA) imzalanmasına giden süreci AGİK başlatmıştır. 1990 Paris zirvesi 'Yeni bir Avrupa' fikri odağında AGİK'i, "Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı"na (AGİT) dönüştürmüştür. (Bilgin, 2008:383-385)

Avrupa Birliği bir politik ve ekonomik merkez olarak Kazakistan'ın en büyük ticari ve ekonomi ortağı olmuştur. 2009-2011 yılı için "Avrupa'ya Giden Yol" N.A. Nazarbayev'in halka yönelik sözleri üzerinden şekillenmiştir. Programın amacı: Avrupa entegrasyonu ve hukuki reformlardan tecrübe edinmek, teknoloji, taşımacılık, enerji, ticaret ve yatırım alanında işbirliğini geliştirmek, Avrupa'ya yönelik ulusal öncelikleri gözden geçirmektir. Kazakistan dış siyasi konsepsiyonuna göre, Kazakistan'ın Avrupa ülkeleriyle çok taraflı işbirliğini geliştirmesi ülke için stratejik önem taşımaktadır. Günümüzde Avrupa ülkeleriyle iki taraflı ilişkiler, teknoloji, ticaret, enerji potansiyellerini sonuna kadar gerçekleştirememektedir. Avrupa Birliği ülkeleri Kazakistan ve Orta Asya'yla işbirliği yapmaya çok önem vermektedirler. 2007 yılının Haziran ayında Avrupa Birliği'nce kabul edilen "Avrupa Birliği ve Orta Asya: Yeni Ortaklığın Stratejisi" evrakında pozisyonlar gösterilmişti. Bu evrakta, AB'nin Orta Asya ve Kazakistan ile ilişkilerinin önemli yönleri yazılmıştı. "Avrupa'ya Giden Yol" programının amacının başında Kazakistan Cumhuriyeti'nin önde gelen Avrupa ülkeleriyle stratejik dengeye gelmesidir. (Şensoy, 2011:12.03.2011)

AB Kazakistan'da en büyük yatırımların sahibidir. Yabancı yatırımların %40'ından fazlası AB kaynaklıdır. Tabii bu yatırımların %80'den fazlasını petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır. Yatırımların en büyük payını İngiltere, İtalya ve Hollanda almaktadır. (İgeme, 2010:23) AB'nin Kazakistan'dan 2010 yılındaki ithalatı 20 milyar dolar

civarında, ihracatı ise 7 milyar dolar civarında gerçekleştiği belirtilmiştir. (Erdoğan, 2011:57)

4.3. Rusya Federasyonu

SSCB döneminde inşa edilen enerji boru hatlarının tamamının kuzeye yönelik olması, özellikle petrol üreticisi Kazakistan'ı büyük ölçüde Rusya'ya muhtaç etmektedir. Rusya Federasyonu da Kazakistan Cumhuriyeti'ne karşı ciddi diplomatik ataklarda bulunmaktadır. 2004 yılının Ocak ayında, Vladimir Putin'in bu devlete gerçekleştirdiği ziyaret, Kremlin ve onun eski uydusu Kazakistan arasında stratejik bağlantıların derinleşmesiyle sonuçlanmıştır. Bir ay sonra ise, iki devlet arasında güvenlik alanında, iki tarafın işbirliğinin çevre çizgileri ve iki devletin ŞİÖ ve "Kolektif Güvenlik Anlaşması" örgütündeki yerini ve rolünü belirten yeni işbirliği planı ortaya atılmıştır. (Sokolova, 2004)

Kazakistan ile Rusya'nın pek çok konuda birlikte hareket ettikleri görülmektedir. İki ülkenin ortak çıkarları şimdilik bunu gerektirmektedir. Rusya ile olan işbirliği enerji, uzay, askeri-teknoloji, bilim, eğitim ve ileri teknoloji alanlarını da kapsamaktadır. Ayrıca sahip olduğu enerji kaynaklarını dışarıya ihraç etmede bir nevi Rusya'ya bağımlı durumda olması, Kazakistan'ı bu ülkeyle olan ilişkilerinde daha hassas bir noktaya taşımıştır. (Özdemir, 2007:11)

Kazakistan'da bağımsızlığın ardından örtülü olarak sürdürülen 'Kazaklaştırma' politikası, diğer bir ifade ile hakim Kazak yönetimince uygulanan devlet milliyetçiliği zaman zaman Rusya'nın tepkisiyle karşılaşmaktadır. Bu politika sadece komşu Rusya'nın tepkisini çekmekle kalmamakta, aynı zamanda içerdeki etnik Rusların daha örgütlü hareket etmelerine neden olmaktadır. Nazarbayev yönetimi ülkede etnik kimliklerin siyasallaşmasını önlemeye çalışmaktadır. Ülkede her zaman istikrar ve barıştan yana olan Nazarbayev'in bu konudaki en büyük kaygısı, kuzeydeki Rus çoğunluğun Kazakistan'dan ayrılıp Rusya'yla birleşebileceği korkusudur. Kazakistan'a sınırdaş olan Rus Samara, Saratov ve Orenburg bölgelerinin yöneticileriyle 10 Ağustos 1993'te bir toplantı yapan Nazarbayev, onların dikkatini Rusya Federasyonu ile mevcut sınırların değişmeyeceği konusunda yapılan antlaşmalara çekmiştir. Kazakistan yönetimi ister Kazak, ister Rus olsun aşırı milliyetçi eğilimleri kesinlikle yasaklamış ve uyguladığı akıllı denge politikaları ile bugüne dek başarılı olmuştur. 6

Temmuz 1994 yılında Kazakistan Parlamentosu'nun aldığı bir kararla başkent Almatı'dan Astana'ya (Akmola) taşınması bu parçalanma korkusundan kaynaklan politikanın bir sonucudur. Çünkü Astana'nın bulunduğu Kuzey Kazakistan'da Ruslar önemli nüfus yoğunluğuna sahiptirler. Başkent kuzeye taşınması ile zamanla bu bölgede Kazak nüfusunun artması beklenmektedir. Aslında ülkede Ruslara dedikleri gibi ayrımcılık söz konusu değildir sadece ülkenin dilini öğrenmekte zorluk çekmektedirler. Her ülkede olduğu gibi her vatandaş o ülkenin dilini bilmek zorundadır. Yeltsin döneminde Rus medyasında, etnik Rusların yerel dilleri öğrenmeye mecbur kalmaları, Rusların onur ve haysiyetinin çığnemesi olarak yorumlanmış ve aslında yerel halk eşit hale getirilmeye çalışılan Ruslara karşı kötü davranıldığı imajı verilmeye çalışılmıştır. Putin'in göreve gelmesiyle Rus basınında Kazakistan'da yaşayan Ruslara özerklik verilmesine ilişkin yazıların ve tartışmaların arttığı görülmektedir. (Şamgunova,2006:42-44)

Rusya'yı Kazakistan'a yakınlaştıran belli başlı sebepler vardır. Bunlardan biri, bu ülkenin sahip olduğu doğal zenginliklerdir. Kazakistan'da 95 milyar varillik bir petrol rezervi bulunduğu hesaplanmıştır. Her geçen gün daha da artan ekonomik gücüne dayanarak, Rusya ile eşit statüde ilişkilerin geliştirilmesi isteğinde olan ve Özbekistan ile Orta Asya liderliği konusunda yarışan Kazakistan'ın, bu hedeflerini gerçekleştirmesi önünde önemli engeller de bulunmaktadır. Diğer, Rusya ile var olan oldukça uzun sınırdır. Kazakistan ile Rusya arasındaki 7,591 km'lik sınırın belirlenmesi için 1999 yılında başlayan görüşmelerden bugüne dek sonuç alınamamıştır. Bu sorunun Astana'nın beklentileri doğrultusunda bir anda çözülebilmesi de mümkün görünmemektedir. Kazakistan için bir diğer engel, ülke nüfusunun %30'unun Ruslardan oluşmasıdır. Daha ziyade ülkenin kuzeyinde bulunan Rus nüfus, Kazakistan'a yönelik Rus dış politikasının da odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Rus azınlıklar, Rusya'ya Kazakistan'ın iç ve dış siyasetine müdahale edebilme imkanı tanımaktadır. Ancak son yıllarda bu ülkeden Rusya'ya yönelik Rus göçü artmıştır. Bu durum Rusya'yı memnun etmemektedir, çünkü Rusların buradan ayrılması ile Rusya'nın Kazakistan siyasetine karışma imkanı da ortadan kalkacaktır. Nazarbayev, Rusya'nın Rus azınlıkları kullanarak Kazakistan'a müdahale imkanını ortadan kaldırmak için çeşitli politikalar yürütmüştür. Bunlar;

- Devlet planlaması, sosyal mühendislik ve devlet vatandaşı yetiştirme siyaseti,
- Dil reformu ve tarihin yeniden yazımı,
- Demografik dengeyi değiştirme politikası,
- Rus göçü.

Kazakistan'ı Rusya karşısında zor durumda bırakan bir diğer faktör, bu ülkenin Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığıdır. Bu, Sovyet sisteminin yol açtığı bir sorundur. Bu dönemde uygulanan politikalar, Rus endüstrisine hammadde sağlayan ve Rus mallarını tüketen bir ülke haline getirmiştir. Diğer Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi Kazakistan'da da tek tip bir endüstri yaratılmış ve Kazakistan'daki bu endüstri daha ziyade Sovyet ordusunu desteklemek üzere dizayn edilmiştir. (Aziz, 2009:39-42)

Rusya'nın bu bölgeler üzerindeki politikasında "Avrasya Düşüncesi" de çok önemlidir. RF'nin Avrasya'daki en önemli politikalarından biri, ABD'nin Avrasya'nın neresinde olursa olsun etkinleşmemesini sağlamaktır. Bu açıdan RF, yeni oyunun en önemli oyuncularından biridir. Esasen, Türk Cumhuriyetlerinin enerji kaynaklarını yönetme arzusu, Çin ile işbirliği ve ŞİÖ'nün kurulması, hep bu ana politikanın uzantısıdır. (Karadeniz, 2009:137)

Kazakistan ve Türkmenistan petrol ve doğalgazlarını dünya piyasalarına aktarabilmek için RF'ye bağımlıdır. Halen Kazak petrollerinin büyük kısmı RF üzerinden Karadeniz'deki Novorosisk limanına, oradan da dünya piyasalarına ihraç edilmektedir. Türkmen doğalgazının da neredeyse tamamı RF'nin boru hatlarıyla ihraç edilmektedir. RF ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ilişkilerinin temel noktası 'enerji'dir. Bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Batılı şirketlerle üretim ve taşıma projeleri geliştiren bu ülkeler, eski taşıma hatları itibariyle RF'ye bağımlı durumdadır. RF'nin bu konudaki ana stratejisi, kendisini devre dışı bırakacak projelere engel olmaya çalışmak ve kendi çıkarlarına uygun alternatif planlar üretmektir. Başta BTC petrol boru hattı olmak üzere, Hazar bölgesi kaynaklarını Rus toprakları dışındaki güzergahlardan Batı'ya taşımaya yönelik projelere her zaman karşı çıkmıştır. BTC projesinin tamamlanmasını engelleyemeyen RF, AB'nin enerji güvenliği için hayati önemdeki Nabucco projesine de karşı çıkmaktadır. 1990 yılından itibaren Rusya Federasyonu'nun siyaseti, SSCB'deki enerji kaynakları üzerindeki en büyük kontrole

sahip olma yollarını aramak temeline oturtulmuştur. Bu, bölgedeki batı şirketlerinin ve batının etkisini kısıtlamak ve Rus boru hattı ağı ile nakil yapabilecek Orta Asya devletlerinin, özellikle Kazakistan'ın petrol üretimini sınırlamak olarak algılanmıştır. (Bluth, 2004:174) Tengiz-Novorossiysk petrol boru hattından ihraç edilen petrol miktarının 2014'te 67 milyon tona çıkarılması planlanmaktadır. (Kamalov, 2011:44)

Putin, 2005'te Orta Asya gazının Özbekistan ve Kazakistan üzerinden geçirilmesiyle ilgili yaptığı anlaşmayla, bu ülkelerin Moskova'yı devre dışı bırakacak ittifaklar yapmasını ve Rusya'nın enerji politikalarına Türk Cumhuriyetleri'nin müdahalesini engellemiştir. (Karadeniz,2009:149)

2006 yılı içerisinde, bu ülkelerin sınırları içerisindeki doğal gaz sistem ve tesisatının kullanımını Rusya'ya devretmesi konusunda anlaşmaya varılması, Rusya'nın Orta Asya'da doğal gaz konusundaki hakimiyetini artıran diğer bir gelişme olmuştur. (Akgul, 2007:136)

Rusya ile Kazakistan enerji alanında çok yönlü işbirliği içinde olduklarını gösteren 2010 yılında Rus Atom Şirketi ile Kazakistan arasında Kazak uranyumunun Rusya'da zenginleştirilmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır. Ayrıca Kazakistan'da nükleer santral inşaatı konusunda da görüşmeler yapmışlardır. Rusya'nın Kazakistan ile ticaret hacmi 2006 yılında 13000 milyon dolar iken 2010 yılında 15000 milyon dolara yükselmiştir. (Kamalov, 2011:45-51)

4.4. Çin

Kazakistan Rusya'yı dengelemek adına Çin ile de işbirliği halindedir. Kazakistan'ın Çin ile işbirliğinin temelini enerji kaynaklarının ihracı için gereken hatların inşası etrafında yoğunlaştırmıştır. Bilindiği gibi Kazakistan petrol ve doğal gazının %70'ini Rusya'ya satmaktadır. Bir kara ülkesi olan Kazakistan için enerji ihraç hatlarının çeşitlendirilmesi hayati öneme haizdir. Kazakistan-Çin doğalgaz boru hattının bir diğer önemi de başarı ile uygulanması durumunda, Kazak petrolünün Batı pazarlarına veya başka bölgelere ulaştırılması ve böylelikle ihraç rotalarının çeşitlendirilmesi açısından gelecekte ortaya çıkabilecek projelere model olarak algılanmasıdır. (Özdemir, 2007:84)

Türkmenistan-Kazakistan-Özbekistan-Çin doğal gaz boru hattını hizmete açılmıştır. Dünyanın en kapsamlı enerji projesi olarak görüldüğünü söylemekte yarar vardır. Açılıştta en zor doğal ve iklim koşullarında 7 bin kilometre uzunluğunda boru hattı inşa edildiği kaydedilmiştir. Bu hatla 30 yıl boyunca Çin'e doğal gaz akacağı beklenmektedir. 2009 yılının sonuna kadar Çin'e 150 milyon metreküp doğal gaz sevk edilecektir. Gelecek yıllarda tam kapasitesine ulaşacak olan hattın; 185 kilometresi Türkmenistan, 490 kilometresi Özbekistan, bin 300 kilometresi Kazakistan ve 4 bin 500 kilometresi ise Çin sınırından geçiyor. Bu hatla Türkmen doğal gazı ile birlikte Kazakistan'ın da Çin'e doğal gaz satması beklenmektedir. Hazar havzasında önemli kaynaklara sahip Kazakistan, bugün petrol kaynaklarının %81'ini boru hatları vasıtasıyla ihraç etmektedir. (Mehdi, 2010:31)

Batı Kazakistan Çin hattı Kore Halk Cumhuriyeti ve Asya – Pasifik bölgesi pazarlarına çıkmak için Atırâu – Kenkiyak – Kumkol – Atasu – Alaşankou yönünde boru hatlarının inşasının başlaması umut veriyor. 2007 yılında Kazakistan ile Çin arasında enerji alanında bir anlaşma yapıldı. Enerji ile ilgili Astana'daki kritik anlaşma Kazakistan'da Çin güvenlik ilişkilerini genişletmeyi amaçlıyor. Astana ve Pekin Kazakistan'dan Çin'e petrol boru hattının ikinci kısmının oluşumu üzerine ve Türkmen gazının Çin'e geçirerek, boru hattını Kazakistan'a ulaştırma konusunda anlaşmışlar. Kazakistan ulusal benzin ve gaz şirketi KazMunayGaz petrol boru hattının 2.kısımını geliştirme hususunda Çin CNPC ile uzlaşma prensipleri üzerinde de anlaşmışlar. Anlaşmanın önemi konusunda, Nazarbayev Hazar denizine ulaşacak olan yeni yapılan Kenkiyak-Kumkol boru hattının genişletilmesi olduğunu belirtmiştir. Nazarbayev, böylece Hazar denizinin batı Çin'le birleştirileceğine de vurgu yaptı. (<http://www.cacianalyst.org/?q=node/4684> 11.02.2011)

İlk etapta Batı Kazakistan - Çin projesinin inşasında Çin'in finansa edemeyeceği bu proje gelecekte iç petrol doğalgaz sisteminin geliştirilmesinden dolayı yüksek maliyet nedeniyle gerçekleştirilemeyeceği tahmin ediliyordu. Kazakistan'ın projeden beklentisi bu projenin gerçekleşmesinde Kazakistan gibi Çin'in de ilgisi vardır. Projenin tam gerçekleşmesi ve finanse edilmesi tamamen sonuncuya bağlıdır. Araştırmalara göre Çin'in enerji kaynaklarına olan ihtiyacı hızla artmaktadır. 2004 verilerine göre 91 milyon ton olan ithal petrol, 2002 yılında ithalatın %31 üzerindedir. Her sene artan

talep 2005 'de %10 artış ile 252 milyon ton olmuştur. Çin sadece 169 mln ton üretmiş, buna karşılık 2020 tahminlerine göre ülkenin petrole olan ihtiyacı 400 milyon tonu aşacaktır. İnşa edilen Atasu-Alaşankou boru hattı ise, Çin'in gelişmemiş batı bölgelerine taşınacaktır. Bu projenin gerçekleşmesi ile birlikte Kazakistan ihrac potansiyelini bir kaç defa artırabilir. Bu proje büyük ekonomik umutların yanı sıra, projenin tamamlanmasıyla Kazakistan'a kendi petrolünü taşınması için daha esnek politika yürütmeye imkan sağlayacaktır. Bu politikanın ana maddesi, ABD ve Rusya faktörlerinden bağımsız hareket etmek ve bölgede onların etkisini dengelemek olacaktır. Bunun yanı sıra, transit ülkelerin rekabet ettiği diğer batı projelerinden Romanya, Ukrayna ve Yunanistan-Bulgaristan hatlarını gösterebiliriz. (Mehdi, 2010:70-71)

Kazakistan için güvenlik sorunu önemli sorunlardan biri olmaktadır, onun önemini göstermek için Kazakistan'ın jeopolitik yerleşmesine bakılması gerekir. Kazakistan, güçlerini giderek arttıran Rusya ve Çin gibi ülkelerin arasında sıkışması 'beyaz ayı ve ejderhanın arasında kalmaya' benzemektedir. Kazakistan'ın Hazar Havzası'ndaki petrol yataklarının %70'ne sahip olması, hem de Kazakistan'da farklı etnik grupların yaşaması Kazakistan'ın güvenlik problemlerini derinleştirmektedir. (Kurazkhojayeva, 2008:11-12) Kazakistan ekonomik açıdan kendine Çin'den bir tehlike algılıyor. Bunun belli başlı sebepleri var.

- Çin ile sadece çeşitli malların ithalata bağımlı olması,
- Kazakistan ekonomisinin ihracata sadece hammadde çıkarması,
- Yatırımların sadece petrol ve doğalgaz sektörlerine yatırım yapmalarından ve bu yüzden başka sektörlerin gelişmemesi.

Kazakistan ekonomisine şimdilik Çin'den bu konuda tehditler gelmektedir. (Kurazkhojayeva, 2008:21)

Çin'in bölgedeki, özellikle Kazakistan'daki öncelikleri;

- Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesine bölgeden sıçrayacak olası bir milliyetçi hareketin yarattığı endişe,

- Nüfusu her geçen gün artan Çin'in ihtiyacı olduğu enerji kaynaklarının karşılanması için bölgenin sahip olduğu muazzam doğal kaynakların önemi,
- Bölgesel ve bölge dışı güçlerin bölgedeki rekabet mücadelelerinin Çin'in ulusal çıkarlarına yönelik oluşturabileceği tehditler olarak belirlenmiştir.

Kazakistan ve Çin günümüzde iki tarihi komşu devlet Şanghay İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde faydalı işbirliği yürütmektedirler. Bu çerçevede Nazarbayev Aralık 2002'de Çin'e gerçekleştirdiği resmi gezisinde Çin Devlet Başkanı Ziang Zemin ile 20 yıllık dönem için Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasını imzalamıştır. Bu önemli ikili anlaşma siyasi ve ekonomik ilişkiler dışında Asya kıtasındaki güvenlik meselesini de kapsamaktadır. Kazakistan dış politikasının ana hatlarından biri de, Şanghay İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde İşbirliği'ni geliştirmektir. (Şamgunova, 2006:94)

Çin, ŞİÖ sayesinde özellikle Orta Asya ülkeleriyle ekonomi alanındaki işbirliğini artırma çabası göstermektedir. Çin, ŞİÖ'yü kendisi için önemli bir pazar olarak görmekte ve örgütün askeri faaliyetlerden çok ekonomik sorunlarla uğraşması gerektiğini belirtmektedir. (Kamalov, 2011:40)

4.5. Türkiye

1990 yılının ekim ayında egemenliğini ilan eden Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Kültür Komitesi ile Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı aynı yılın Aralık ayında Almatı'da bir niyet protokolü imzalayarak ilişkilerin temelini atmışlardır. İki ülkenin hükümetleri arasında imzalanan bu protokol eğitim ve bilim, basım ve yayım, turizm, radyo-televizyon, ulaşım, haberleşme, iktisadi ve ticari işbirliği, mesleki eğitim gibi maddelerden oluşmaktadır. (Zhylykshybayeva, 2008:162)

Kazakistan'ın bağımsızlığı ardından nüfuz ve manevra alanı kazanmak üzere bölgeye ilk giren, birbiriyle rekabet halindeki Türkiye, İran ve Pakistan olmuştur. Türkiye'nin NATO üyeliği ve kendine özgü laikliği, bölge Orta Asya'yla ilişkilerini geliştirmek isteyen Batılı güçler için birinci derecede önemli köprü haline gelmesine yol açmıştı. Türkiye bölge ülkelerine kapasitesini aşan sözler vermiştir. Türkiye'nin ve Türkiye üzerinden ABD'nin bu dönemde siyaseti Kazakistan'ın da bulunduğu bölge ülkelerinin sahip olduğu enerji kaynakları ve bunların Batı pazarlarına taşınması olmuştur. Bu nedenle ABD ve Batı, Türkiye üzerinden Batıya ulaşabilecek Bakü-

Tiflis-Ceyhan boru hattı projesini sonuna kadar desteklemişlerdi. Nitekim bu proje hattı hayata geçirilerek kullanıma açılmıştır. Dağılma sürecinin başlangıcında süren belirsizlik döneminde Türkiye, Kazakistan'a yada bölgeye karşı aktif politika izlemekten kaçınmış ve Moskova'ya bağlı kalmıştır. 1991-1993 döneminde ise, Batı tarafından destek gören Türkiye'nin politikası, bu ülkeleri ilk tanıyan devlet olarak, bölge ülkelerinin Rusya'ya bağımlı hareket etmemiştir. Bu dönemde, kültürel ve eğitim programı anlaşmaları çerçevesinde 10.000 kadar öğrenciye Türkiye'deki üniversitelerde, teknik okullar ve fakültelerinde burs sağlamış ve Kazakistan'dan 2000 öğrenci gelmiştir. Eğitim alanında işbirliği çerçevesinde Türkistan şehrinde kurulmuş Ahmet Yesevi uluslararası Kazak-Türk üniversitesi ve Anadolu liseleri seviyesinde 30 kadar Türk-Kazak lisesi açılmıştır. Daha etkin politikaların yürütülebilmesi için Dışişleri bünyesinde özerk bir kurum olan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) 1992'de kurulmuştur. Kazakistan-Türkiye arasında diplomatik ilişki tesisinden geçen yıllar zarfında Kazak-Türk temasları kardeşlik ve dostluk, halkların tarihi bağı ve kültür mirasları, oluşan karşılıklı güven ve saygı platformu üzerine kurulmuştur. Ayrıca, iki ülke arasındaki ticari-ekonomik ve sosyal alanda, askeri-teknik konularında dahil olduğu bölgesel ve uluslararası güvenlik alanlarındaki sıkı işbirliği ilişkilerin pekişmesindeki diğer önemli etkenler olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra stratejik ortaklık ilkeleri temelinde Kazak-Türk askeri ve teknik ilişkileri geliştirilmektedir. İki ülke Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, İslam Konferansı Örgütü, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve başka uluslararası örgütler çerçevesinde işbirliği yapmaktadır. (Şamgunova, 2006:80-84)

1995 yılından sonra da ilişkilerde gerileme başlamıştır. Bu bağlamda Kazakistan'la ilişkiler daha çok ABD-Türkiye, ABD-Rusya Türkiye-ABD-Rusya, Türkiye-AB ilişkilerinin genel gidişatına bağlı olarak değişmiştir. Kazakistan için Türkiye her ne kadar stratejik önemde ilk sırada yer almasa da, dikkatle takip edilen, merak edilen ve etkilenilen bir ülke olarak tanımlanabilir. Bunda tarihi ve kültürel bağların yanında Türkiye'nin jeopolitik yapısı ve dünya ticaret yollarının kesiştiği bir noktada olmasının da etkisi olmaktadır. Türkiye açısından olumlu bir diğer faktör de Türkiye'nin Orta Asya Bölgesi'ne komşu olan ve güvenlik açısından önemli bir konumda bulunan Afganistan'da, NATO'nun Barış Gücü olarak iki dönemdir başarıyla görev yapmasıdır. Son dönemde BTC projesiyle Kazak petrolünün dünya pazarına

Türkiye'den dağılacak olmasının da ilişkilere önemli katkısı olacağı muhakkaktır. Türkiye CİCA da asil, CACO da gözlemci ülkedir. AB'nin Hazar Bölgesi'ne yönelik stratejilerinde Rusya, Çin ve İran ile birlikte Türkiye de kilit ülkeler arasında sayılmaktadır. Hazar'dan petrol ve doğalgazın Türkiye aracılığıyla Avrupa pazarlarına aktarılması için proje aşamasında ve karara bağlanmış birçok önemli işbirliği mevcuttur. İran'ın ABD ile yaşadığı sorunlar nedeniyle güvenlik açısından sorunlu olması da Türkiye'nin değerini artırmaktadır. Tüm bu yeni gelişmeler ışığında Türkiye'nin bölgedeki ve Kazakistan için stratejik önemi gittikçe artmaktadır. Türkiye NATO üyesi ve AB'ye aday bir ülke olması itibariyle, AB tarafından bölge ile ilişkilerinde etkisini ve sorumluluğunu artıracak bir aktör olarak da görülmektedir. Kazakistan – Türkiye ilişkilerinin temelini bir süre daha ekonomik, askeri kültürel ilişkiler teşkil edecek gibi görünse de bölgede siyasi işbirliğine zemin olabilecek önemli gelişmeler de yaşanmaktadır. (Özdemir, 2006:66-70)

İki ülke arasındaki ekonomik ilişki kapsamında, Türkiye'nin Kazakistan'a ihracatı ağırlıklı olarak sanayi ürünlerinden oluşmakta, Kazakistan ise Türkiye'ye ağırlıklı olarak madencilik sektörü ürünleri ve hububat ihraç etmektedir. (Tika, Nisan 2005:16)

İki ülke arasında 1998'den beri gelişmekte olan askeri işbirliğinin sonucu olarak Türk silahlı kuvvetleri Astana'da askeri ve teknik bir temsilcilik açmıştır. Ayrıca bu tarihten beri Kazakistan'a 2 milyon 930 bin dolarlık askeri teçhizat yardımı yapılmıştır. Türkiye ile Kazakistan, kültürel ve insani yardım alanlarında da işbirliği halindedirler. 1992 yılından beri Türkiye'deki üniversitelerde 2700'e yakın Kazak öğrenci karşılıksız burs verilerek okutulmuştur. Ayrıca Kazakistan'da Türk-Kazak lisesi, Almatı Süleyman Demirel ve Türkistan Ahmet Yesevi uluslararası Türk- Kazak Üniversitesi de faaliyetlerine devam etmektedir. Türkiye ve Kazakistan arasındaki ticari ilişkiler, Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından başlamıştır. İlk yıllardan itibaren Türk iş adamlarının bu ülkeyle yakından ilgilendiği ve birçok yatırım yaptıkları görülmüştür. Öyle ki Türkiye, Kazakistan'a yatırım yapan ülkeler arasında 4. sırada yer almaktadır. Türk iş adamlarının ülkedeki yatırımları daha çok; Ticaret, Telekomünikasyon, Metalürji, Otel İşletmeciliği, Petrol Ürünleri, Matbaacılık ve hizmet sektörü gibi alanlara yapılmıştır. Bu manada, söz konusu yatırımlar Kazakistan ekonomisinin kalkınması adına çok büyük önem taşımaktadır. Kazakistan ile Türkiye

arasında olan ticaret hacmi 1992 yılında 30 milyon dolar iken, 2000 yılında 465 milyon dolara ve 2005 yılı itibariyle de 1 milyar dolar düzeylerine yükselmiştir. Yapılan bu yatırımlar sayesinde Kazakistan, Türk iş çevrelerinin Orta Asya'daki en büyük kalesi durumuna gelmiştir. Bunun dışında Kazakistan'daki Türk yatırımları 10.000'nin üzerinde insana iş olanağı sağlamaktadır. Buradaki yatırımların yaklaşık üçte biri petrol sektörüdür. TPAO Kazakistan'daki en büyük Türk yatırımcısı durumundadır. "Kazak Türk Munay" şirketinin çoğunluk hissesine sahip olan TPAO, Günde 5000 varil ham petrol üretmektedir. (Özdemir, 2007:43-46)

Türkiye Kazakistan'dan ağırlıklı olarak bakır ve bakırdan eşya, mineral yakıtlar ithal ederken, nükleer reaktörler, kazan, makine ve cihazlar, aletler, plastik ve plastikten mamul eşya, elektrikli makine ve cihazlar, halı, temizlik maddeleri gibi ürünler ithal etmiştir. Kazakistan'daki Türk yatırımlarının 1/3'ü de petrol alanındadır. Türkiye, büyük boyutta yatırımlar gerektiren ve kalkınması açısından en önemli gelir kaynağı olarak görülen Kazakistan'ın enerji sektöründe, 1993'ten itibaren TPAO aracılığıyla faaliyet göstermeye başlamıştır. TPAO, Kazakistan'ın enerji sektöründeki çalışmalarını 1994 yılında kurulan Kazak Türk Munay ortak şirketi ve 1998 yılında kurulan TEPCO LLG şirketleri aracılığıyla gerçekleştirmiştir. TPAO bu ortaklıkta % 49'luk bir hisseye sahip olmuştur. Kazak Türk Munay 26 000 km² alanda faaliyet göstermiş fakat, prospektif gözükmeyen alanların terk edilmesinden sonra 6 764 km² alanda teknik değerlendirme ve üretim faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Bunun yanı sıra, Tengiz-Novosibirsk boru hattının Kazakistan bölümünün ve bazı petrol istasyonlarının modernizasyonu çalışmalarında Türk Tefken şirketi aktif rol oynamıştır. Türkiye, hem kendi enerji ihtiyacını karşılamak hem de Hazar bölgesinde etki sağlayabilmek için Kazakistan'ın enerji sektöründe yer alma çabasını sürdürmüş ve Kazakistan'ın denize çıkışının olmaması, dolayısıyla ancak komşu ülkelerden geçecek boru hatlarıyla enerji kaynaklarını ihraç etme olanağına sahip olması bağlamında Türkiye'nin önemi artmıştır. Petrolün ve petrol boru hattının stratejik öneme sahip olması Türkiye üzerinden geçecek boru hattının, dolayısıyla Batı dünyasının bir parçası olan ABD ve Batı'nın nazarında da Türkiye'nin önemini arttırmıştır. Türkiye'nin askeri ve siyasi alanda Kazakistan'la ilişkileri ise Kazakistan'ın Rusya ve Çin gibi ülkelerle işbirliği boyutuna nazaran zayıf kalmıştır, fakat Türkiye ile Kazakistan'ın bu alanda ilişkilerinin tarihsel bir geçmişe sahip

olmadığı ve henüz yeni temellendirilmiş bulunmakta olduğu dikkate alındığında önemli gelişmelere imza atıldığı dikkat çekicidir. Aralık 2007’de yeni Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Orta Asya bölgesine yaptığı ziyaret Türkiye’nin Türk Cumhuriyetlerine yönelik yeniden atağa geçtiği yönünde görüşler ağırlık kazandırmıştır. Türkiye’nin uzun aradan sonra bölgeye yaptığı cumhurbaşkanı düzeyinde ilk resmi gezi olmuştur. Gül’ün Kazakistan’ın enerji sahasına Türk özel sektörünün konsorsiyum kurarak girmesi yönündeki teklifi Kazakistan tarafından olumlu karşılanırken, TPAO’nun Kazakistan’da faaliyet gösterdiği sahanın genişletilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. (Karadeniz, 2009:204-206)

Türkiye’nin bölgede pek çok ülke gibi Avrasya misyonu bulunmaktadır. Ancak bu misyonu Kazakistan’ın bağımsızlığının tanınmasından bugüne pek çok kez kesintiye uğramıştır. Özellikle Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın “21. Yüzyılın Türklerin yüzyılı olacağı” savının bir boyutunu teşkil eden Türkiye’nin Orta Asya politikası, başlangıçtaki tüm olumlu beklentilerin aksine başarılı bir grafik çizememiş ve 1990’ların ortalarından itibaren de ivme kaybetmeye devam etmiştir. (Hatipoğlu, 2005:331-332)

Graham E.Fuller, Sovyetler Birliği’nin çökmesinden sonra Türkiye’de başlayan erken heyecan dalgası ile yeni bir “Türk yüzyılı” beklentilerinin ve Pan- Türki vizyonun ciddi olarak başarılmasını üç nedene bağlamaktadır. Birincisi, Türkiye, çoğunluğu Türk olan yeni cumhuriyetlerin gelişmesinde ve finanse edilmesinde ciddi rol oynayabilecek ekonomik ağırlık ve altyapıdan yoksundu. İkincisi, taktiksel ve psikolojik olarak, Türkiye başlangıçta biraz küçümser biçimde bu cumhuriyetlere karşı yeni bir “büyük birader” gibi davrandı, aslında bu cumhuriyetler bazı açılardan Türkiye’den daha gelişmişti. Son olarak üçüncüsü, bu yeni devletlerin otokratik liderlerinin olağanüstü huysuz, paranoyak ve güvenilmez olduğu ortaya çıktı. Mesela, Özbekistan’ın İslam Kerimov’u, en küçük bir iç muhalefet belirtisine kafasını özellikle takmış durumdadır. Hatta Türkiye’yi kendisini devirmek için hem laik hem de İslamcı güçleri desteklemekle suçlamış, bu durum iki ülkenin eğitim alanında sahip olduğu yakın ilişkileri koparmış ve Türkiye’deki bütün Özbek öğrencilerin geri çağırılmasıyla sonuçlanmıştır. (Fuller, 2008:246-247)

Türkiye, mal ihracı ve proje / yatırım kredisi olarak 1995'in ikinci yarısına kadar Kazakistan'a 11088 milyon dolar kredi kullanılmıştır. (Dikkaya, 1999:197-198)

“Türklük” ya da “Türk Dünyasının Entegrasyonu” adına bir politik strateji geliştirmenin zorlukları, yalnızca bağımsızlığını yeni kazanmış, Türk kökenli eski Sovyet Cumhuriyetlerinin sırtına yüklenemez. Türkiye de, Sovyetler Birliği'nin dağılması esnasında yaşadığı kısa bir “heyecan” donemi dışında, etnik temel üzerinde düşünülen entegrasyon projelerinden özenle kaçınmış ve Kafkaslar – Orta Asya politikalarını mümkün olduğu kadar tüm bölgesel güçlerin içinde olabileceği platformlara taşımıştır. Bunun en önemli örnekleri, üyelerini Türkiye, Afganistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Pakistan ve Azerbaycan'ın oluşturduğu “Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)” ve çok daha geniş sayıda ve çeşitlilikte üyeyi barındıran “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü”dür. Dolayısıyla Türkiye devletinin resmi dış politikasının zaten “Türklüğü” esas alan bir etnik bakış açısı yoktur. (Gökırmak, 2005:251)

Türkiye açısından önemi artan ikinci kurum “Ekonomik İşbirliği Teşkilatı”dır (veya EKİT). EKİT, Türkiye'nin girişimi ile kurulmuştur. Türkiye, İran, Pakistan, Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan üye ülkelerdir. EKİT, yeterince gelişmemiştir. Fakat özellikle Avrasya'nın doğusunda ve batısında birbirine karşı iki güç odağı oluşması halinde Batı güç odağı için ve hatta dünya barışı için önemli işlevler üstlenebilir. (İlhan,2004:151)

Doster iki ülke arasındaki ilişkiyi şu sözlerle açıklıyor. Türkleri ve Türkiye'yi “Asyai bir millet, Asyai bir devlet” olarak tanımlayan Atatürk'ün, daha Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında Bolşevikler ile kurduğu ilişki ve iki komşu, yaşıt ve devrimci önderliğin, anti-emperyalizm temelinde yükselen yakın işbirliği, Sovyet Rusya ile ilişkilere verdiği büyük önem, Türk ve İslam coğrafyasına mazlum milletler bakış açısıyla yaklaşması, Türkiye açısından Avrasyacılığın en güçlü temellerini oluşturur. Bu bağlamda ülkemizde ulusalcılık ve Avrasyacılık birbirini tamamlayan, birbiriyle iç içe geçmiş iki akımdır. (Doster, 2005:186-187)

Kazakistan değişik açılardan Türkiye ile ilişkiler konusunda değerlendirmeler yapsa da bağımsızlığını ilan ettiğinden bu yana Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olmuştur. Ziyaretler ve görüşmeler en üst düzeyde gerçekleşmiş, eğitimden ekonomiye,

diplomasiden kültüre her alanda işbirliği anlaşmaları imzalanmış ve önemli ölçüde uygulamaya konmuştur. (Yılmaz, 2010 <http://www.21yyte.org/tr>)

Dünyanın merkezinde Avrupa Birliği, Büyük Ortadoğu Projesi, Büyük İsrail Projesi, Büyük İslam Birliği Projesi ya da Büyük Arap Birliği projelerinin Türkiye giderek dışında kalacaktır. Var olan devlet yapısı ile bütün bu projelerin dışında kalan Türkiye'nin kendi kimliğini ve devlet yapısını değişen koşullarda ayakta tutacak yeni bir projeyi gündeme getirmesi, ülkenin ve devletin geleceği açısından kaçınılmazdır. (Çeçen, 2007:434)

Türkiye, Avrasya'nın kardeş toplumları ile Azeriler, Gürcüler, Kürtler, Kazaklar, Kırgızlar, Türkmenler, Özbekler ve diğerleri ile; Araplar, Farslar ve Ruslarla dostça bir etkileşim ve işbirliği içinde, kökleri bu coğrafyanın manevi ve maddi kültür unsurlarına dayanan bir jeopolitik üzerinde yeniden uyuyan Avrasya uygarlığını diriltmenin mücadelesini vermelidir” (Özdağ, 2003:7) demektedir

Enerji açısından çok zengin olan Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan ve hatta Özbekistan'ın kullanım fazlası petrol ve doğalgazlarını ihraç etmeye ihtiyaçları vardır. Öte yandan, enerji kaynakları ile kendine yetemeyen ve petrol – doğalgaz ithalatçısı olan Türkiye'nin bu kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Enerji ihtiyacı ve çeşitlendirmesi konusunda alternatif hatlara hayati şekilde ihtiyaç duyan AB için en iktisadi kaynaklar Hazar bölgesinde bulunmaktadır. Bu kaynakların boru hatları ile Avrupa'ya ve dünya pazarlarına ulaştırılması için en kestirme, güvenli ve hesaplı güzergahlar ise Türkiye'den geçmektedir. Türkiye, bir yanda AB, diğer yanda Türk Cumhuriyetleri arasında koordineyi sağlayarak, 21. yüzyılda enerji terminali olma yolunda gerekli adımları atmalı, boru hattı siyasetinde aktifleşmelidir. (Karadeniz, 2009:235-236)

Türkiye Kazakistan arasındaki ilişkiler ekonomik olarak daha etkin gelişmesi için Türk-Kazak İş Konseyi çalışmalarını yoğun olarak sürdürmektedir. 2003-2006 yılları arasındaki yapılan ikili ilişkiler şu şekildedir.

07-11 Ocak 2003 tarihleri arasında AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'ı ziyareti kapsamında resmi yetkililer ve iş adamları ile toplandılar. Toplantılar Bakü, Aşgabad, Astana da yapıldı. 21 Mayıs

2003'te Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev onuruna İstanbul'da akşam yemeği verildi. 26 Ekim 2003'te Kazakistan Büyükelçisi Kayrat Sarıbay'a İstanbul'da veda ve teşekkür yemeği verildi.

19 Ocak 2004'te yeni atanan T.C.Almatı Büyükelçisi Hakkı Taner Seben ile İstanbul'da toplantı yapıldı. 19 Şubat2004'te Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Kazakistan Dış Politika ve Analiz Merkezi Heyeti onuruna İstanbul'da çalışma yemeği verildi. 16 Nisan 2004'te Kazakistan Ankara Büyükelçisinin Türk-Kazak İş Konseyi Başkanı Hasan Bengü ile çalışma yemeği, 3-4 Mayıs 2004'te Türk-Kazak KEK Toplantısına katılım, 24 Kasım 2004'te Türk-Kazak İş Konseyi Karşı Kanat Başkanı Hamit Rakisev ile çalışma yemeği, 28 Kasım-1 Aralık 2004'te Türk-Kazak İş Konseyi ortak toplantısı yapıldı.

26 – 27 2005'te Mayıs Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Kazakistan Ziyareti Çerçevesinde İş Forumları Astana ve Almatı da yapıldı.

11 Mayıs 2006'da Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun ve KOSGEB Başkanı Erkan Gürkan ile Ankara'da toplantı, 22-26 Ağustos 2006'da Türkiye-Kazakistan KEK Toplantısına Astana'da katılım yapıldı, 28 Eylül 2006'da Türk-Kazak İş Konseyi Yürütme Kurulu üyelerinin yeni Atanan Kazakistan Ankara Büyükelçisi ile Görüşmesi Ankara'da yapıldı, 10-16 Aralık 2006'da Kazakistan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Heyeti ile OSB'ler ve KOBİ'ler inceleme ziyareti İstanbul,Gebze, Bursa ve Ankara'da yapıldı. (Deik, 2007:17-20)

Son yıllarda gelişen ilişkiler kapsamında 21-24 Ekim 2009 tarihinde Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'ye yaptığı ziyarette iki ülke arasında 2009 yılı itibariyle 3.2 milyar dolar olan ticaret hacminin 5 milyar dolara çıkarılması kararlaştırıldı. (Amreyev, 2011:18)

20-21 Aralık 2010 tarihinde Kazakistan İhracat ve Yatırım Destek Ajansı (KAZNEX INVEST) ile DEİK arasında yapılan anlaşma kapsamında ilgili Kazak yetkililer ve Türk firmalar arasında İstanbul'daki görüşmelerde Kazakistan'da uygulanan sanayileşme stratejisi kapsamında gündemde olan ve çeşitli sektörleri kapsayan somut projeler ele alınırken, bazı projelerle ilgili ön anlaşma sağlandı. 24 Aralık 2010 EİT toplantısı vesilesiyle Türkiye'ye gelen Kazakistan Başbakanı ve beraberindeki heyet

DEİK ve TOBB yetkililerinden bazılarıyla çalışma kahvaltısında buluştular. (http://www.deik.org.tr/Pages/TR/DEIK_FaaliyetlerDetay.aspx?fDetId=1249&IKID=10 12.04.2011)

4 Nisan 2011 tarihinde DEİK Türk-Kazak İş Konseyi Yürütme Konseyi üyeleri Kazakistan özel sektörünün giderek güçlendiği ve yurtdışına açılmaya başladığı bir dönemde, Türkiye'nin sahip olduğu yatırım imkanlarının bu ülkede tanıtılması ve ortak çalışma konularının görüşülmesi amacıyla İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda, çeşitli sektörleri kapsayan proje paketlerinin hazırlanarak, potansiyel yabancı yatırımcılara sunulması için bir çalışma yaptıklarını ve bu çalışmanın 2011 yılının sonbaharına kadar tamamlanacağı ifade edildi.

(http://www.deik.org.tr/Pages/TR/DEIK_FaaliyetlerDetay.aspx?fDetId=1249&IKID=10 28.06.2011)

BÖLÜM 5 : KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNİN ULUSLARARASI SİSTEM İÇİNDEKİ ÖRGÜTLERDEKİ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

İlk yıllarda Kazakistan'ın dış politikasını etkileyen temel unsurlar arasında jeopolitik konumu, bölgede etkin olan iki büyük güçle komşu olması, dört tarafının da karayla sınır olması ve ülkede 100'den fazla etnik grubun birlikte yaşaması sayılabilir. Öte yandan bu dönemde Kazakistan'ın ekonomik ve askeri gücünün hala zayıf olması, dış politikasını oluştururken askeri değil siyasi araçlardan yararlanma zorunluluğu doğurmuştur. Kazakistan'ın ilk yıllardaki amacı dünya toplumuna entegre olabilmektir. Bu doğrultudaki hedefleri; BDT ülkeleriyle sıkı işbirliği; uluslararası sistemle bütünleşebilmek; demokrasi ve piyasa ekonomisine dönüşümü sağlayabilmek için uluslararası örgütlere ve dünya finans kurumlarına üye olmak ve diğer ülkelerle ikili ilişkileri geliştirmek olmuştur. İkinci dönemde ise, köprü politikasının yerini çok yönlü politikalar almaya başlamıştı. Bu politikanın temel prensibi dünyanın her yerindeki önemli güçlerle eşit mesafeli ve farklı düzeylerde ilişkiler kurmaktır. Bu güçler arasında BDT, Orta Asya, Doğu, Batı, Avrupa, Asya, endüstriyel güçler, İslam dünyası yer almaktaydı. Bu dönemde Kazakistan'ın dış politika öncelikleri ise; bölgesel işbirliği ve entegrasyon süreçlerini BDT, Avrasya Ekonomi Topluluğu (EURASEC), SCO, CICA, CST gibi mevcut bölgesel örgütleri kullanarak geliştirmek; ikili ilişkileri geliştirmek, öncelikli olarak Rusya, Çin, ABD ve AB ve bu büyük güçler yanında Japonya, Türkiye, İran ve Hindistan'la da ikili işbirliği çalışmalarını artırmak; Hazar Bölgesi sorunlarının çözümü, ulusal sınırların belirlenmesi; ülkenin eskiden İpek Yolu'nda olduğu gibi geçiş bölgesi olma özelliğinin geliştirilmesi; sınır-ötesi ortak su kaynakları sorununun (sınır-aşırı nehirlerin kullanımı) çözümü; dış politikanın ekonomik yönünün de geliştirilmesi; Kazak ürünlerinin dünya pazarına girişinin teşvik edilmesi ve yeni teknolojilerin ülkeye kazandırılması Üçüncü dönemde ise tüm dünyanın stratejik yapılarını değiştiren 11 Eylül olayları, Kazakistan'ın da dış politika önceliklerini değiştirmişti. Güvenlik sorunu ülke gündeminin ilk sırasına yerleşmiş, bölgesel ve ulusal güvenliğin sağlanması, 21.yüzyılın temel tehditlerinden olan uluslararası terörizm ve uyuşturucu trafiğiyle mücadele yeni öncelikler olarak dış politikada yerini almıştır. Bu dönemde ABD'ye terörle mücadelede tam destek

verilmiştir. Öte yandan Nazarbayev bölgede yaşanan “renkli devrimlerin etkisiyle” kendi ülkesinde de yaşanabilecek bir sivil devrimi de en az uluslararası terör kadar tehlikeli bir tehdit olarak görmeye başlamıştı. Kazakistan’ın son dönemdeki dış politikasındaki önemli bir unsur da bağımsız bir ekonomik ve siyasi yapıyı oluşturmasının sağlanması için ülkeye gelecek dış yatırımları ve yüksek teknoloji transferini teşvik etmektir. (Özdemir, 2006:115-120)

Kazakistan’ın dış politikasını yukarıda üç döneme ayırdığımız ve ikinci dönem olarak adlandırdığımız köprü politikasından çok yönlü politika prensibi içinde ülke uluslararası örgütler içinde yer almaya çalışmıştır, bu politika onun için bölgede etkinliğini artırması için çok önemli idi.

5.1. Asya’da İşbirliği Ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA)

Kazakistan dış politikasında uluslararası büyük güçlerle iyi ilişkiler yanında bölgesel işbirliği de çok önemlidir. Nazarbayev, Avrupa Birliği gibi bir Orta Asya Birliği kuramazlarsa, bölge ülkelerinin bağımsızlıklarının gelecekte tehlikeye düşebileceğine, bölgedeki istikrarın ancak bölge ülkeleri arasında her türlü işbirliğinin geliştirilmesiyle sağlanacağına inanmaktadır. Nazarbayev, bölge ülkelerinin işbirliğine sağlam bir zemin oluşturacak ekonomik çıkar, dil, din ve ortak dış tehditler gibi birçok ortak noktanın bulunduğunu, ileride askeri, siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını koruyabilmenin tek yolunun “Orta Asya Devletler Birliği” adı altında entegrasyona gitmekle sağlanabileceğini söylemiştir. Bu birlik ortak bir çatı altında siyasi bir birlik olmaktan çok, ortak stratejik çıkarların korunacağı ekonomik bir birlik olacaktır. Bu inanca bölgede lider ülke olma çabası da eklenince, Kazakistan’ın öncülük yaptığı birçok işbirliği örgütü ve konferans bulunmaktadır. Bunlar arasında Kazakistan’ın en önem verdiği Nazarbayev’in öncülüğüyle kurulan “Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı(CICA)”dır. Temel amacı Asya’da güvenliği sağlamak olan bu örgüt fikri ilk kez 1992 yılında 47.BM Genel Kurul toplantısında Nazarbayev tarafından dile getirilmiştir. (Özdemir, 2006:121)

3-5 Haziran 2010’da Uluslararası Türk-Asya Kongresi’nde Asyalı düşünce kuruluşları “Asya’da Güvenliğin İnşası ve CICA” gündemiyle ilgili 5.kez TASAM aracılığıyla bir araya geldiler. İki gün süren Kongre’de “Uluslararası Güvenlik ve Asya Jeopolitiği”, “Asya’da Güvenlik Kurumları ve Bölgesel Güvenlik Politikaları”, “Asya Güvenliği

Üzerinde Asimetrik Tehditlerin Etkileri”, “Enerji İş Birliği ve Enerji Arz Güvenliği Politikaları”, “Asya’da Güven Artırıcı Önlemler ve İş Birliği İmkanları” ve “Yeni Güvenlik Yaklaşımları, Demokrasi ve İnsan Hakları Arasında Denge” başlıklı oturumlarda sunumlar ve müzakereler yapıldı. (<http://www.tasamasya.org/> 09.10.2010)

5.2. Orta Asya Birliği Konseyi / Orta Asya İşbirliği Örgütü (CACO)

Bölge ülkelerinin oluşturduğu bir diğer birlik de 1994’de kurulan Orta Asya Birliği Konseyi, yatırım bankası ve askeri bölümüyle (CENRASBAT) (hem politik hem ekonomik alanda işbirliğini amaçlayan birlik) Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan tarafından kurulmuştur. Rusya önce gözlemci olarak katıldığı birliğe daha sonra asil üye olmuştur. Tacikistan’ın da 1998’de katıldığı Taşkent’teki zirvede birliğin resmi adı Orta Asya İşbirliği Örgütü (CACO) olarak değişmiştir. Üye ülkeler arasında bazı konularda görüş ayrılıkları olması özellikle de Kazakistan ile Özbekistan arasındaki bölgede lider olma mücadelesinden kaynaklanan anlaşmazlıklar nedeniyle örgüt fazla etkinlik gösterememiştir. Ukrayna, Gürcistan ve Türkiye bu örgütte gözlemci statüsündedir. (Özdemir, 2006:122) Örgüte Devlet Başkanı Vladimir Putin’in imzaladığı anlaşma ile 2004 yılında Rusya’da üye olmuştur. (<http://www.rusyaofisi.com/ekimasya.htm> 12.01.2011)

Ancak tüm bu girişimlere rağmen bölgesel bütünleşmenin sağlanması mümkün olmamıştır. Bunun farklı nedenleri bulunmaktadır. Orta Asya ülkeleri, sahip oldukları kaynaklar, gelişmişlik düzeyleri, ekonomi ve dış politikaları bakımından farklılıklar göstermektedirler. Bölgedeki ülkelerin Rusya’ya bağımlılığının devam etmesi de entegrasyonu engelleyen başka bir husustur. Kazakistan Rusya ile ilişkilerine diğer cumhuriyetlerden daha çok özen göstermektedir. Kuzeydeki Rus nüfusun Rusya ile birleşme ihtimalinin Kazakistan için her zaman bir güvenlik tehdidi olarak algılanması da bunun en önemli sebeplerinden biridir. Uzun yıllar Sovyetler Birliği’nin bir parçası olmanın yarattığı psikoloji ile oluşan tekrar bağımsızlığını kaybetme korkusu da bölge ülkelerinin bütünleşme fikrine soğuk bakmalarına neden olmaktadır. Bölge ülkeleri arasında suni olarak yaratılan sınırlar da zaman zaman anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Üstelik bölgenin lider ülkesi olma konusunda Kazakistan ve Özbekistan arasında da bir rekabet söz konusudur. Zaman zaman sınırlar ve su

kullanımı gibi konularda da anlaşmazlıklar olmaktadır. Ayrıca Özbekistan'ın ABD ile özellikle askeri alandaki işbirliği, Kazakistan'ı rahatsız etmektedir. Kazakistan, AB ve ABD'yi aynı perspektiften "Batı" olarak değerlendirmektedir. Ekonomik ve siyasi bağımsızlığını elde edebilmek için Batı'nın yardımları, yatırımları ve işbirliğine ihtiyacı vardır. (Özdemir, 2006:123)

5.3. Nato

Kazakistan'ın NATO ile işbirliğini geliştirme niyeti ulusal güvenliğini sağlama çabasının bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. 1992 yılında (Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi) KAİK'e üye olan ülke NATO üyesi ülkelerle güvenlik sorunlarında diyalog kurma ve işbirliği geliştirme olanağı elde etmiştir. NATO ile siyasi diyalog ve askeri işbirliğinin artırılması için Kazakistan 27 Mayıs 1994'te Barış İçin Ortaklık Programına dahil olmuştur. 5 Mart 1994'te yapılan AGİK Zirvesi sırasında ise ABD, Rusya ve İngiltere Nükleer Silahların Önlenmesi Anlaşmasına nükleer güç olmayan devlet sıfatıyla katılması nedeniyle Kazakistan'a güvenlik garantisi verildiğine ilişkin memorandumunu imzalamışlardır. (Zhylyshybayeva, 2008:106)

Kazakistan'ın amacı NATO üyeliği kazanmak değildir. Fakat kendi iç politika prensiplerine göre Batı ve Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın askeri ve siyasi işbirliği kurmasıdır. Bu da Kazakistan için çok yararlı olacaktır. Bununla birlikte NATO'nun farklı projelere katılıp Kazakistan kendi savunma güçlerinin hazırlanma seviyesini yükseltmeyi hedeflenmektedir. Bölgede faaliyet gösteren Şanghay İşbirliği Örgütü ve Avrupa Birliği gibi çok uluslu örgütler içerisinde yer alan Kazakistan ayrıca NATO ile de 1994 yılından bu yana Barış İçin Ortaklık projesi'ne dahil edilmesi, Batı ile Kazakistan Cumhuriyeti arasındaki güvenlik ilişkilerinde önemli bir başlangıç olmuştur. Ayrıca NATO ile ortaklık Kazakistan'a mali çıkarlar getirmektedir. 2005 yılında Kazak Ordusu'na ABD tarafından yapılan karşılıksız yardım 26 milyon doları bulmuştur. Kazakistan'ın NATO ile ortaklığın temel nedeni askeri reformlaştırma ve politik amaçlardır. Üstelik teşkilat ile işbirliği ülkeye uluslararası meşruluk sağlama niteliğini kazandırmaktadır. NATO yardımıyla getirilen uluslararası güvence ülkeye yabancı yatırımları çekmektedir. Bunun sonucu da ekonomik alanda ciddi reformlar gerçekleştirmiş olması Kazakistan'ı bölgenin yükselen yıldızı olarak ön plana çıkarmıştır. Sonuç olarak, Kazakistan NATO'nun tam üyeliğini kazanmak amacıyla

değildir. Şu anki hedef NATO üye ülkelerinden barış misyonları, politik ve askeri konularında eğitim ve Avrasya bölgesindeki güvenliği ve stabilizasyonu için önleyici diplomasi sorunlarında İttifak üyelerinden danışmanlık almaktır. (Davlyatchina, 2007:96-97)

NATO'nun ISAF çalışması kapsamında Afganistan'a asker gönderme konusunda ülke elinden gelen çalışmayı yapmıştır. 15 Mayıs 2011 tarihli haberlere göre NATO Orta Asya Özel Temsilcisi James Appathurai, 2 günlük resmi bir ziyaret için Kazakistan'ın başkenti Astana'ya gelmiş ve Appathurai, "Kazakistan'ın NATO faaliyetlerinde daha etkin rol almasını" istediğini bildirmiştir. (http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3 28.06.2011)

5.4. Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET, EURASEC)

10 Ekim 2000'de Astana şehrinde Kazakistan, Beyaz Rusya, Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan arasında daha önce yapılan gümrük birleşmesi temelinde yeni uluslararası ekonomik örgüt Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu. 30 Kasım-3 Aralık 2000 tarihleri arasında Minsk şehrinde topluluğun teröre karşı duruşunu belirleyen BDT zirvesi gerçekleşti. (Shalkeieva, 2009:23)

AET'nin perspektifli bir topluluk olduğunu öne süren Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, topluluğun önemini şu üç başlıkta toplamıştır.

- AET'nin kapsadığı büyük alan ve bu alandan tarım sektörünün büyüklüğü sayesinde elde edilebilir faydalar, topluluğun büyük potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.
- AET için artı işaretini kazandıran diğer bir husus ise, kapsadığı alan çerçevesinde sahip olduğu muazzam enerji kaynaklarıdır.
- Topluluğun sahip olduğu taşımacılık potansiyeli de olabildiğinde değerlendirilmeli ve faaliyet alanları genişletilmelidir. (Rysbekov, 2005:52-53)

AET, enerji bakımından zengin ve jeografik açıdan da avantajlı yerde yerleşmekte olan ülkelerden oluşmaktadır. Bir ülkenin kendi başına çözemeyeceği meseleleri AET örgütü çözebilir. Çünkü enerji kaynakları yerleştirme jeografisi her zaman ülke

sınıryla uyuşmayabilir. Bazen büyük projeler gerçekleştirebilmek için milli enerji piyasaları çok küçüktür. Böylece enerji kaynaklarının ülkelerarası iletişimi daha da güvenilir olur. AET ülkeleri enerji kullanımını daha da etkinleştirmek ve teknoloji değişimi gerçekleştirmek istiyorlar. BDT'nin çözemediği bazı meseleleri de AET çözebilir. Elektro enerji, petrol, petrol ürünleri, doğalgazın birleşmesi ve yatırımcılara geniş alanın sağlanması yatırımcıların siyasi ve ticari risklerini daha da düşürür ve ekonomi gelişme temposunu hızlandırır. (Shalkeieva, 2009:83)

2003 Nisan ayındaki kurul toplantısında da “ AET'nin temel öncelikleri” belirlenmiştir. Bunlar,

- Gümrük birliğinin kurulması,
- Koordine ekonomik politikaların uygulanması,
- Ekonominin reel sektöründeki etkileşim,
- Ortak enerji pazarının kurulması ve geliştirilmesi,
- Taşımacılık birliğinin kurulması ve AET transit potansiyelinin kullanımı,
- Tarımsal sanayi sektöründe etkileşim,
- Hizmet sektöründe ortak pazarın kurulması,
- Ortak finans pazarının kurulması ve dövizler entegrasyonunun geliştirilmesi,
- Sosyo-kültürel alanlarda ve göçmenlik politikasında işbirliği sağlamak,
- AET organları faaliyetlerinin ve etki alanlarının geliştirilmesi.

Bu 10 madde örgütün faaliyet amaçlarıdır. (Rysbekov, 2005:53-54)

5.5. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ-SCO)

Sovyetlerin dağılmasıyla Rusya-Orta Asya-Çin hinterlandında çözümü gerektiren sınır ihtilafları gün yüzüne çıkmıştır. (Kessikbayev, 2005:25)

26 Nisan 1996'da Şanghay'da toplanan beş ülkenin, Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Derinleştirilmesi Anlaşmasını imzalamasıyla Şanghay Beşlisi kurulmuş oldu.

1996 yılında Şanghay Beşlisi adıyla kurulan örgüt, 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla Şanghay Altılısı adını almıştır. Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan da Şanghay İşbirliği Örgütü'nde gözlemci statüsündedirler. (Örmeci, 2011:14.04.2011)

Uluslararası arenaya alışmaya çalışan ve bağımsızlıklarını pekiştirmeye çalışan Orta Asya devletleri açısından ŞİÖ'nün çekiciliği, Rusya'nın neredeyse etkinliğini tek başına ele geçirdiği BDT'nin aksine Çin'in dengeleyici bir unsur olarak görülmesinde yatmaktadır. Bununla birlikte, etkin ve nüfuzlu bir uluslararası örgütün kurucu üyeleri arasında olmak Orta Asya devlet başkanlarının neredeyse kişisel bir iftihar konusu olmuştur. (Zardykhan, 2011:552)

Şanghay İşbirliği Örgütü emin adımlarla Avrasya hinterlandında güçlü bir yapıya doğru gitmektedir. Sınır ihtilafları çözme gayesiyle bir araya gelen Kazakistan, Rusya, Çin, Tacikistan ve Kırgızistan, günümüzde Özbekistan'ı da aralarına alarak, ortak çıkarları çerçevesinde güvenlik konusundan ekonomik meselelerine kadar ortak platformda bir araya gelmeyi başarmışlardır. Özellikle, NATO'nun Doğu'ya doğru nüfuzu ile Şanghay İşbirliği Örgütü'nün önemi artmaktadır. Orta Asya devletleri bölgedeki jeopolitik hareket alanlarını genişletme açısından, BM güvenlik Konseyi üyesi ve yakın kıta havzasında yer alan bölgesel güç niteliğindeki Çin ve Rusya ile işbirliklerini her düzlemde sürdürmek mecburiyetindedirler. (Davlyatchina, 2007:35)

Son zamanlarda petrol konusu örgütü önemli meselesi olarak tanınmaya başlamıştır. Küresel enerjinin dengesini ve enerji güvenliğini sağlamada Kazakistan önemli bir rol üstlenmiştir. 2017 senesine doğru Kazakistan dünyanın en büyük 10 petrol üretici ülkesinden biri olacaktır. Enerji güvenliği ve enerji dengesinin sağlanması, Asya Enerji Stratejisi Projesi'nin en önemli hedeflerindedir. (Shalkeieva, 2009:84)

RF'nin "yakın çevre" olarak adlandırdığı bölgedeki etkinliğini başkalarına kaptırmama ve Çin'in bölgede Asyalı olmayan, kendisinden daha kuvvetli bir gücün varlığını tehdit olarak görme düşüncesi bu iki ülkeyi ABD tehdidine karşı yakınlaştırmıştır. (Karaca, 2008:29)

05 Temmuz 2005 tarihinde, Kazakistan'ın başkenti Astana'da toplanan ŞİÖ Devlet Başkanları zirvesinde önemli kararlar alınmıştır. Sonuç bildirgesinde ABD'ye bölgeyi boşaltması çağrısı yapılan 2005 yılındaki zirvenin, ŞİÖ'nün çok kutuplu dünya

düzenine katkı sağlaması adına bugüne kadarki en önemli zirve olduğu değerlendirilmektedir. Çin ve Rusya federasyonu arasındaki liderlik yarışı örgütte hissedilir derecededir. Ancak Kazakistan da bu liderlik yarışında yer almak adına çaba göstermektedir. ŞİÖ'nün, önümüzdeki on yıllarda da dünya uluslararası ilişkiler dengesinin ana aktörlerinden biri olması beklenmektedir. (Karadeniz, 2009:104)

2007 yılında yapılan Zirve toplantısında SCO 6 üyesi 2 önemli konuya imza attı: iyi komşuluk, dostluk ve uzlaşma için uzun dönemli anlaşma. Bişkek Deklarasyonu'na göre, devletler tek taraflılığı açık bir şekilde kınar ve ortaya çıkan güvenlik tehditlerine karşı çok yönlülüğün öneminden bahseder. Aynı zamanda SCO üye devletleri arasında ekonomik uzlaşmaya odaklanır. SCO enerji ticaretinde üreten ulaştırıcı ve tüketen ülkeler arasında farklılaşır, der. (Murzakulova, 2007,

<http://www.cacianalyst.org/?q=node/4676>)

Örgütün geleceği hakkında bazı dikkate değer yorumlarda söz konusudur. Örgütün giderek karmaşıklaşan ve geniş amaçlı olmaya başlayan yapısı, örgüt içindeki uzun vadeli temel çıkar çatışmaları giderek göz önüne serilmektedir. Giderek artmaya başlayan anlaşma ve beyannameler üye devletler tarafından bazen göz ardı edilmekte bazen de örgüt beyanlarına uymayan ikili anlaşmalarla çözüm bulunmaya çalışılıyor. Bu da örgütün çalışmalarını çoğu zaman gösteriş ve bir dış siyaset amaçlı olduğu izlenimini yaratmaktadır. Yakın zamandaki Kırgızistan'ın Oş bölgesindeki etnik çatışmalar karşısındaki örgütün suskunluğu ve çaresizliği, örgütün işlevselliği konusunda gerçekten bir eleştiri unsuru olmuştur. (Zardykhan, 2011:554)

30 Nisan 2011 tarihli haberlere göre SCO Güvenlik Konseyleri sekreterler toplantısı 2010 dönem başkanı Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapıldı. 15 Haziran 2011 tarihindeki haberlere göre, Ş.İ.Ö.'nün kuruluşunun 10. yılında Kazakistan'ın başkenti Astana'da toplanmış, zirvede örgütün genişlemesiyle ilgili sorun, etkinlik öncesinde en çok tartışılan konulardan birini oluşturmuştur. Hindistan, Pakistan ve İran ŞİÖ'ye üye olmak niyetlerini açıklamışlar, Afganistan da gözlemci statüsü için dilekçesini sunmuştur. Zirve sonunda Kazakistan 2010 dönem başkanlığını Çin'e devretmiştir.

<http://www.21yyte.org/tr/bultenler2->

[Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3](http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3) 17.07.2011)

5.6. Avrasya Birliği Projesi (EAC)

Avrasya Birliği Projesi, Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından 1994'te A. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nde ortaya atılan bir tasarıdır. Avrasya Birliği, tüm Avrupa ve Asya kıtasını kapsayan bir büyük projedir. Bu projenin ortaya atılmasından itibaren Kazakistan ile diğer komşu devletler tarafından birtakım girişimlerde bulunulmuştur. 1990'lardaki Yeni Avrasyacılığı bağlayıcı köprü olarak değerlendiren L. N. Gumilev bu fikri 1980'lerde yeniden canlandırmıştır. Avrasyacılık, günümüz Rusya'sının ideolojisinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. SSCB'nin çöküşünden sonra Yeni Avrasyacılar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Rusya, diğer süper güçlere karşı koyabilmek amacıyla Avrasyacılık akımını tekrar ele almıştır. Bu yaklaşım Rusya'da Putin'in iktidara gelişi ile iyice canlanmıştır. Rusya dışında Avrasyacılık girişimi Orta Asya ülkelerinden Kazakistan'da ilgiyle takip edilmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev 1994 yılında, muhalefete rağmen, "Avrupa Birliği"ne benzeyen "Avrasya Birliği" projesini ortaya atmıştır. Bu bağlamda; ekonomi, güvenlik, enerji, seyahat, taşımacılık, gümrük, eğitim, sağlık, işgücü gibi alanlarda entegrasyon girişimlerinde bulunmuştur. Avrasya Birliği projesi SSCB'nin çöküşünden sonra oluşan ekonomik krizi ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilen bir projedir. (Ongarova,2010:87)

5.7. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte ekonomik, siyasal ve bölgesel örgütlenme için 8 Aralık 1991'de on Sovyet devletinin Minsk Anlaşmasını imzalamaları ile kurulmuştur. Topluluk üye devletler arasında ekonomik, sosyal, mali, kültürel alanlarda işbirliği, temel hak ve özgürlükler ile insan haklarını güvence altına almak, silahsızlanmayı sağlamak amacını benimsemiştir. (Sönmezoğlu, 2005:108-109)

BDT'nin dağılmasını önleyen ve zaman zaman bölgesel entegrasyon sürecinin başını çeken diğer bir aktör olarak da Kazakistan dikkat çekmektedir. Kazakistan Başkanı'nın Rus gazetesine verdiği röportajda da belirttiği gibi, "BDT'nin temel değişiklikler yaşamaya devam etmesine rağmen Rusya ve Kazakistan bu birliği koruma taraftarlarıdır". Kazakistan'ın bu girişimleri son zamanlarda daha çok ülke imajını yükseltmeye verdiği önemden ve SSCB sonrası bağımsızlığını kazanmış ülkeler arasında bölge lideri konumuna gelmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim

Kazakistan lideri Nursultan Nazarbayev, 2005 yılında “Orta Asya Devletleri Birliği”nin kurulması ve BDT zirvesinde, BDT’nin AB ile daha sıkı işbirliği ne gitmesi önerilerini dile getirmiştir. (Usmanova, 2008:82)

Kazakistan Cumhuriyeti’nin dış politikasındaki temel eğilimi çok yönlülük politikasıdır. Yürütmüş oldukları bu çok yönlülük politikası kapsamında komşularla ilişkilerine de dikkat etmeye çalışmıştır. (Shalkeieva, 2009:65)

Kazakistan, kendi hareket alanını genişletmesi açısından Rusya-Çin dengesine gereksinim duymakta ve bu bağlamda “çok-vektörlülük” prensibi çerçevesinde esnekliği yüksek bir dış politika izlemektedir. (Davlyatchina, 2007:41)

5.8. Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT /OSCE)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı” (AGİK) adı altında 1970’li yılların başında soğuk savaş koşullarındaki Avrupa’nın bölünmüşlüğüne son verilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması ve katılan devletler arasında bu amaca yönelik işbirliğinin geliştirilmesi düşüncesiyle kurulmuş teşkilattır. AGİT’in görevi doğu ve batı arasında çok taraflı bir müzakere ve diyalog forumu olarak belirlenmiştir. 1975’den 1990’a kadar AGİT, yeni yükümlülüklerin ele alındığı ve uygulamaların gözden geçirildiği bir dizi konferans ve toplantılar şeklinde devam etmiştir. 1990 yılında yapılan Paris Zirvesi soğuk savaş sonrası dönemde ortaya çıkan tehlikeleri karşılamayı amaçlayan bir kurumsallaşmanın başlangıcını işaret etmiştir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki’de çalışmalarına başlamıştır. İki yılı aşkın bir süre devam eden konferans 1 Ağustos 1975’de Helsinki Nihai Senedi’nin 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. 35 imzacı devlet arasındaki ilişkilere rehberlik edecek 10 temel ilke ortaya konmuştur. Bunlar:

- Egemen eşitlik ve egemenliğe saygı,
- Kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma,
- Sınırların ihlal edilmezliği,
- Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması,

- Anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü,
- İçişlerine karışmama,
- İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı,
- Halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması,
- Devletler arasında işbirliği,
- Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi.

AGİT'in temelini oluşturan Helsinki Nihai Senedi'nde; katılımcı devletlerin karşılıklı ilişkilerinde izleyecekleri temel ilkelerdir. Bunların başında devletlerin egemen eşitliği, sınırların dokunulmazlığı, içişlerine karışmama, toprak bütünlüğüne ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı yer almaktadır. Budapeşte'de 1994 yılında yapılan Dışişleri Bakanları Konseyinde AGİK'in örgüte dönüşümüne karar verilmiş ve 4 Aralık 1994'te örgüt AGİT adını almıştır. (Sönmezoğlu, 2005:71-75)

AGİT bölgede kıtayı kuşatan ve önemli örgütlerden birisidir. Örgüt ABD'nin Avrasya ölçekli istikrar çalışmalarında ve yüksek maliyetli operasyon gerektirebilecek risklerin azaltılması gibi konularda NATO benzeri bir yapı olabilir. ABD Avrasya'da stratejik ritmi kontrol eden konumu sürdürmek, uzun dönemli küresel etkinliğini sürdürmek için bölgedeki uluslararası örgütlerin kullanımında bölgeyi gözetim altında tutmak istemektedir. (Davutoğlu, 2009:472)

Kazakistan Kasım 2007'de AGİT'in dönem başkanlığı için aday olduğunu belirtmiş ve başvurusunu yapmıştır. 2010 yılın gelindiğinde ise AGİT'in 2010 dönem başkanlığını başarıyla yürütmüştür. (Kara, 2010:32-34)

AGİT 7. Liderler Zirvesi'nde ev sahipliğini Kazakistan'ın yaptığı zirveyi Kazakistan yüzünü akıyla 2 Aralık 2010'da bitirmiştir. Aynı tarihlerde çıkan haberlerde "Kazakistan artık dikkate alınması gereken ve sistemin büyük güçlerinin işbirliği yapmak için büyük çabalar gösterdiği bir ülke olarak dünya politik sahnesinde yer aldığını kanıtladı." Diye başlıklar atılmıştır. Zirve sonrasında İtalya Başbakanı Berlusconi başkent Astana'yı gezdi ve "şehrin 10 yıl içerisindeki değişikliğine çok şaşırdığını belirtti." (http://kazakistanhaber.blogcu.com/etiket/kazakistan_02.02.2011)

Kazakistan, ÷lkeye yönelik insan hakları eleştirilerine rağmen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) başkanlığını 2010 yılının başından sonuna kadar, üstlenen ilk eski Sovyet ÷lkesi oldu. Kazakistan bu görevi üstlenebilmek için seçim yasası, siyasi partiler ve basınla ilgili mevzuatta önemli değişiklikler yapmıştır. (Somuncuoğlu, 2011:3) Kazakistan cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, örgüt başkanlığını devralmalarını, ÷lkenin uluslararası alanda kazandığı prestijin önemli bir göstergesi olarak tanımladı. 2010 yılında dönem başkanlığını alan Kazakistan'da 1-2 Aralık 2010 da yapılan 7. Liderler Zirvesi ortak bir bildiri ile sona ermiştir. Yapılan tüm çabalara rağmen zirve tam bir anlaşma ile sonuçlanamamıştır. Rusya Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ile ilgili konuda çekincesini bildirmiş, Özbekistan'da zirvenin ortak bildiri deklarasyonuna imza atmama konusunda çekince göstermişlerdir. Zirve enerji alanında başarılı projeler gerçekleştiren, bölgede ekonomik ve siyasi olarak ciddi bir ağırlığa sahip olan Kazakistan'ın uluslararası alandaki çalışmalarına yaptığı önemli katkılardan birisi olarak gör÷lmüştür. Ayrıca zirvede Karabağ sorunu da gör÷÷lmüş ancak bir ilerleme çıkmamıştır. (Ogan, 7 Aralık 2010)

5.9. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT/ECO)

1985 yılında Türkiye, Pakistan ve İran arasında kurulan bölgesel bir örgüttür. Kazakistan örgüte 1992 yılında yedi yeni üye ile birlikte dahil olmuş ve birliğin yapısı genişlemiştir. Örgüt, kültürel ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Örgüt 2015 yılına kadar serbest ticaret bölgesi oluşturmayı hedefleri arasına koymuş ayrıca hedeflerinden bir diğeri ise üyeleri arasında bir platform oluşturarak işbirliğini genişletmektir. En üst düzey karar alma organı olan Bakanlar Konseyi, yılda bir kez Dışışleri Bakanları ile toplanır.

(http://www.deik.org.tr/pages/TR/DEIK_CokTaraflıKuruluslar.aspx?ctID=7&IKID=10 12.09.2011)

11. ECO Zirvesi Hükümet Başkanlarının katılımıyla 23 Aralık 2010 tarihinde İstanbul'da yapılmış ve açılış konuşmasını Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül gerçekleştirmiştir. 12. Zirvenin de Azerbaycan'da yapılacağı bildirilmiştir. (<http://www.ecosecretariat.org/> 12.09.2011)

ECO, Türkiye ve Kazakistan için dış ticaret konusunda önem arz etmektedir. Türkiye'nin ECO bölgesinde ihracatta en büyük üçüncü ortağı Kazakistan ve ithalatta ise ikinci büyük ortağıdır. Aynı şekilde Kazakistan açısından da Türkiye stratejik bir ortak olarak görülmektedir. ECO bölgesine dahil olan ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesi için, özellikle sanayi ve teknoloji alanında işbirliğinin ilerletilmesi, böylece üye ülkelerin ekonomik yapı ve üretimlerinin çeşitlendirilmesiyle gelir seviyelerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır. (Kızıltan, Sandalcılar, 2011:108-119) 24 Aralık 2011 tarihinde zirvedeki heyet kahvaltıda buluştular. Toplantıda iki ülke arasındaki ticari – ekonomik ilişkilerin mevcut durumuna ilişkin değerlendirmeler yapılarak, önümüzdeki dönemde bu yönde atılması gereken adımlar üzerinde duruldu. Bu çerçevede, özellikle Kazakistan'da hayata geçirilen yatırım projeleri ve Türk işadamlarının bu projelerde aktif şekilde yer alması, iki ülke arasındaki ticaretin artırılması için taşımacılık konusunda karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması, Rusya – Belarus – Kazakistan Gümrük Birliği'nin Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticari – ekonomik ilişkilere yansımaları gibi konular üzerinde duruldu. (http://www.deik.org.tr/Pages/TR/DEIK_FaaliyetlerDetay.aspx?fDetId=1249&IKID=10 28.06.2011)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma sonucunda yapılan incelemeler doğrultusunda belli başlı tespitler yapmaya çalışıldı. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmadan önceki yıllara baktığımızda SSCB döneminde yapılan Ruslaştırma politikalarının Kazak halkını çok yıprattığını, açlık ve yoksullukla mücadele yapmak zorunda kaldıklarını tespit ettik.

Kazak halkının hiçbir zaman SSCB egemenliğinde kalmayı istemediğini buna mecbur kaldıklarını gördük. Yoksullaştırılan ve çaresiz bırakılan halkın egemenlik düşüncesinin yıkılmak istendiğini ancak tüm bu yapılanlara rağmen Kazak halkının kendilerini bağımsızlığa kavuşturma çabalarını inceledik.

Tabi ki bunca çekilen bağımsızlık ve egemenlik aşkıyla dolu yüreklere sahip olan Kazak halkı diğer bağımsız olan Orta Asya devletleri gibi SSCB'nin son zamanlarındaki güçsüz politikalarının sayesinde kendilerini bağımsızlığa hazırlamış ve 1991 yılında bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır.

Oldukça kötü bir ekonomi, oldukça kötü yıpranmış ruhla bağımsızlığına kavuşan Kazak halkı bir an önce kendini toparlamak ve dimdik ayakta durmak için topyekun mücadele etmişlerdir. Bir devletin egemenliğini sağlamlaştırması için ekonomik olarak güçlü, nüfus olarak güçlü, ordu olarak güçlü, vizyon olarak güçlü, lider olarak güçlü olması gerektiğini biliyorlardı. İyi bir lider olan Nazarbayev Kazak halkının bağımsızlık mücadelesinin başından beri onlara yol gösteren kişilerdendi. Cumhuriyetin lideri yani Kazakistan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı olarak Sayın Nursultan Nazarbayev seçildi.

Cumhurbaşkanı da seçildikten sonra artık devletin yapısının daha demokratik ve laik olması için, uluslararası sisteme uygun bir anayasanın Kazak halkına uygun hale getirilmesi gerektiği için ülkede siyasal partiler kurulmuş, seçimler yapılmış, birkaç anayasa değişikliği yapılmış ve yıllar geçtikçe uluslararası sisteme her geçen gün daha uyum sağlayan bir devlet ortaya çıkmıştır.

Her devlette olduğu gibi Kazakistan devleti de iç ve dış politikasını şekillendirme vizyonu oluşturmuştur. Bu vizyonu çıkarları doğrultusunda devletler kalıcı ve değişebilir olanlara göre ayarlamak zorundadırlar. İşte bu devlet çıkarlarını koruma

politikasıyla iç ve dış politika dengede tutulmaya çalışılır. Başta henüz yeni egemen olan devlet kendisini tek yek tanıyan dünya devletleri sayesinde egemenliğini pekiştirmiş ve kendisi tanıyan devletlerle tek tek diplomatik ilişki kurmak için oldukça sıkı çalışmalar yapmıştır. Diplomatik ilişkilerin kurulmasında oldukça önemli olan diplomatların sayısı ilk yıllarda yetersiz kalmıştır. Bunun farkında olan Kazakistan, bu konuda birkaç devlete gönderdiği diplomat adaylarını yetiştirmiş, eğitimlerini ardından bu kişileri diğer devletlere göndermiştir. Biranda aldığı kararla olabildiğince hızlı diplomat yetiştirmiştir. Çünkü SSCB döneminde Kazak halkı yönetimde yer alamamıştır. Bu konuda SSCB döneminde oldukça sıkı bir denetim yapılmış ve Kazaklar yönetim kademelerinden itina ile uzak tutulmuşlardı. Buna rağmen Kazak halkı bağımsızlıklarını kazanır kazanmaz kendilerini yetiştirmeyi bilmişlerdir.

Diplomatlarında yetişmesiyle birlikte iç politikada da zaman zaman aksayan noktalara göre yapılan değişiklikler devletin kendini yenilemesine ve kurumlarını en modern şekilde kurmalarına sebep olmuştur. İç siyasal yapının düzgün olması dış politikanın daha güçlü ve sağlam bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Öncelikle bölgesindeki sorunları çözmesi gereken Kazakistan komşularıyla dostluk ilişkileri kapsamında, Rusya ile demografik bir sorun olan nüfus ve dil problemini halletmeye çalıştı. Kendi ülkesinde yaşamak isteyen Rusların, devletin yasalarına uygun davranmaları halinde burada yaşayabileceklerini söyledi. Devletin resmi dilinin Kazakça olduğunu ve ikinci bir dil olarak Rusçanın konuşulabileceğini belirtip bu konuda kesinlikle pazarlık yapamayacaklarını güçlü bir şekilde belirttiler. Sahip olduğu enerji kaynakları sayesinde dünyaya açılabilceğinin farkına varan Kazakistan kendisine yapılan tüm enerji nakil hattı projelerine sıcak baktı ve Rus enerji şirketleri ile anlaşmalar yaptı. Zaman zaman yapılan anlaşmalar kendisini memnun etmese de Kazakistan egemenliğinden taviz vermeden haklarını korumak için dengeli bir komşuluk ilişkisi ile memnuniyetsizliğini karşı tarafa ilettiler. Sadece Rus şirketlerle değil diğer bölgesel ve küresel şirketlerle de enerji çıkarım ve dağıtım hakkında anlaşmalar yaptı. Bunları sırasıyla yeri geldikçe açılacağı. Kazakistan Rusya ile askeri alanda da temaslarda bulunmuş ve kendisi için lazım olan askeri eğitimleri Rusya'da ya da ülkesinde aldırılmış, aynı şekilde gerektiğinde Rus askerlere ülkesinde eğitim verilmiş. Bunun dışında ucuza mal edemediği silahları Rusya'dan temin etmiştir. İki ülke arasında ekonomik ve ticari olarak ithalat-ihracat alanında da anlaşmalar yapılmıştır. İki

devletin başta ayrı düştüğü konulardan biri Hazar'ın statüsü konusuydu. Rusya Hazar'ın bir göl olduğunu savunuyor, Kazakistan ise Hazarı uluslararası bir göl olarak görüyordu. Tabii ki Rusya da bu iddiasını bu havzadan kendisine bir pay çıkar düşüncesine göre savunuyordu. Bununla birlikte 1998 yılında Rusya ile Hazar'ın kuzey kısmının iki devlet arasında paylaşımı için imzalanan anlaşmanın ardından Rusya açısından yeni bir dönem başlamıştı. Bir zamanlar SSCB topraklarında yer alan ve Rusya'nın uzay çalışmaları için önemli olan Baykonur Uzay Üssü'nde iki devletin dış politikasında önemli bir yere sahiptir. Kazakistan buradaki kararını bu üssü Rusya'ya kiralama yönünde vermiştir. Kiralamak ekonomik olarak kendi politikasına daha uygun gelmiştir.

Kazakistan ekonomisinin büyümesi için ana kaynakları olan petrol ve doğal gazla bağıllılığının azaltılmasının gerektiği olgusuna dikkat çekmek gerekiyor. Ekonomi de çeşitlilik bir devlet için olmazsa olmazlar arasında gelir. Ayrıca tek bir ekonomik güce yada tek bir ekonomik birliğe bağıllılığında tehlike yarattığı bilindiği için 2003-2013 dönemini kapsayan Endüstriyel Yenilenme ve Kalkınma Programını uygulamaya koymuştur. Kazakistan, son dönemlerde ihracat pazarını çeşitlendirse de dış ticarete Rusya'ya bağıllılığını devam ettirmektedir. Bu durum ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal ilişkilerde çok hassas davranmayı gerektirmektedir. Bu konuda Avrasya Ekonomik Topluluğu bu hassas dengenin korunması ve sağlamlaşmasında olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. (Alagöz ve diğ., 2011:72-73)

Aslında burada şu konuya da dikkat çekmek istiyorum. Azerbaycan, Ermenistan arasında sorun olan ve hala çözüme kavuşturulamayan Karabağ'ın işgali konusunda somut adım atmakta isteksiz davranan Rusya'nın Kazakistan-Azerbaycan-Türkiye arasında oluşabilecek mutlak ve mutlak (Türklük, Turancılık, Türk Birliği... bunlardan birini söylemek yanlış olmaz) alternatif enerji nakil hatlarını engellemek için bu konunun çözümsüzlüğü Rusya'nın dış politikasının işine gelmektedir.

Komşu ülkelerden biri, bölgedeki küresel ve bölgesel güçlerden olan Çin ile yürütülen ilişkilerde bağımsızlığın ilk yıllarında Sincan-Uygur Özerk bölgesindeki Çin'in bağımsızlık olabilir endişesi ile doluydu ancak yapılan anlaşmalarla sınırdaki sorunu karşılıklı güvene dayalı olarak çözüme kavuşturmuştur bu iki devlet. Bu bağlamda bölgesel örgütlerden olan ŞİÖ bu sorunun çözümü ve bölgedeki işbirliğini artırma

konusunda büyük bir öneme sahiptir. İki ülke enerji kaynakları konusuyla da dış politikalarını etkili bir şekilde yürütmüşlerdir. Kazakistan elinde bulunan enerji kaynaklarını pazarlamaya ve güçlü bir ekonomiye sahip olmaya ihtiyaç duymuş, Çin ise kendi kalkınması için yetersiz olan enerji ihtiyacı için bir ortak aramaktadır. Tam da bu konuda iki ülke ekonomik ve ticari alanda işbirliği yaparak kendilerine uygun projeleri yaratmakta ya da kendilerine sunulan projeleri değerlendirmektedir. Örneğin Çin 1997 yılında CNPC ile, ABD ve Rus rakiplerinden fazla fiyat vererek batı Kazakistan'daki Uzen petrol yataklarının işletim hakkını Kazak şirketi olan Aktobemunaigaz da hisse alarak işletim hakkına sahip olmuştur. Kazakistan burada kendi çıkarını gözetmiş ve diğer iki güçlü devlete rağmen Çin'den yana tercihini kullanmıştır. İki devlet sınırı aşan sular konusunda da karşı karşıya gelmektedir. Çin'den Kazakistan'a akan sulara yapılan aşırı sulama, kontrolsüz baraj yapımı, suların kirletilmesi gibi sebeplerden dolayı iki devlet dış politikalarında bu konuya da yer vermektedir. Ancak Çin sorunu hep ikinci planda görmekte enerji konusundaki gibi etkin olmamakta ve zaman kazanmaktadır.

Bölgedeki diğer devletlerle ilişkiler de iyi komşuluk politikası çerçevesinde yürütülmektedir. Ancak burada tez çalışmasını yaparken dikkatimi çeken bir konu üzerinde durmak istiyorum. Avrasya bölgesinde yer alan ve bağımsızlıklarını da aynı dönemde kazanan, kardeş ülke olan Özbekistan ile Kazakistan arasında gizli bir liderlik yarışının olduğunu belirtmek isterim. Liderlik konusunda bölgede söz sahibi olmaya çalışan Özbekistan bölge ile ilgili projeler geliştirmeye çalışmıştır. Özbekistan ülkesindeki homojen nüfus yapısına balı olarak bölgede yaptığı politikalar konusunda ülkesinden alacağı desteğin Kazakistan'dan fazla olacağını düşünüyor. Kazakistan'ın nüfus yapısı oldukça heterojen olduğu için bu konuda bölgede lider olma konusunda Özbekistan arkasındaki desteğin daha fazla olduğunu düşünüyor. Yaptığım nüfus sayımındaki incelemelere göre gerçekte bu düşüncenin doğru olma ihtimali söz konusu olabilir. Çünkü ülkelerin dış politikalarındaki gücü arkasında hissettiği güçlü nüfusuyla da alakalıdır.

Küresel güçlerin Kazakistan'ın dış politikasındaki yeri oldukça önemlidir. Yapılan incelemelere göre ABD, AB ülkeleri, Türkiye gibi küresel güçlerle olan ilişkilerinde de oldukça dikkatli davranan bir Kazakistan var karşımızda. ABD'nin bağımsızlığın

ardından bölgedeki varlığını kendi ülkesinde dengede tutmak isteyen Kazakistan belli başlı dış politika yöntemlerine baş vurmuştur.

ABD'nin bölgedeki diğer ülkelerin birleşmesini istememesi ve bir birleşim olacaksa bu girişimlerde kendisinin de yer almak istemesi Kazakistan'ın dikkatini çekmiştir. ABD kendisine yakın Avrasya ülkeleri bulmak için karşılıksız yardım paketleri sunmuştur. Bu karşılıksız yardım paketlerinden Kazakistan da payını almak istemiş ve almıştır. Bölgede tek bir güçlü ortağa sahip olmaktansa diğer güçlü ülkelerle ekonomik ve askeri dostluk kurmak gibi dış politika izlemiştir. ABD'ye kendi ülkesinde askeri üs kurmasına izin vermiştir. Bunun dışında başta sahip olduğu kitle imha silahı olan nükleer silahları istemediğini vurgulamış ve nükleer silahlardan yaptığı anlaşmalarla kurtulmuş kendi ülkesinin güvenliğini de kurmuş olmuştur. Bu sayede ABD ile de dost olmuştur. Enerji kaynaklarına da sahip olmak isteyen ABD bunun için bölgede enerji nakil projeleri geliştirmiş ve projelerin maddi ve manevi destekçisi olmuştur. ABD'nin bölgedeki varlığı ezeli rakibi Rusya'nın pek hoşuna gitmediği için bu konudaki projelerde kendi dış politikasına uygun denge politikası gütmüş ve hiçbir yararlı projeyi geri çevirmemiştir. ABD 11 Eylül sonrası Afganistan'a yapacağı askeri savaşta kendisine uygun yerlerde demokrasi götürmek ve terörü önlemek doktrini ile bölgeye yakın yerlerde üs kurabileceği dostlara sahip olmak istiyordu.

AB ülkeleri ile de diplomatik ve ekonomik ilişkiler bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren başlamıştır. AB'nin bölgede ve özelde Kazakistan'daki stratejik çıkarları; enerji alanında işbirliğini artırarak Avrupa'nın enerji güvenliğini sağlamak; Orta Asya ve Hazar Bölgesi'nde istikrarın korunması ve Orta Asya ülkelerinin demokratikleşmesi olarak özetlenebilir. Bölgedeki istikrarın korunması tabi ki Kazakistan'ı da sevindirir. Enerji nakil hatlarının güvenli bir ortamda olması Kazakistan'ı ekonomik olarak yıpratmamış olur ve dolayısıyla sırtına ekonomik olarak ekstra yük yüklenmemiş olur. Yapılan enerji yatırımları sayesinde de ülke daha refah bir seviyeye ulaşır. AB ülkeleri INOGATE, TRACECA, Navaroski gibi enerji hattı projelerini kendi enerji ihtiyaçları için ve tek elden(Rusya-Ukrayna) enerji alımına engel olmak için desteklemektedirler.

Kazakistan ile Türkiye arasında bağımsızlığın ilk yıllarında eğitim ve bilim, basım ve yayın, turizm, radyo-televizyon, ulaşım, haberleşme, iktisadi ve ticari işbirliği, mesleki eğitim gibi alanlarda işbirliği başlamıştır. Ancak Türkiye kendi iç politikasının zaman

zaman aksaması nedeniyle bölgede başlarda tahmin edilen aktif dış politikayı uygulayamamıştır. Baktığımızda Kazakistan da Türkiye'yi Rusya'dan sonra ikinci bir ağabey olarak görmek istememiştir. Her iki devlette izlediği dış politikalar doğrultusunda son yıllarda eskiye göre artan bir hızla ihracat-ithalat alanında bir dizi çalışma yapmakta ve anlaşmalar imzalamaktadırlar. Ayrıca iki ülke bölgedeki örgütlerde de etkin bir politika izlemeye çalışmaktadırlar. ECO, AGİT, AKÖ gibi birçok bölgesel ve küresel örgütte birlikte çalışmaktadırlar. AB için önemli olan enerjinin Hazar bölgesinden Avrupa'ya ulaştırılmasındaki enerji hatlarının Türkiye'den geçmesi konusunda iki ülke birbirlerinden desteklerini esirgememelidir. Çünkü Türkiye'den geçecek olan hat en kestirme, en hesaplı ve en güvenilir güzergahlardan biridir. Hesaplı ve kestirme olması iki ülkenin de ekonomik olarak hem iç politikasında hem de dış politikasında etkin olmasını sağlayacaktır.

Kazakistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarındaki amaçlarında dünya toplumuna entegre olmak vardı. Bu doğrultudaki hedefleri; BDT ülkeleriyle sıkı işbirliği; uluslararası sistemle bütünleşebilmek; demokrasi ve piyasa ekonomisine dönüşümü sağlayabilmek için uluslararası örgütlere ve dünya finans kurumlarına üye olmaktı. Ülkenin uluslararası sistem içinde kendine bir yer bulması için aktif bir dış politikaya sahip olmasıyla gerçekleşebilirdi. Bu aktifliğin en kolay sergilenebileceği alanlar arasında da uluslararası örgütlere entegre olmak yer alır. Kazakistan bulunduğu bölgenin her zaman güven veren bir alan olmasından yanadır. Bu düşünce ile başta bölgesel işbirliği ve entegrasyon süreçlerine çok büyük önem vermektedir. Bu doğrultuda öncelikle ikili işbirliği ile çözülemeyen sorunları bölgesel işbirliği örgütleri sayesinde çözmeyi denemiştir. ŞİÖ örgütü kuruluşunun başında Rusya- Orta Asya ülkeleri-Çin hinterlandındaki sınır sorunlarının çözümünü kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Kazakistan bölgede etkin olmak istese de BDT bünyesinde Rusya'nın çok daha fazla etkin olması nedeniyle istediği sonuca ulaşamadığı için Çin'in bölgede denge unsuru olabileceği düşüncesiyle örgüte üye olmuştur. Bu örgütte etkin olmak için bir dizi çalışma yapmıştır. Örgütün önemli meselesi arasında yer alan petrol meselesi Kazakistan'ı Asya Enerji Stratejisi Projesi'nde enerji güvenliği ve enerji dengesinin sağlanması konusunda etkin kılmıştır. Çünkü Kazakistan yakın gelecekte dünyanın 10 büyük petrol üretici ülkesinden biri olacaktır. Örgütün Zirve

toplantılarının hemen hepsine katılan Kazakistan varlığını ve lider olma isteğini her fırsatta hissettirmektedir.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, bölge ülkelerinin işbirliğine sağlam bir zemin oluşturacak ekonomik çıkar, dil, din ve ortak dış tehditler gibi birçok ortak noktanın bulunduğunu, ileride askeri, siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını koruyabilmenin tek yolunun “Orta Asya Devletler Birliği” adı altında entegrasyona gitmekle sağlanabileceği düşüncesiyle bölgede Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı(CICA)’nın kurulmasına da öncülük etmiştir.

Kazakistan’ın küresel örgütlerden biri olan NATO ile işbirliğini geliştirme niyeti ulusal güvenliğini sağlama çabasının bir boyutunu oluşturmaktadır. Ayrıca NATO ile ortaklık Kazakistan’a mali çıkarlar da getirmektedir. Bu sayede karşılıksız yardımlar da almıştır. NATO yardımıyla getirilen uluslararası güvence ülkeye yabancı yatırımları çekmiştir. Bunun sonucu da ekonomik alanda ciddi reformlar gerçekleştirmiş olması Kazakistan’ı bölgenin yükselen yıldızı olarak ön plana çıkarmıştır.

2000 yılında Kazakistan’ın önemsendiği bir diğer bölgesel örgüt olan gümrük birleşmesi temelinde yeni uluslararası ekonomik örgüt Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu. Bu örgütün önemini Kazakistan Cumhurbaşkanı sayın Nazarbayev son bölümde de sunduğumuz birkaç maddede vurgulamıştır.

Yine bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından ortaya atılan bir tasarıyla Avrasya Birliği Projesi (AEC) oluşturulmuştur. Bu bağlamda; ekonomi, güvenlik, enerji, seyahat, taşımacılık, gümrük, eğitim, sağlık, işgücü gibi alanlarda entegrasyon girişimlerinde bulunulmuştur. Avrasya Birliği projesi SSCB’nin çöküşünden sonra oluşan ekonomik krizi ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilen bir projedir. SSCB döneminde oluşturulmak istenen Avrasyacılık düşüncesini yansıttığını düşünenler oldukça fazladır.

Ocak 2010’da üyesi olduğu AGİT başkanlığını alan Kazakistan bundan oldukça memnun olmuş ve Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, örgüt başkanlığını devralmalarının, ülkelerinin uluslararası alanda kazandığı prestijin önemli bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Yaklaşık bir yıl üstlendiği başkanlık süresince

oldukça fazla temaslarda bulundu ve bu da Kazakistan'ın istediği aktif dış politika yürütme isteğine, bölgedeki lider havasına uygun bir çalışma oldu.

EK 1 ve EK 2'de sunduğum haber başlıklarında da görebileceğiniz gibi Kazakistan küresel ve bölgesel örgütlerdeki çalışmalarıyla, dünyada, uluslararası sistem içinde kendisini hissettirmek için tüm gayreti göstermektedir. Şubat 2011 tarihinde Astana'da yapılan iki uluslararası konferansa ev sahipliği yapması ; Mart 2011'de Kazakistan'a, UNDP/GEF Project kapsamında Birleşmiş Milletlerin desteğiyle rüzgar enerjisi santralleri kurulması ; Nisan 2011'de TÜRKPA başkanlığını Azerbaycan'dan Kazakistan'ın alması ; ulusal ve uluslararası örgütlerin zirve toplantılarının Kazakistan'da yapılmasının memnuniyetle karşılanması gibi birçok başlık Kazakistan'ın hem bölgede liderlik vasfını hak ettiğini göstermek için hem de uluslararası sistemde olması gereken güçlü bir aktör olarak kendini göstermesine yardımcı olan fırsatlar olarak görülebilir.

Nazarbayev ülkesi için çok seçenekli işbirliği kuran bir lider, pragmatik bir siyasetçidir. Son yıllarda Türkiye'nin kurucusu olan ulu önder Kemal Atatürk'ün sözlerine vurgu yaparak ülkesi için ve tüm dünya Türkleri için Türklük kimliğine dikkat çekmekte ve Turan düşüncesinin yeniden canlandırılması konusundaki düşüncelerini belirtmektedir. Ülkesindeki dil problemine tam çözüm için Kazakçanın dünya dilleri arasında meşrulaşmasına yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bunun için sıkça Atatürk'ü referans göstermektedir.

Kazakistan'ın güvenlik siyaseti açısından iki önemli nokta vardır. Dış güvenlik konusunda Avrasya birliği, küresel işbirliğine... çok dikkat etmektedir. Bunun için ABD, AB, Türkiye, Rusya ile ilişkilerinde dikkatli ama bir o kadar aktif siyaset uygulamaya çalışmaktadır. Dış politikası açısından olumlu görülen tüm işbirliği ortamlarına ılımlı olan ve her geçen gün dünya siyasetine daha da uyum sağlayan ve bulunduğu bölgede ve küresel siyasette etkin olmak isteyen bir Kazakistan var karşımızda.

KAYNAKLAR

- ABDUALİMOV, Bahram, *Bağımsız Özbekistan'ın Dış Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ABREYEV, Bagdat, “*Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev TBMM Kürsüsünde*”, Atayurt Dergisi, S:3, Kış 2010, İstanbul, 2011.
- AKGUL, Fatih; “Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri”, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl : 3, Sayı : 5, Haziran 2007.
- ALAGÖZ, Mehmet, Savaş ERDOĞAN, Sinem YAPAR SAÇIK, “*Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Performansının Ölçümü: 1992-2008*”, Avrasya Etüdüleri, TİKA, 39/2011-1, Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (1996), *XX.Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1995)*, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- AUYESSOVA, Lazzat, *Kazakistan'da Sovyet Siyaseti*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AZİZ, Aziz, *Rusya Federasyonu'nun Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Dış Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİLGİN, Mert; “Türkiye'nin Küresel Konumu”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- BİLGİN, Taner, *Türkmenistan Doğal Gazı'nın Dünya Siyasetindeki Yeri Ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BLUTH, Christoph; “Kafkasya, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerinin NATO'nun Güvenliğine Etkileri”, İstanbul, “Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri” Konulu Sempozyum (27- 28 Mayıs 2004), SAREM Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 2004.

- BRZEZiNSKI, Zbigniew; “Büyük Satranç Tahtası”, İnkılap Kitabevi, 1997, Basım:2005.
- CARR, Edward Hallet (2007), *1917Öncesi ve Sonrası*, 1. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul.
- CAŞiN, Mesut Hakkı; “Novgorod Knezliğinden XXI. Yüzyıla Rus imparatorluk Stratejisi”, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, Nisan 2006.
- CUSTAN, Kemal; “Enerji Kaynaklarının Ulusal ve Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Sistemine Etkileri”, Harp Akademileri Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 5 Ocak 2004.
- ÇEÇEN, Anıl; “Türkiye’nin ‘B’ Planı - Merkezi Devletler Birliği : MEDEB”, Fark Yayınları, 2007.
- ÇINAR, Sinan Berhan, *Kazakistan Etnik Sorunları*, Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi.
- DAVLYATCHİNA, Aigul, *NATO ve Kazakistan*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, 2009, 30. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- DEİK, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, *Kazakistan Ülke Bülteni*, Şubat 2007,
- DEMİRAG, Yelda; “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye’nin Orta Asya Siyasetinde Geline Nokta”, Jeopolitik Dergisi, 5. Sayı, Kıs 2003.
- DEMİRCİ, Ayhan, “Rus-Çin-Orta Asya İlişkilerinde Yeni Bir Dönem Mi?: Şangay Beşlisi”, Stratejik Araştırmalar Dosyası, 2000/4, s.47-50.
- DEVLET, Nadir (1999), *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi(1905-1917)*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- DiKKAYA, Mehmet; “Orta Asya’da Yeni Büyük Oyun:Türkiye, Rusya ve İran” Avrasya Dosyası İran Özel, Sayı:3, Cilt:5, Sonbahar 1999.

- DOSTER, Barış; “Mutfak, Musiki ve Dış Politika” Adlı Makale; Derleyen : GUNGORMUS KONA, Gamze; “Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- DUGİN, Aleksandr, “Nursultan Nazarbayev’in Avrasya Misyonu”, Ankara, Yeni Avrasya Yayınları, 2006.
- DURAN Meltem (2002), “ İstanbul Ticaret Odası, Kazakistan Ülke Etüdü”, 2002-50, Kasım.
- EKREM, Erkin, “*Türk Cumhuriyetleri’nin Bağımsızlıklarınının 20. Yılında Çin’in Orta Asya Politikaları*”, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Rapor, Ankara, Temmuz 2011.
- ERCİLASUN, Güljanat, “*Stalin Döneminde Kazak Aydınların Tasfiyesi*”, Stalin ve Türk Dünyası, Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Liaisan Şahin, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007.
- ERDOĞAN, M. Murat, “*Türk Cumhuriyetleri’nin Bağımsızlıklarınının 20. Yılında Avrupa Birliği’nin Orta Asya Politikaları*”, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Rapor, Ankara, Eylül 2011.
- EROL, Mehmet Seyfettin, “ *Türkmenistan Devletininin Dış Politikasınınının Temel Sacayağı:Daimi Tarafsızlık Statüsü*”, Avrasya Dosyası, C:7, S:2, Yaz 2001, s.124.
- ERTAN, Fikret <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=467497> 12.07.2006.
- FULLER, Graham E.; “Yükselen Bölgesel Aktör : Yeni Türkiye Cumhuriyeti”, Çeviren : Mustafa Acar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- GÖKIRMAK, Mert; “Düşük Yoğunluklu Demokrasi ve Kafkaslarda Güvenlik” Adlı Makale; Derleyen : GUNGORMUS KONA, Gamze; “Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- HAKİM, Meryem, “ *Kazakistan’daki Tarih Anlayışı ve Uluslararası Boyutları*”, Bilig, Yaz/2009, Sayı 50, s.51-64.

HATİPOĞLU, Esra; “Orta Asya’da Son Gelişmeler ve Türkiye” Adlı Makale;
Derleyen : GUNGORMUS KONA, Gamze; “Uluslararası Çatışma Alanları ve
Türkiye’nin Güvenliği”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

http://www.deik.org.tr/pages/TR/DEIK_CokTaraflıKuruluslar.aspx?ctID=7&IKID=10

http://www.deik.org.tr/Pages/TR/DEIK_FaaliyetlerDetay.aspx?fDetId=1249&IKID=10

<http://www.ecosecretariat.org/>

<http://www.haberler.com/kazakistan-rusya-ortak-hava-savunma-sistemi-3015189-haberi/>

<http://www.internethaber.com/kazakistan-rusya-kapilarini-sifirladi-385443h.htm>

<http://www.kazakhstan.org.tr/>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/DTM%202008%20KC%20ULKE%20NOTU.doc>

<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2011/04/29/cinin-nufusu-13-milyari-buldu#>

<http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/75-suleyman-sensoy-tum-yazilari/422-avrupa-birligi-turkiye-orta-asyanin-cok-boyutlu-guvenligi>

http://www.21yyte.org/tr/bultenler2Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3

İGEME, Kazakistan Ülke Raporu 2010, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, 2010.

İLHAN, Suat; “Türkiye’nin Zorlaşan Konumu (Uygarlıklar Savaşı- Küreselleşme-Petrol)”, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004.

İLHAN, Suat; “Türkiye’nin Zorlaşan Konumu (Uygarlıklar Savaşı- Küreselleşme-Petrol)”, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004.

- KAMALOV, İlyas, *Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Rusya'nın Orta Asya Politikaları*, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Rapor, Ankara, Haziran 2011.
- KARA, Abdulvahap, *"Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu"*, Ufukötesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- KARA, Abdulvahap, *"Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar"*, (Çeviri), Selenge Yayınları, İstanbul, 2007.
- KARA, Abdulvahap, *"Son Nüfus Sayımının Işığında Kazakların Demografik Gelişimi"*, 2023 Dergisi, 15 Eylül 2009, Sayı 101.
- KARA, Abdulvahap, *"AGİT Dönem Başkanlığı İle Kazakistan'ın Avrupa'daki Rolü Yükseliyor"*, Atayurt Dergisi, Kış 2010, Sayı 3.
- KARACA, R.Kutay; *"Şanghay İşbirliği Örgütünün Geleceği ve Türkiye'nin Örgüte Yaklaşımı"*, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Sayı:395, Ocak 2008
- KARADENİZ, Ahmet Ufuk, *Avrasya Stratejik Yaklaşımı Açısından Kazakistan – Çin Enerji İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KESSIKBAYEV, Askhat, *"Şanghay İşbirliği Örgütü: Güvenlik Teşkilatından Bölgesel Kutup'a Doğru?"*, Stratejik Yorum, Ankara, C. IV, No. 70, 2005, s. 25.
- KIR, Alpaslan; *"Enerji Güvenliği Kavramı ve Jeopolitik Yansımaları"*, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Stratejik Boyut Dergisi, Yıl : 3, Sayı:4, Haziran 2007.
- KIRIMLI, Meryem, *"Orta Asya'nı Dış İlişkileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Kazakistan"*, Kafkasya ve Orta Asya Bağımsızlıktan Sonra Geçmiş ve Gelecek Konferansı (25-27 Mayıs 1995), Ankara, Tika Yayınları, s. 117.
- KIZILTAN, Alaattin, SANDALCILAR, Ali Rıza, *"Türkiye'nin Dış Ticaretinde ECO'nun Yeri ve Önemi"*, Avrasya Etüdüleri, TİKA, 39/2011-1, Ankara.

- KİREÇCİ, M. Akif, “*Türk Cumhuriyetleri’nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Asya Politikaları*”, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Rapor, Ankara, Temmuz 2011.
- KODAMAN, Timuçin, HAKTAN, Birsal, “*Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2 Sayfa: 413-442, ELAZIG-2006
- KUMAROVA, Ayacan, *Rusya Federasyonu’nun Orta Asya Politikası, 1991-2005*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURAZKHOJAYEVA, Dinara, *Kazakistan’ın Ulusal Güvenlik Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURBANOV, Bahtiyar, *Orta Asya’da jeopolitik ve jeoekonomik öğelerin dış politikaya etkileri: Türkmenistan örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUT, Şule, “*Yeni Türk Cumhuriyetlerinin Dış Politikaları*”, Bağımsızlığın İlk Yılları Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kültür Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 1994, Ankara
- MEHDİ, Parvin, *Hazar Denizi’nde Alternatif Boru Hattı Projeleri Ve Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) Projesinde Kazakistan Dönemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- MİKAİL, Elnur Hasan, *Vladimir Putin Dönemi Rusya Dış Politikası 2000-2003 Yılları Arası*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MURZAKULOVA, Asel, MARAT Erica, 21. 01.2011, <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4676>
- NAUSHABAYEVA, Assem, *Değişen Uluslararası Dengeler Bağlamında Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- NAZARKULOVA, Rita, *Bağımsızlık Sonrasında Kırgızistan-Rusya Federasyonu İlişkileri Ekseninde Kırgız Cumhuriyeti'nin Dış Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NURPEİS, Laziza, *Bolşevik İdaresi Döneminde Kazakistan'da Rus Hakimiyeti Ve Türkler (1917–1936)*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OGAN, Sinan, “*Demografinin Gölgesi Altında Rusya-Kazakistan İlişkileri*”, Avrasya Dosyası, Kazakistan-Kırgızistan Özel, C 7, S 4, 2002.
- OGAN, Sinan, “*Hazar'da Tehlikeli Oyunlar: Statü Sorunu, Paylaşılmayan Kaynaklar ve Silahlanma Yarışı*”, Avrasya Dosyası, C:7, S:2, Yaz 2001, s.161-163.
- OGAN, Sinan, <http://www.turksam.org/tr/yazdir2266.html> 31.01.2011
- ONGAROVA, Yerkinay, *Kazakistan Dış Politikasında Avrasya Birliği'ne Yönelik Yaklaşımlar*, 2010, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖKMEN, Mustafa, “*Türkmenistan'da Çevre Sorunları*”, Avrasya Dosyası, C:7, S:2, Yaz 2001, s.246-248.
- ÖRMECİ, Ozan, “*Şangay İşbirliği Örgütü*”, 07 Ocak 2011, <http://ydemokrat.blogspot.com/2011/01/sanghay-isbirligi-orgutu.html> 14.04.2011
- ÖZDAĞ, Ümit; “*Avrupa Birliği'nin Türkiye Politikaları*”, Avrasya-Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Çalışması, ASAM Yayınları, Sayı:1, 2003.
- ÖZDEMİR, Hülya, *AB'nin Ortak Dış Güvenlik Politikası Açısından Kazakistan'ın Bölgedeki Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, Yavuz; “*Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın Enerji Potansiyelleri ve Politikaları*”, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- ÖZERTEM, Hasan Selim; “Avrasya Çalışmaları”, Eko Avrasya Dergisi, 2008, Yıl:2, Sayı:6, (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu)
- PAMİR, Necdet; “ABD, AB, Rusya ve Çin’in Enerji Stratejilerinin Türkiye’ye Etkileri” Konulu Bildiri, “Türkiye’nin Enerji Stratejisi Ne Olmalıdır?” Konulu Sempozyum, 26-27 Ocak 2006, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü (SAREN), Harp Akademileri Basımevi, 2006.
- RYSBEKOV, Marat, *Avrasya Ekonomik Topluluğu (EURASEC): Kuruluşu ve Kazakistan’ın Önemi*, Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SALAMOV, Bayram, “*Türkmenistan Dış Politikası (Bağımsızlıktan Bugüne)*”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SARAY, Mehmet (1993), *Kazak Türkleri Tarihi “Kazakların Uyanışı”*, 1.Baskı, Nesil Yayıncılık, İstanbul.
- SHALKEİEVA, Zada, *Kazakistan Dış Politikasında Petrolün Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SOKOLOVA, Victoria, “*Putin Visits Kazakhstan-Round-Up*”, Itar-TASS News Service, 9 Ocak, 2004; Charles Carlson, “Kazakhstan: Putin Visit to Focus on Baikonur, CIS, Oil Resources”, RFE/RL, 9 Ocak, 2004.
- SOLTAN, Elnur, “*Hazar Denizi’nin Hukuki Statüsü: Çizilmeyen Sınırlar*”, Stratejik Analiz, Cilt: 12, Sayı: 13, Mayıs 2001, s. 65.
- SOMUNCUOĞLU, Anar, *Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri*, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- SOMUNCUOĞLU, Anar, *ABD’nin demokrasi özendirme politikası: Kazakistan örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- SOMUNCUOĞLU, Tuğrul, *Kazakistan Ülke Raporu*, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İGEME, Nisan 2011, Ankara.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (Derleyen), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 2005.

- ŞAMGUNOVA, Manar, *Kazakistan'ın Tehdit Algulamaları Ve Bölgesel Güvenlik Politikaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENSOY, Süleyman, “*Avrupa Birliği-Türkiye Orta Asya'nın Çok Boyutlu Güvenliği*”, TÜİÇ Akademi, 14 Ocak 2011
- ŞİMŞİR, Nahide, “*Kazak Tarihi ve Kültürü Araştırmaları*”, IQ Yayınları, İstanbul, 2008.
- TASAM, <http://www.tasamasya.org/> 09.10.2010
- TERZİOĞLU, Süleyman Sırrı, “*Türkmenistan'ın Azınlıklar Konusundaki Siyaseti*”, Avrasya Dosyası, C:7, S:2, Yaz 2001, s.113.
- TİKA, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı, “*Kazakistan Ülke Raporu*”, 2004.
- TİKA, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı, “*Kazakistan Ülke Raporu*”, Nisan 2005.
- TOYKENOV, Kayrat, *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Asya'ya Yönelik Politikası*, Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TULEPOV, Zhassulan, *Kazakistan'daki Nükleer Silahların Çevre Sorunlarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UÇAR, Fuat, *Dış Türkler Türk Dünyası'nın Parlayan Beş Yıldız Orta Asya Türklüğünün Tarihsel Ve Kültürel Yapısı*, Fark Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2007, Ankara.
- USMANOVA, Janna, *Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Politikası (1991-2006)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WINROW, Gareth M., “Orta Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgeleri” Konulu Bildiri, İstanbul, “Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin incelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri” Konulu Sempozyum (27-28 Mayıs 2004), SAREM Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 2004.
- YANAR, Savaş; “Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.

ZARDYKHAN, Zharmukhamed, “*Değişen Avrasya ve Şanghay İşbirliği Örgütü: Hayaller ve Gerçekler*”, 21.Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyum Bildirileri, EkoAvrasya Yayınları, 1. Baskı, 2011, Ankara.

ZHYLKYSHYBAYEVA, Meruyert, *Bölgesel Güç Dengesi Işığında Kazakistan’ın Güvenliği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK 1: 2010 Kazakistan'ın Dış Politika Haber Başlıkları

4 Aralık 2010	Astana da AGİT zirvesi sonrası	Kazakistan'ın tanıtımı için AGİT zirvesi büyük bir reklam oldu. İtalya Başbakanı Berlusconi AGİT zirvesi sonrası başkent Astana'yı gezdi ve şehrin 10 yıl içerisindeki bu değişikliğine çok şaşırdığını belirtti.
1-2 Aralık 2010	AGİT 7. Liderler Zirvesi	Ev sahipliğini Kazakistan'ın yaptığı zirveyi Kazakistan yüzünü akıyla bitirdi. Kazakistan artık dikkate alınması gereken ve sistemin büyük güçlerinin işbirliği yapmak için büyük çabalar gösterdiği bir ülke olarak dünya politik sahnesinde yer aldığını kanıtladı.

Kaynak: [http://kazakistanhaber.blogcu.com/etiket/kazakistan 02.02.2011](http://kazakistanhaber.blogcu.com/etiket/kazakistan%2002.02.2011)

EK 2: 2011 Kazakistan'ın Dış Politika Haber Başlıkları

27 Şubat 2011	Gözlemci Fransa	3 Nisan'da yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini izlemek üzere ülkeye gözlemci olarak ilk gelen ülke Fransa oldu
26 Şubat 2011	Astana İki Konferansa Ev Sahipliği Yaptı	“Gümrük Birliği ve Ortak Ekonomik Alan” ve “Yargı Bağımsızlığı: Uluslararası Deneyim” konulu 2 uluslararası konferansa ev sahipliği yaptı.
23 Şubat 2011	Nazarbayev'in Çin Ziyareti	Cumhurbaşkanı ve heyetindeki yüksek yetkili grup 3 günlük devlet gezisi ardından Kazakistan cumhurbaşkanı Nazarbayev yaptığı açıklamada ziyaretin çok iyi geçtiğini ve Çin'in güvenilir bir komşu ve stratejik bir ortak olduğunu belirtti
2 Mart 2011	Çin'den Kazakistan'a Kredi	Çin ihracat ve ithalat bankası The Eximbank of China'ın gaz kimya entegre tesisi inşaatının birinci etabı için Kazakistan Kalkınma Bankası'na 1 milyar 380 milyon 400 bin dolarlık kredi sağlayacağı bildirildi.
9 Mart 2011	Kazakistan'da Rüzgar Enerjisi	UNDP/GEF Project kapsamında Kazakistan 2015 yılına kadar 5 rüzgar enerjisi santrali inşa etmeyi

		planlıyor. Projeyi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı projeler bölümü destekliyor.
17 Mart 2011	Nazarbayev ile Putin görüşmesi	Görüşme sırasında, ikili ticaret ve ekonomik işbirliği ve stratejik ortaklık geliştirilmesi ile ilgili Kazakistan ve Rusya karşılıklı fikirlerini bildirdiler.
18 Mart 2011	Kazak Petrolü Rusya Üzerinden Taşınacak	Nursultan Nazarbayev, Kuzey Hazar Petrol Boru Hattı'nın genişletileceği ve Kazak petrolünün, olduğu gibi, Rusya üzerinden taşınmaya devam edeceğini kaydetti
24 Mart 2011	G.Kore, Kazakistan'da Petrol İşletme Hakkı Satın Aldı	Kore devlet petrol şirketinin Korea National Oil Corp (KNOC) 515 milyon dolara, Kazakistan'da petrol madenlerini işletme hakkı olan Altius Holdings şirketinin %95'ni satın aldığı açıklandı.
1 Nisan 2011	Türkiye'den Kazakistan'a İşgücü	31 Mart 2011 tarihinde Astana'da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde Alt-Bölgesel Sempozyum düzenlendi ve Türkiye'nin, Kazakistan'a en çok yabancı işgücü gönderen 2. ülke olduğu açıklandı.

8 Nisan 2011	Lukoil Kazakistan'da 200 Petrol Kuyusu Açıyor	Rusya'nın dev petrol şirketi Lukoil Kazakistan'da yaklaşık 200 petrol kuyusu açtıracak.
9 Nisan 2011	Rosatom Kazakistan'a Gelecek	Rusya atom enerjisi devlet kuruluşu ROSATOM, Kazakistan'ın Batı kesiminde en modern Rus reaktörleri kullanılarak ilk atom elektrik santralini inşa edilmesine yardım yapmaya hazırdır. Projenin uygulanması sonucunda elde edilecek ekonomik yarar belirlendikten sonra nükleer santralin yapımına başlanacak.
19 Nisan 2011	Nazarbayev Ukrayna'da	19 Nisan 2011 tarihinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Ukrayna'da yapılacak Nükleer Güvenlik Zirvesi'ne katılmak üzere Kiev'e gitti.
28 Nisan 2011	Mehmet Ali Şahin Kazakistan'da	Kazakistan Azerbaycan'dan TÜRKPA başkanlığını devraldı. TÜRKPA'nın, Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleştirilen 2'inci Genel Kurul toplantısına Mehmet Ali Şahin katıldı.
30 Nisan 2011	Şanghay İşbirliği Örgütü Astana'da Toplanıyor	Astana'da yapılacak SCO Güvenlik Konseyleri sekreterler toplantısı Başkentte yapılacak.

2 Mayıs 2011	Kazakistan'ın Başkenti Astana'da Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesinin Toplantısı Yapıldı	Türk dünyasındaki işbirliğinin güçlenmesine hizmet etmeyi amaçlayan Örgütün ikinci toplantısı bir süre önce Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapıldı.
15 Mayıs 2011	NATO Özel Temsilcisi Kazakistan'da	Orta Asya Özel Temsilcisi James Appathurai, 2 günlük resmi bir ziyaret için Kazakistan'ın başkenti Astana'ya geldi. Appathurai, "Kazakistan'ın NATO faaliyetlerinde daha etkin rol almasını" istedi. Ayrıca Kazakistan'ın geçen yıl üstlendiği AGİT dönem başkanlığında sağlanan başarı, cumhurbaşkanlığı seçimleri ve Kazakistan'ın İKÖ dönem başkanlığında sergileyeceği politikalar da masaya yatırıldı.
18 Mayıs 2011	Kazakistan Afganistan'a Asker Gönderdi	NATO'nun Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF) ile işbirliği için altı aylık bir süre için Kazakistan'dan Afganistan'a asker gönderilecek.
19 Mayıs 2011	Kazakistan IMF Başkanlığına Talip Oldu	Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Genişletilmiş Hükümet

		Başkanları Toplantısına katılmak için Belarus'un başkenti Minsk'te bulunan Kazakistan Başbakanı Karim Masimov, Kazakistan Ulusal Bankası Başkanı Grigoriy Marçenko'yu Uluslararası Para Fonu (IMF) başkanlığına aday göstereceklerini söyledi.
22 Mayıs 2011	1 Temmuz'dan İtibaren Rusya İle Gümrük Kapıları Tamamen Kalkıyor	2011 yılının 1 Temmuz tarihinden itibaren Gümrük Birliği'nin ülkeleri arasında gümrük kontrolü kaldırılacak. Kazakistan'ın, Beyaz Rusya ve Rusya'nın aralarındaki bütün kontrolleri, kendi aralarındaki sınırlardan 3. ülke sınırlarına taşıyacakları açıklandı.
29 Mayıs 2011	Kazakistan, ABD Ve İngiltere İle Ortak Askeri Tatbikat Düzenliyor	Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Litvanya, ABD ve İngiltere askerlerinin katılımıyla ortak askeri tatbikat düzenliyor. Ağustos ayında düzenlenmesi planlanan tatbikatlar, katılımcı ülkelerin silahlı kuvvetleri ve savunma sektörünün modernize etmesi ve barışı koruma kapasitesini geliştirmesi gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini amaçlamakta
30 Mayıs 2011	Orta Asya'da Kazakistan Güven ve İstikrar Unsuru	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) Başkanı Mevlüt Çavuşoğlu, Kazakistan'ın

		demokrasiyle güçlendirdiği ekonomisiyle bölgesinde istikrar unsuru olduğunu söyledi.
8 Haziran 2011	Soyuz Uzay Aracı Kazakistan'dan Fırlatıldı	Rus Soyuz uzay aracı, Uluslararası Uzay İstasyonu'na (Uİİ) gitmek üzere Kazakistan'daki Baykonur uzay üssünden fırlatıldı. Soyuz ekibi istasyonda kasım ayı ortalarına kadar kalacak.
9 Haziran 2011	Kazakistan'dan Afganistan'a Veto	Meclisin 18 Mayıs'ta aldığı kararın ardından Taliban, Kazakistan'ı tehdit etmişti. Taliban tarafından yapılan açıklamada, bu kararın "sert sonuçları" olacağı ve "Kazakistan'ın bölgesel çıkarlarına hizmet etmeyeceği" belirtilmişti. Bu açıklamaların ardından Afganistan'a asker gönderme konusu askıya alındı.
13 Haziran 2011	Kazakistan Merkez Bankası Başkanı, IMF Başkanı Adaylığından Çekildi	2009 yılından beri Kazakistan Merkez Bankası Başkanlığını yapan Grigori Marçenko'nun neden adaylıktan çekildiği konusunda herhangi bir açıklama yapılmadı. Marçenko, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) adına aday gösterilmişti.
13 Haziran 2011	Çin Devlet Başkanı Hu Kazakistan'ı Ziyaret Ediyor	Ziyaret, Çin'le Kazakistan ve Şanghay İşbirliği Örgütü arasında

		bağları güçlendirmeyi amaçlıyor.
15 Haziran 2011	Hindistan, İran Ve Pakistan ŞİÖ'ye Tam Üyelik İçin Astana'da	Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) zirvesi, örgütün kuruluşunun 10'uncu yılında Kazakistan'ın başkenti Astana'da toplandı. Zirvede Örgütün genişlemesiyle ilgili sorun, etkinlik öncesinde en çok tartışılan konulardan birini oluşturdu. Hindistan, Pakistan ve İran ŞİÖ üye olmak niyetini açıkladılar. Afganistan da gözlemci statüsü için dilekçesini sundu. Zirve sonunda Kazakistan dönem başkanlığını Çin'e devredecek.
20 Haziran 2011	Çin Kazakistan ve Kırgızistan ile Serbest Ticaret Bölgesi Kurmak İstiyor	Çin'in, Kırgızistan ve Kazakistan, sınırındaki bölgelerde iki serbest ticaret bölgesi kurmayı planladıklarını Wan Kaiwan Çin büyükelçisi bir konuşmasında açıkladı.
24 Haziran 2011	Sırbistan ile Kazakistan Arasında Diplomatik İlişkiler Kuruluyor	Kazakistan Dışişleri Bakanı Yerjan Kazıhanov, bugün Astana'da Sırbistan Dışişleri Bakanlığı Sekreteri İvan Mrkich'i kabul etti. Kazıhanov kabul sırasında Astana'da Sırbistan elçiliğinin açılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirdi. Sırbistan elçiliği Astana Radisson Otel'de hizmet verecek. Elçiliğin açılması,

		Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadić'in Ekim 2010'da Astana'ya yaptığı resmi ziyaret sırasında kararlaştırılmıştı
28 Haziran 2011	İKT'de Değişim Rüzgarları	İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) 38. Dışişleri Bakanları toplantısının açılışında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev bir konuşma yaptı. İslam ülkelerinin dünyada söz sahibi olması gerektiğini bunun için ekonomisi güçlü İslam ülkeleri içinden bir "İslam G20'sinin" çıkartılması gerektiğini anlatan Nazarbayev, "Bunu gerçekleştirdiğimiz zaman, Müslümanlar dünyada daha etkili olabilir. Uluslararası sorunlarda kendi tezlerini ileri sürebilir" dedi. İKT'nin faaliyetlerinin dünyaya duyurulması için bir internet sitesinin oluşturulması tavsiyesinde bulunan Nazarbayev, "e-islam" adı verilecek bu site sayesinde atılan adımlardan herkesin bilgi sahibi olacağını söyledi.
29 Haziran 2011	ABD'de Kazakistan Ekonomisi Tartışıldı	ABD'de çok sayıda işadama ve ABD Kongre Temsilcinin katılımıyla Kazakistan Ekonomisi'nin Gelişimi konulu bir konferans düzenlendi. Konferans'ta

		<p>konuşan Kazak-Amerikan İşadamları Derneği Başkanı, Kazakistan'da olumlu iş ortamının olması, yabancı yatırımcılarının uzun vadeli yatırım yapılması için çok fırsat açıyor. Yatırımcılar için daha önce Kazakistan'ın enerji sektörü çok cazipti. Şimdi ise durum değişti ve birçok sektörde yatırım için imkanlar bulunmakta, dedi.</p>
13 Temmuz 2011	Çin Otomotiv Sanayisi Kazakistan Pazarında	<p>Temmuz tarihinde Pekin'de başlayan 2. Çin Avto Expo Otomobil Fuarı'na çok sayıda ziyaretçi katıldı. Çin'in Avrupa Ekonomik ve Teknolojik İşbirliği Derneği Başkanı, Kazinform Kazakistan Ulusal Haber Ajansı muhabirinin soruları cevaplarırken Çin otomotiv sanayisinin önde gelen üreticilerinin ürettiği binek otomobillerini Orta Asya ve özellikle Kazakistan pazarına ihraç etmek istediklerini söyledi. Kazakistan pazarının potansiyelinin yüksek olduğunu belirten Dernek Başkanı, Kazakistan, Orta Asya'nın en büyük pazarına sahip.</p>
22 Temmuz 2011	Kazakistan OECD ve	<p>Kazakistan Dışişleri Bakanı Yerjan Kajıhanov, Kazakistan'ın,</p>

	Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerine Vizeyi Kolaylaştıracak	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) üye olan ülkelere vize prosedürü ve işlemlerinin kolaylaştırılması için çalışmaların başlatıldığını açıkladı. Bununla birlikte Kazakistan ve Avrupa Birliği'ne üye olan ülkeleri arasında da vize uygulamasının iptal edilmesi için çalışmalar başlatıldı, denildi.
29 Temmuz 2011	Kırgızistan Kazakistan'a Elektrik İhracını Arttıracak	Kırgızistan'ın Kazakistan'a elektrik enerjisi ihracatını 500 milyon kilovat saate arttıracığı açıklandı. Kırgızistan Cumhuriyeti Enerji Bakanlığı, "Elektrik ihracatı, Kazakistan'ın sulama işleri için gereksinimi ve Kırgızistan'ın daha fazla enerji ihraç edebilme olanağı nedeniyle artırılmış.
22 Ağustos 2011	Kazakistan 11 Ülkede Diplomatik Temsilcilik Açıyor	Dışişleri Bakanı Yerjan önümüzdeki 3 sene içerisinde 11 ülkede diplomatik temsilcilikler açacaklarını açıkladı. 2012 yılında Endonezya, Brezilya ve Finlandiya, 2013 yılında Güney Afrika, Vietnam ve İsveç, 2014 yılında ise Kenya, Fas, Meksika, Irak ve Slovakya

Kaynak: http://www.21yyte.org/tr/bultenler2-Turk_Cumhuriyetleri_Gundemi.html?yil=2011&ay=3

ÖZGEÇMİŞ

18 Şubat 1983 tarihinde Sakarya’da üç çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olarak dünyaya geldi. 1989 yılında Arifiye ilçesinde ilkokul eğitimine başladı. 1997 yılında ortaokul eğitimini üstün başarı ile bitirdi. 1997 yılında ortaöğretimi için Arifiye Anadolu Öğretmen Lisesinde eğitime başladı ve 2001 yılında iyi bir ortalama ile okulunu bitirdi. Yine 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünde lisans eğitimine başladı. 2006 yılında lisans eğitimini bitirdi ve 2008 yılında yüksek lisans eğitimi yapmaya karar verdi. 2008 yılında başladığı Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini Ocak 2012 yılında bitirmiş bulunmaktadır. Lise yıllarında çok merak ettiği ve eğitim almak istediği bir bölümde yüksek lisans yapma şansını yakaladığı ve eğitimini başarı ile bitirdiği için çok mutludur.